

BIBLIOTÉKA

MÍSTNÍCH DĚJEPISŮV

PRO ŠKOLU A DŮM.

Vydává

FR. A. URBÁNEK.

Pořádá

ANT. N. VLASÁK.

„Poznej svou vlast a budeš ji milovat!“

SVAZEK X.

OKRES ČESKO-SKALICKÝ.

V PRAZE.

Nakladatel FR. A. URBÁNEK, knihkupec
pro literaturu paedag. i hud. pomůcky učebné.

1892

OKRES ČESKO-SKALICKÝ.

Nástin historický.

UPRAVIL

VÁCLAV ŠRÁM

kaplan v České Skalici.

S barvotiskovou mapou okresu Česko-Skalického.

V PRAZE.

Nakladatel FR. A. URBÁNEK, knihkupec

pro literaturu paedag. i hud. a poměcky učebn.

1882.

DŮSTOJNÉMU A UROZENÉMU PÁNU

PANU

P. EDUARDU PELHŘIMOVSKÉMU,

RYTÍŘI Z GREIFENFELSU, ČESTNÉMU OBČANU MĚSTA
ÚPICÍ A VELEZASLOUŽILÉMU FARÁŘI V ÚPICÍ.

NA DŮKAZ ÚCTY

VĚNUJE

SPISOVATEL.

A.

Povšechný přehled okresu Č.-Skalického.

Hranice.

Okres Č. Skalický sousedí k severu s okresem Úpickým a Náchodským; k východu s Náchodským; k jihu s Novo-Městským, k západu s Jaroměřským a Králové-Dvorským. Rozloha jeho obnáší 19.900 jiter 549⁰ čili 11451 Ha. 85 arů 15⁰m.

Všeobecný tvar a povaha půdy.

Celý okres jest pahorkatina útvaru křídového, údolím Úpským na dvě části východní a západní rozdělená.

Vzhledem na rozličné druhy země, od nichž plodivost půdy závisí, převládá tu lehká, červená ornice s červeným jílovým spodkem; avšak i černá, těžká zem s bílým jílovým spodkem objevuje se u Klen, odtud táhne se ke Skalici a Spítě, poněkud k Jesenicím, více k Volovce a přes Říkov částečně k Zájezdu. Křemenité půdy máme u Hoříček a Žernova (křemen obláskový) a v Jesenicích, u Skalice a i Třebešova (křemen opukový).

P o d n e b í.

Na místech vyvýšených, Hoříčkách, Žernově a Riesenburku, jest podnebí drsnější; žně pravidelně o týden se opozdují a víno neuzrává.

V o d s t v o.

Řeka Úpa přichází z okresu Úpického u Mstěnína na půdu okresu, vine se směrem jižním hlubokým, roman-

itckým údolím k Slatině, Risenburku, Ratibořicům a Skalici; tu dostává běh jihovýchodní a vyvřevši se tisknoucím ji skalám volněji k Říkovu plyne, za Doubravicí okres opouští, vlévajíc se pod Jaroměří do Labe. Údolí Úpské zvláště mezi Ratibořicemi a Slatinou poskytuje cestovateli pohled velmi romantický; s obou stran břehů vypínají se příkré stráně lesem porostlé a řeka těsným korytem přes balvany v cestě jí ležící, jakoby vši sílu nahnouti musela, ubíhá k Ratibořicům. Voda Úpská žene mlýny Slatinský, Risenburský, Ratibořický, Č. Skalický, Maloskalický a Říkovský; v Risenburku a Malé Skalici též pilu.

Z potoku přednější jsou: Třebešovský od Mezleče Chlístov a Válovice k Třebešovu přicházející; pod Mískolesím přijímá potůček od Vestce a Větrníka se prýstící. Při něm jsou mlýny v Mezleči, Husím Krku, Válovicích a Třebešově. — Potok zlámaný sestává ze dvou potůčků pod Hoříčkami a nad Litoboří se prýstících a pod Turyní se spojujících: naproti Risenburku vlévá se do Úpy. Celý běh od Turyně až k ústí tvoří rozkošné údolí „hluboká“ zvané; mohutné balvany způsobují časté vodopády, místy opět lučinami se vine. Potok tento žene mlýn Litobořský. — Potok Olešnický vytéká z rybníkův u Červeného Kostelce, kolem Olešnice, Lhoty Řešetovy, k Studnicím a Zličí, kdež u mostu do Úpy se vlévá. Žene mlýn v Olešnici a dva v Studnicích. — Potok černý sestávající ze dvou pod Spitou a Šerčí (okres N. M.) pramenících se potůčků, kteréž na lukách „rozkož“ zvaných se spojují; protéká zmíněná luka a za dvorem na „Rozkoši“ přechází do okresu Novoměstského, pod Jesenicemi protéká luka „nobavice“ zvané; ústí se do Metuje, kteráž jižní části okresu poněkud se dotýká.

Z rybníků největší jest „Rovenský“ u Skalice (275 měř výměry), tři menší v Jesenicích, Olešnici, Zličí; konečně rybníčky v Třebešově, u Heřmanic, Risenburku, dva v Starkoči.

Plodiny.

a) *Nerosty*. Vzácnějších nerostův, jako rud, vápna a p. v okresu není; toliko opukové lomy u Skalice, Zliče. Třebešova poskytují dobrého kamene ku stavbě. Červený pískovec u Risenburku slouží k děláni dobrých lesních cest;

tamtéž hojnost slínu, mrhele (Mergel), který na pole k zlepšení půdy se vyvází. U Stolína a Olešnice pískovec kvádrový se nachází. Hlíny na cihly s důstatek dobývá se u Třebešova, v Říkově, Jesenicích, pod Hoříčkami směrem k Novým Dvorům. U Světlé na „Pohodlí“ počato dobýváním kamenného uhlí, výtěžek jest ale nepatrný a jakost ne nejlepší.

b) *Rostliny.* Půda okresu našeho jest dosti úrodná; pěstuje se tu všechny druhy obilí, luštěniny a zemáky. V severní části u Brzic, Chlístova, Hoříček, Slatiny a Olešnice daří se len, který továrny Trutnovské a Jaroměřské spřádají; v jižní a jihozápadní části u Skalice, Jesenic, Zájezda, Třebešova, Svinišťan, Říkova a Doubravice pěstuje se se zdarem cukrovka, která v okolních továrnách Josefovské, Smiřické a Meziříčské zpracování dochází. Zelenina, jako zelí, salát, okurky, pěstuje se u Skalice, Zájezda, Třebešova, Říkova, Svinišťan, Spity a Jesenic; v panských zahradách Ratibořické a Svinišťanské dostaneš vzácnější druhy zeleniny. — Luk jest tu jen pro potřebu domácí, nebo v posledních sušších letech mnohá louka proměněna byla v pole. Za to seje se více jetele, u dvorů i kukuřice, která za zelena se skrmí; po žitných žněch seje se „směska“, hrách s vikou. Luka na velkostatku Náchodském s nově zavedeným rýhováním, závodňováním a odvodňováním hojný přinášejí užitek. Z léčivých bylin roste tu kmín, rmen a pryskyřník. — Ovocnictví, jest v plném květu; četné sady a stromořadí třešňové, švestkové, jakož i jabloň a hruška, hojně ovoce přinášejí tak, že u velikém množství do ciziny, zvláště do Němec, se vyvází. Kde dříve vrba jen rostla, sporého paliva poskytujíc, spatříš nyní mladé stromky švestkové; to platí zvláště o Jesenicích. — Zá časů dřívějších pěstovala se v jižní a jiho-východní části též réva, čehož dokladem jsou mnohá místa „vinice“ zvaná, jako u Skalice, Svinišťan a Jesenic; taktéž i chmel, nač připomíná nás na „chmelnici“ u Skalice. Po různu najdeš i nyní keř révový. — Lesy výhradně téměř jen velkostatku náležející jsou v nejlepším stavu. Převládají tu stromy jehličnaté, smrk, jedle, borovice; z listnatých dub u Dubna, Skalice a Slatiny. Olše, bříza, javor, buk, modřín jen po různu se nacházejí. Košatá lípa jen tu a tam „na

obci“ stojí, pod níž mládež v létě si pohrává, a která pro domácnost potřebného květu poskytuje.

c) *Živočichové*. Na velkostatku chová se dobytek plemene holandského a švýcarského; rolníci chovají skoro vesměs dobytek domácí. Koně kupují se na trhu v Chrudimi, v Oustí nad Orlicí, ano i na Moravu pro ně se zajíždí, chovají se jen k zařízení polního hospodářství. Dokud robota panovala a rolníci půdy své dostatečně vzdělávati nemohli, chovalo se mnoho ovcí; nyní chov ovcí u rolníků docela vymizel a udržel se jen při dvorech Dubenském, Ratibořickém, Risenburském, Třebešovském, Svinšatském a Doubravickém. V Skalici bývaly dříve zvláštní trhy na vlnu. Obyvatelé chudší v části severní chovají na místo krav kozy. — Z drůbeže máme tu množství husí, které v celých hejnech do Trutnova honívají, a slepic. — Ze zvíře lesní jest hojnost zajíců; také lišák, kuna, tchoř, lasice dopadení bývají. Vysoké zvíře tu není. — Koroptví jest tu též hojně a bažanti v bažantnici Dubenské a Ratibořické; z tažných ptáků: holub, brdlička, sluka. Na rybnících Rovenském a Zličském střílejí se divoké kachny, potápky a lisky. Ptactvo, které již již mizelo, počíná se množiti; uslyšíš tu líbezným hlasem prozpěvovati stehlíka, pěnici, sedmibláška, skřivana; v lesích hnízdí drozd a kos; pro špačky staví se po okrajích lesův a zahradách budky. V údolí Ratibořickém zdržovali se slavíci, kteří nyní úplně vymizeli. Z dravcův jest tu jestřáb, ostříž. — Voda Úpská není na ryby bohatá; nepovolauí rybáři častým lovením ryby téměř vyhubili; v potocích bývali pstruzi, těch ale více není. Do rybníků Rovenského, Zličského a Jesenických dávají se násady kaprů. — Včelařství s dosti dobrým úspěchem by se pěstovalo, ale schází mnohemu nutného poučení, čemuž spolek včelařský nejlépe snad by vyhověti mohl.

O b y v a t e l é.

Okres čítá dle konskripce z r. 1880 obyvatelů 16078, kteří až na malé výjimky k náboženství katolickému a národnosti české se přiznávají. Akatolíkův jest toliko 90 a to 28 vyznání helvetského a 62 augsburského. Židů čítá se v okresu 48, z nichž nejvíce (31) na město Skalici připadá.

V celém okrese výhradně užívá se jazyka českého; lid náš mluví dosti přesnou češtinou. Uslyšíš ovšem v po samohlásce vyslovovati jako *u* (děuka) zvláště na konci slov (kreu, koneu); koncovku 3. a 6. pádu jednočtu *ovi* přeměňovati v *oj* (pánoj); avšak toť vady zobecnělé, jimiž mluva lidu našeho od sousedních se neliší. Zvláštnosti tu jest, že lid venkovský zkracuje při jménech statných v 4. pádu koncovku *ice* v *ie*: silnic (silnice). Skalic (Skalice), světnic (světnice); taktéž instrumentál: konima. Slova „chaso,“ jinde tolik co čeládka, užívá se tu ve smyslu „dětí“ a příslušné sloveso přidává se vždy v plurálu: chasa šly ze školy; byly tam dvě chasy (dvě děti); oni ta chasa zpívaly! Z provincialismů nejužívanější jsou: loziti = lézti; „mračiti“ naskrze užíváno místo „plakati“; „škrčiti“ tolik co „objímati,“ zvláště u malých dětí; mlátiti = bítí; hrdlouhati = v hrdlo lháti; páрати = hráti; kytká = květina; lochtuška = plachétka nebo velký šátek na hlavu; cúra (v illirském děvče) = děvče nedbale ustrojené; cák = copak; kalý = dobrý, hodný, (to není kalá voda); místo „o ne“ k vůli důrazu „o ba ne;“ na chalpě = na chalupě = na půdě; „jest hošno“ znamená „jest světlá, měsíční noc.“ Germanismů zvláště u mladších ubývá; toliko pro nástroje řemeslnické se jich upotřebuje.

Povaha tělesná a duševní. Poloha okresu zdraví lidskému jest přízniva, a proto tu spatříš lidi postavy prostřední, zdravých, červených tváří. Vyjimku ovšem činí odrostlí chlapci a děvčata, kteří výdělek v přádělně výše cení než vlastní zdraví své, a ubozí tkadlci, kteří za mizernou mzdu mnohdy dosti četnou rodinu vyživiti mají.

Co do povahy duševní jest lid náš ducha čilého a nadaného; již ve škole prospěch žáků to dokazuje. Jak Čechové vůbec tak i lid náš miluje zpěv, hudbu a tanec; toť zvláště živel naší mládeže, tím po odbytém úkolu okřívá. Jen noční popěvky po dědinách mohly by všim právem přestati. Nábožnost lidu jeví se v hojně návštěvě chrámu a péči o jeho okrasu. Za doby letní konají se časté poutě ke kapliče pod Větrníkem, do Svatoňovic, Rokolí, Vamberčic, ano i do Varty; mnozí navštívili Maria Celle, Čenstochov,

ano Jakubec z Klen a Středa ze Světlé i místa svatá v Palestině.

Život společenský. O probuzení života duševního a zároveň i společenského větších zásluh získali si pp. Josef Kolisko, P. František Hurdálek a Václav Pitaš.

R. 1845 založen byl v Skalici u V. Pitaše, knihaře a měšťana, sklad knih českých všeho druhu. Pitaš snažil se všemožně co pravý vlastenec, by naše literatura nejen v Skalici, nýbrž i v okolí se rozmnožila. — Kolisko s tehdejšími kaplanem A. Charvátem položili základ ke knihovně školní; sbírkou k tomu cíli učiněnou sešlo se peněz s důstatek; darovány také knihy, tak že na počátku čítala knihovna 200 čísel v 358 svazcích. S kazatelnou otevření knihovny bylo ohlášeno. Na to opětnou sbírkou sešlo se 100 zl. stříbr. P. Sedláček položil pro knihovnu 20 zl. do Matice České. Koncem roku 1845 čítala knihovna 311 čísel v 474 svazcích, 24 menších, 6 větších map. — Již dříve stával tu sbor divadelních ochotníků, kteří řízením Fr. Hurdálka každoročně několik kusů velmi zdárně provedli — Týž P. Hurdálek, známý pěstitel jirinek, pořádal v prostranném sále hostince p. Steidlara plesy „jirinkové;“ počítalo se až přes sto hostů cizích, kteří i dosti z daleka k vůli nšlechtilé zábavě do Skalice přijížděli. — Ponuknutím měšťanosty p. Geislera vedením učitelů Koliska a Šimka a souseda V. Pitaše, za spolupůsobení mnohých paní pořádány byly besedy, k nimž z okolních měst Náchoda, Hronova, Josefova a Jaroměře četní se dostavili hosté; krásné pohlaví volilo při tom vždy šat barvy národní. — V nedělní odpůldne odbývány ve škole přednášky poučné a zábavné; světnice školní bývala posluchači přeplněna. Po přednášce půjčovaly se knihy. V bouřlivých dobách r. 1848 byly v Skalici dvě gardy: občanů a školních dětí. — Velezasloužilý ml. učitel, nyní řídící v Třebešově, p. V. Volf, zřídil pěveckou jednotu „Boženu.“ — Když bystrozraký „sokol“ křídla svá nad vlastní českou vznesl, tu sokol Skalický četnými se honosil sokolíky, k táborům a slavnostem v četném vždy počtu zalétal.

Svěsil křídla svá „sokol,“ ve spánek pohřížila se „Božena“ a jen ochotníci zůstali, jichž přičiněním a obětavostí p. Jos. Bartoníčka zbudován na město naše v skutku velkolepý chrám Thalie, jakého v sousedních městech ne-

pohledáš. Půda duševního života našeho jest ale velmi kyprá a plodná; z ní brzy probral se na světlo denní milé zábavy pořádající „Eden“ s odborem pěvecké jednoty, za ním sbor dobrovolných hasičů, beseda čtenářská, spolek vojenských vysloužilců.

Ochotnické spolky divadelní jsou též v Studnicích, Hoříčkách a Jesenicích. Studnice, Hoříčka, Brzice mají též sbory hasičské. — Na venkově odebírají se nejedny noviny, časopisy zábavní, listy a knihy hospodářské. Kéž by i n nás kolportování „krvavých“ románů přestalo!

Ž i v n o s t i.

a) *Polní hospodářství* jest nejpřednějším způsobem živnosti v městě i na venkově, ač v městě i obchod a rozličná řemesla se provozují. V okrese nachází se osm panských dvorů, kdež zavedeno jest hospodářství střídavé; u menších rolníkův jest třístranné. Každá půda pečlivě se vzdělává, umělým hnojivem zúrodňuje. Široké obecní cesty „draha“ zvané šmahem jsou sůženy. Mokřiny, kde dříve „světélka“ poletovala, mnohemu strachu nahnala a s pravé cesty svedla, úzkými ale hlubokými příkopy. kladením rour (trubek) se vysoušejí. Na mnohé roli, která dříve po léta ležela ladem, daří se nyní výborně cukrovka. Taktéž i luka se zlepšují; mechovitě louky se zorávají, drn se spaluje a napotom spálená hlína se rozhází, po dvě nebo tři léta cukrovka nasází a opět travou luční zaseje. Na velkostatku užívá se všemožných k hospodářství potřebných strojův, ano i jednotliví rolníci mají stroje sečí, mláticí, řezací a p.

b) *Řemesla, průmysl a obchod.* Jak v městě tak i na venkově provozují se řemesla obyčejná. Bohužel, že tato přední páka blahobytu lidského více a více hyne; svoboda živnosti nadělala mistrů, kteří ani za dobré tovaryše by se nehodili; síly jsou roztržštěny, celku žádného. Jak jednotlivé živnosti v okrese zastoupeny jsou, bude při každém místě zvláště udáno.

Z průmyslových závodů sluší jmenovati známé firmy v oboru plátenictví bratří Pichů na Hoříčkách a Tylšův v Mezleči; parní panský pivovar v Č. Skalici, který pivo své do širého okolí, ano i do sousedního Kladska vyváží;

parní pila v Č. Skalici, přádelna na bavlnu v Malé Skalici sýrárna v Třebešově. Kamnářská dílna p. Matěny v Třebešově, zásobuje celé okolí dobrýma, výhřevnýma kamnami a v zámečnické dílně p. Jos. Exnera v Č. Skalici zhotovují se rozličné stroje hospodářské.

Obchod obilí obmezuje se na dodávání ječmene pro okolní pivovary; obilní trhy Skalické nemají velké důležitosti. Ze dvorů panských zasílá se máslo až do Hamburku a odtud dále přes moře; hojnost ovoce vábí sem koupě chtivé z Prahy a z Němec. Průvoz dříví, dříve velmi čilý a vydatný, patrně ochábl.

Prostředky spojovací.

Průmyslu a obchodu napomáhají prostředky spojovací a ty jsou: Severozápadní dráha s nádražím v Č. Skalici a Starkoči, kteráž křídlem mezi Starkoči a Václavicemi spojena jest dráhou státní přes Náchod do Broumova vedoucí.

Silnice erární Pražsko-Vratislavská jde skrze Svinišťany, Třebešov, Zájezd, Malou a Č. Skalici ke Klenům, kde na půdu okresu Náchodského přechází.

Okresní silnice: Skalicko-Hoříšsko-Trutnovská vybočuje v M. Skalici ze silnice erární, vede osadami: Světlá, Hoříčky a Chlístov až na pomezí okresu Králové-Dvorského. — Skalicko-Jesenicko-Opočenská vede z náměstí Skalického k Jesenicím a odtud k Opočnu. — Skalicko-Svatoňovicko-Trutnovská vybočuje ve Skalici ze silnice blíže nádraží, vede skrze osady: Zlič, Žernov, Červená Hůra a Stolin až na hranice okresu Náchodského. — Novo-Městsko-Rychnovsko-Jaroměřská, jinak Josefovská, počíná od hranic obce Městecké, jde obvodem obce Jesenické okolo statku „Nový Dvůr,“ osadou Volovkou až na hranice okresu Jaroměřského. — Králové Dvůr-Chvalkovická počíná u crání silnice v Třebešově a jde až na hranice obce Mískoleské — Dolany-Chvalkovice-Trutnovská počíná od rozhraní Chvalkovic-Svinišťanského č. od tak zvané staré Králové-Dvorské cesty až na hranice katastru Chvalkovického před Sebučí. — Brzic-Chlístov-Skalická vybočuje ze silnice od Brzic do Prorub vedoucí nad Brzickou hospodou a běží až k potoku před Chlístovem.

Podotknouti tu musíme, že J. O. princ z Lippe-Schaumburg velikým nákladem spravuje a zakládá cesty polní a zvláště lesní; důkazem toho nová cesta od mlýna Risenburského ku Slatině a dále k Havlovicům; zároveň i most přes Úpu pod Risenburkem svým nákladem postaviti dal.

Školství.

V okrese jest 11 obecných škol, navštěvovaných 2541 žáky a to: pětiletá s třídou pobočnou v Č. Skalici; čtyřletá v Hoříčkách; tříletá v Jesenicích, Studnicích, Slatině, a Olešnici; dvojletá v Třebešově, Brzicích a Červené Hůře; jednotletá ve Vestci a Žernově. Mimo tyto jest soukromá škola dívčí s vyučovacím jazykem německým v M. Skalici.

Zmíněné školy české spadají pod dozor c. k. okr. školní rady v Novém Městě n. M. Okresním inspektorem jest chvalně známý spisovatel a paedagog p. J. K. Hraše.

Návštěva školní jest pravidelná, a s potěšením doznáváme, že rodičové přicházejí k tomu náhledu, že škola nejhlavnějším činitelem jest při vychování dítek. Velmi pilně navštěvovalo v školním roce 1880—1881 školu 40%, pilně 46%, méně pilně 12%, nedbale jen 2%. Při každé škole nalezneš hojnost pomůcek učebních a bohaté knihovny. Četným žákům dopřávají rodičové dalšího vzdělání buď na české měšťanské škole v Náchodě a Jaroměři, neb německé v Trutnově a Kuksu; na gymnasiu v Hradci Králové nebo v Broumově. Politování hodno, že každý po odbyté škole měšťanské štítí se řemesla a obchodu; chce býti jenom „pánem,“ kdyby třeba při tom v mnohé kanceláři za ná dennický plat opisovačem byl.

Učitelský sbor v Č. Skalici pořádá za spolupůsobení i jiných k tomu ochotných pánů „přednášky pro lid“ a sice v postě a adventě vždy v neděli odpůldne, kteréžto přednášky s velikým účastenstvím se potkávají. Nedaly by se podobné přednášky zavésti i na venkově?

První sobotu každého měsíce schází se učitelé z okolí v školní budově Č. Skalické, kde o mnohých důležitých otázkách, školství se týkajících, se hovoří; zvláště k tomu se hledí, by u vyučování jednotlivým předmětům co

největší shoda v sousedních školách panovala, by žákovi z jedné školy do druhé přestoupivšímu, některé významy a p. novými nebyly. Záhodno by snad bylo, by tyto schůze děly se občasné v té a zase jiné škole sousední!

Správa úřední.

Správu města vede purkmistr (nyní v Č. Skalici osvědčený vlastenec p. MDr. Aug. Kordina, býv. poslanec na sněmu zemském), jemuž k ruce jest výbor obecní; správu obcí zastává vždy starosta (představený) s výborem obecním.

Záležitosti soudní vyřizuje c. k. okresní soud v České Skalici. Okresní zastupitelstvo Č. Skalické skládá se z 18 členův a sice: z dvou za město Č. Skalici, pěti za velkostatky Náchodský, Opočenský a Novo-Městský n. M.; jedenácti za obce venkovské. Starostou jest p. MDr. Aug. Kordina; ve výboru pánové: Aug. Heský, Vilém Tylš, Jan Pošepný, Josef Bartoníček, Václav Tošovský, Václav Sobíšek. Okresnímu tajemníkem jest p. Matěj Hanuš.

Správu politickou řídí c. k. okresní hejtmanství v Novém Městě n. M. a finanční záležitosti c. k. berní úřad v České Skalici.

Správa církevní.

Katelíci okresu Č. Skalického patří pod pravomoc biskupa Kralové-Hradeckého, vikariátní úřad Náchodský a Opočenský. Farních kostelů čítá se pět a to: v Č. Skalici, Hoříčkách, Studnicích, Jesenicích a Bohušíně; jeden filiální v Třebešově. Dle toho rozdělen popis okresu na šest skupin; v sedmé skupině zahrnuta jsou místa k různým farnostem mimo okres náležející.

Akatolíci augsburského vyznání patří k farnímu úřadu v Černilově a helvetského vyznání k farnímu úřadu v Semonicích.

B.

Dějiny a místopis jednotlivých míst.

I.

Česká Skalice.

Při silnici Pražsko-Vratislavské mezi Jaroměří a Náchodem od každého z obou měst ve vzdálenosti jedné míle na mírném, skalnatém návrší rozprostírá se město Č. Skalice.

V krajině zdejší měl četné statky rod pánů z Dubé; i zboží Skalické pánům těm náleželo, z nichž jménem se připomíná *Hynek*, řečený Hlaváč, z Dubé na Skalici (1316—1341) (1.). Haiman z Dubé a na Náchodě směnil r. 1336 s vědomím a vůlí bratří svých Hynka Hlaváče na Skalici, Hynka Cerby na Visenburku mlýn zádušní v Krčíně, s přivolením faráře tamnějšího Zdislava za dva lány role na vydržování tam druhého kaplana. (2.)

Po těchto vládli zbožím Skalickým páni z Boskovic. *Albrecht z Boskovic*, jinak Aleš ze Skalice uvádí se k r. 1338; pak k r. 1359 co podací kostelů Ahrspašského a Pertoltického ve Slezsku (3.).

Synem neb bratrem jeho byl *Neuhlas č. Nevhlas ze Skalice*, který 25. července 1367 kaplanství při kostele v Zálesí založil a k tomu účeli 5 kop gr. pr. na vsi Posadově a Vyravě upsati dal. (4.). Povinností kaplana bylo, týdně dvě mše sv. sloužiti za nevlastního syna jeho Markvarta ze Skalice a přátele.

Vaněk z Boskovic praesentoval na faru Skalickou

¹⁾ *Myslimír Ludvík: Památky hradu, města a panství Náchoda str. 21 a str. 135.*

²⁾ *L. E. VIII. O. 8. a Ludvíkovy „Památky“ str. 32.*

³⁾ *K. Rojka: matrika vikariátu Náchodského v rukopise.*

⁴⁾ *L. E. I. M. 7.*

26. října 1366 kněze Jana z Orličky a 2. července 1380 připomíná se opětně co podací faráře Skalického (1). Synové jeho *Tas a Oldřich* s matkou Marketou učinili nadání kostelu Skalickému 1 $\frac{1}{2}$ kopy gr. úroku stálého na vsi Zliči na čtyry mše sv. roční (2). Řečená paní Marketa připojila k tomuto listu pečeť se znakem svým hvězdou; pocházela z rodu Šternberských. Ona také nejspíše Skalici za městečko povýšila a rodinný znak svůj ze zvláštní přízně Skalickým za znak jich městský povolila.

Farní chrám Páně nacházející se ve vsi Malé Skalici, připomíná se v seznamu dieceze Pražské r. 1350 mezi farními a odváděl 13 grošů desátku. Spravován byl dvěma faráři či plebány, z nichž jeden pro město, druhý pro vesnice byl.

Z farářů pro město se jmenují: kněz Mikuláš, který se r. 1366 poděkoval; Jan z Orličky † 1380; mezi r. 1392—1395 kněz Havel; r. 1407 Petr, který smění; s Valentinem (1407—1417).

Z farářů pro vesnice se jmenují: 1355—1374 Svatoslav; po něm Ctibor až do r. 1376; Václav z Hradce; Hanuš, jinak Jan i Hanúsek, řečený Šiška; Havel; Přibík, řečený Kováč (3).

K urovnání sporů mezi plebány Valentinem a Přibíkem ustanovena byla komise 10. listopadu 1407. a sice Petr děkan Dobrušský, t. č. farář na Dobeníně a Jan, plebán v Třebešově (4).

V dobách nepokojů husitských měli Skalici páni z *Kunštátu a Poděbrad*, kteří i Náchodem vládli. *Viktorin* koupil mezi 1415—1420 zboží Skalické. Poděbradští byli horlivými stoupenci Táborů, později pak přistoupili ke straně mírnějších Pražanů, z čehož mnohé zlo vzešlo okolí zdejšímu. K zvětšení onoho zla neméně přispěli i někteří páni katoličtí, z nichž Hynek Červenohorský, druhdy královský hejtman v Jaroměři, Jan Městecký na Opočně a Arnošt z Černčic v krajině naši byli nejmnocnější. Žižka nemohl zapomenouti Hynkovi zpustošení a zneuctění svatyně Krčínské, a ač

¹⁾ Rojek: *matrika vik. Náchod.*

²⁾ *L. E. XII. E. 5.*

³⁾ Rojek: *matrika vik. Náchod.*

⁴⁾ *Liber manualis consistorii Prag. de anno 1406. fol. 8.*

Jaroměře dobyl a později (r. 1423) Čenka z Vartenberka a Arnošta z Černčic u Hořic porazil, přece moc pánův katolických nebyla pokořena. Tu Žižka přikvačiv z Moravy přijel do Hradce a ve spojení s těmito jal se hubiti statky pánův katolických. Tito sebrali proti Žižkovi lid zbrojný a ve skalních zálohách u Skalice nad Úpou číkali na něho a vypadli na vojsko jeho. Žižka však obořiv se na ně porazil je, městečko Skalici i s hradem pobořil. Stalo se na den božího křtění (6. ledna) 1424. (1).

Jedná se o místo, kde srážka ta se udála. Skalice a okolí její neměla před 450 lety takovou tvářnost jak nyní; nebylo zvláště tehdy silnice erární, po níž by vojsko Žižkovo pohodlně stoupati mohlo; vlastní město nebylo také kde nynější náměstí, ale kde nyní na „Starém městě“ se říká a kde několik dvorův kmetcích bylo. Žižka přitáhl od Jaroměře a vyhledáváje vždy místa vyvýšenější, šel přes Zvol a Doubravici, drže se levého břehu Úpského, nad Říkov až na tak zv. „kopci židovském“ u Skalice tábořem se položil. Odtud naskytá se otevřený rozhled na „bránku“ u Náchoda a pod ní se rozprostírající vsi: Václavice, Provodov, Šenov, Kleny, Zlič a rovinu „rozkoš“. Protivníci jeho ukryti byli v „jeskyních skalních“, vlastně roklich, jaké od Skalice k Červené Hůře se táhnou a odtud na Žižku vyrazili. Hlavní boj sveden byl u Dubna, kde nyní bažantnice a kdež i r. 1866. z celé bitvy u Skalice nejkrutší panovala seč, tak že střelba z pušek ustála a bodáky bojováno bylo.

V náhledu tom utvrzuje nás nejen pověst mezi lidem rozšířená, že „Žižka na židovském kopci stál“, ale i sama poloha místní. Mimo to při kácení dubů v bažantnici Dubenské při kopání pařezů nalezeny byly v zemi pod pařezy rozličné věci, jako: ostruhy, broty, dle mínění znaleců z doby husitské pocházející.

V letech následujících velice trpěla krajina zdejší vpády Slezanův.

Po smrti Viktorina z Poděbrad († 1. ledna 1427.), nastoupil syn jeho Jiří teprv šestiletý. Panství jeho zmocnili

¹⁾ *Starí letopisové čeští* str. 62.; *Palackého: dějiny doby husitské díl II. str. 199*; *Tomkav: Žižka str. 185.*

se však rozliční dohrodruhové, z nichž zvláště Koldové ze Žampachu, starší a mladší, po celém okolí zle řádili. S pomocníky svými, jakým byl i *Vojslav z Kunčího a ze Skalice*, vypadali z hradův a tvrzí svých: Náchoda, Richemberka, Černikovic, Bolehoště, Skalice na pocestné, jež obírali, na městečka a vsi, jež vyloupivše splenili, ano i daleko za hranice na plen a lup vybíhali.

Proti těmto zbůjníkům utvořily se spolky krajské, lantfridy řečené. Kolda však jal se i na dále pokračovati v hanebném řemesle svém a proto v květnu r. 1441. knížata Slezská s Vratislavskými, Svidnickými a jinými vtrhli do Čech a „položili se u Skalice za Jaroměří. A pak spálivše Skalici a vsi okolo Skalice, tábli zase do země své.“¹⁾ Když pak Jan Kolda mladší 5. června 1450. veliký zájem po vesnicích okolo Jaroměře, Smřic a Holohlav učinil, tu „pan Jetřich, hejtman kraje Hradeckého i s svým lantfridem vytrhl polem; a dobytve Skalice i Bolehošči, i leželi polem v Dobrušce proti panu Koldovi.“²⁾ Konečně ustanovení byli čtyři rozsudí, kteří mimo jiné vypověděli, by Kolda věznům rok dal, se Slezany a všemi kraji přiměří měl a by ve tvrze Skalici a Bolehošť až do rozsouzení uvázał se k ruce pánů ubrmanů p. Zdenek z Postupic³⁾.

V době kde oba Koldové hrůzovládu svou provozovali, připomíná se na Skalici Vojslav z Kunčího, věrný pomocník p. Koldy. Tento Vojslav měl Skalici později v držení t. j. v užívání neb zástavě; při prodeji zboží Náchodského r. 1497 jmenována také Skalice, městečko, v něm domy, krěmy, dvory kmetcí s poplužními a jeden zeman. Ale při doplácení toho kupu r. 1500 poopraveno, že p. Vojslav z Kunčího, který byl prve v držení Skalice a při prodeji za zemana poddaného kladen byl, na toho že nový pán (Špetle) táhnouti se nemá, by jeho manem byl.⁴⁾

Dvorů kmetcích s poplužními bylo ve Skalici na „Starém městě“ dle knih zápisních rokem 1555. počínajících a na hradě Náchodském chovaných několik.

Roku 1571. od Jana Tohiášova z Vysokova koupil

¹⁾ *Starí letopisové češ. str. 124.*

²⁾ *Starí letopisové češ. str. 157.*

³⁾ *Ludvikovy. „Památky“ str. 80.*

⁴⁾ *Pamětní kniha města Č. Skalice — dle poznámek Ludvikových sestavená.*

Vojtěch, kovář, dvůr kmetcí s rolemi a lukami na Starém městě Skalici. Od něho r. 1573. Jiří, kovář z Náchoda koupil ten dvůr, někdy Duchboňovský s rolí, loukou a se sladovnou Divišovskou za 245 kop gr. Po něm r. 1575 Jesenický Jan a 1577. Michal Řebáčekův, řečený Topič. Od něho r. 1603. ten dvůr, jenž slove „Hradiště“, ujal Jan Kroupa. R. 1606. Tobiáš Topičův (syn Michála Řebáčka, řečeného „Topič“) od J. Kroupy za 390 kop m. a ostaly mu tu přídavkem tři klisny, pluh, 18 korců osení. Po něm 1628. syn Topičův Jan platil úroku celého z domu na Starém městě 39 gr. č., jeden groš z vody a den roboty ve žni. K tomu více z roli „hradiště“ 40 gr. a z louky od statku Jiřího Vackova 10 gr. Od toho koupil r. 1641. Bartoniček Jiří za 420 kop m.; na to 1684. Just Jiří za 450 k. m.; r. 1689. Just Václav za 670 k. m.; r. 1719. Just Jiří za 935 k. m.; r. 1770. Lukášův Václav a Jan; r. 1830. Kuba Florián.

Druhý dvůr kmetcí na Starém městě od Jana Kociánova r. 1561. koupil Kříž Matěj za 140 kop m. R. 1573. Bartoň Obrátil za 140 kop m. R. 1589. urozená paní Kateřina Kamencová z Hostovic za 330 kop m. R. 1590. Souček Tobiáš, bývalý šafář Dubenský za 330 k. m.

Třetí dvůr měl r. 1594 Vavřinec Faltův; R. 1580 Holub Václav za 400 kop m.; R. 1612 Jiří Pruša za 500 kop m.

Na čtvrtém dvoře hospodařil r. 1580. Beránekův Jiří, koupiv jej za 510 kop a držel tři koně a séval žita po 5 korcích a pšenice po 13 korcích, říká se tam až dosud za „Beránekovými“.

Jan Špetle z Janovic, který od r. 1497—1532. Náchodem vládl, dal Skalickým r. 1504. povolení na krému ve Skalici ¹⁾ a mimo to zajistě i jiné výsady, jichž obsah ale se nám nezachoval.

Panství Náchodské koupil Zikmund Smiřický ze Smiřic a sice 16. dubna 1544. od Jana z Pernštejna a na Helfenštejně, totiž: hrad Náchod, městečka Náchod, Hronov, Machov, Skalici a 37 vsí, pastou tvrz Visenburk s městečkem Úpící a Kostelcem a 19 vsí za 18950 k. gr. pr. ²⁾

¹⁾ Listina chová se na zámku Náchodském.

²⁾ Dsky zem. Nr. 44. h. 15, Nr. 7. B. 3.

Z rodu Smiřických pro Skalici zvláště důležitým jest *Albrecht Václav*, který Skalickým následující obdarování učinil ¹⁾:

„Já Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic na Náchodu. Risenburku, Škvorci a Kostelci nad černými lesy známo činím tímto listem vůbec přede všemi a zvláště tu, kde náleží, že jsou přede mně předstoupili purkmistr, konšelé a starší obecní i na místě vši obce městečka mého Skalice České nad Úpou, oznamující, kterak předkové jich zkrze své věrné a poslušné k vrchnostem svým se chování dosáhše od předešlých pánů a držitelů téhož městečka některých obzvláštních milostí a obdarování, jimiž jsou se řídili, jich požívali a některých až dosavád požívají; avšak že taková jich obdarování některá jak od ohně zkázu vzala, tak i jináč že ku proměnění přišla. žádající mně za to s ponížeností, abych jim taková jich privilegia a obdarování předešlá obnovil, potvrdil, jich přivětšil a ruku ochranou nad nimi držel. I znamená to z jistých hodnověrných zpráv, že dotčený purkmistr, konšelé a všecka obec městečka Skalice pánům předkům mým vždycky jsou se věrně, poddaně a poslušně chovati hleděli, jakož i nyní ke mně k pánu svému, jak na věrné poddané náleží, chovati se hledí a chovají, a by i nápotomné časy s budoucími svými tak se chovati snažili: k takové jich žádosti se naklonivše s dobrým svým úmyslem

1. všecka a všelijaká privilegia a obdarování jich, kterážkoliv mají, též jim potvrzuji a je schvaluji; při nich je zastávati sám za sebe a za dědice budoucí své připovídám; a k tomu nad to výše, jakožto dědičný pán a vrchnost, tuto milost jim činím;
2. moc práva a svobodu jim dávám, aby jedenkaždý ze sousedův a obyvatelův téhož městečka Skalice České nynější i budoucí jich o statku a jmění svém všelijakým movitým i nemovitým mohli a moc měli za zdravého života neb na smrtelné posteli řídití, odkazovati a

¹⁾ *Originálu nestává, neb všecka privilegia při velikém ohni r 1707. shořela. Podáváme zde pouze opis pravopisem novým, jak dle zápisů Luďvíkových v knize farní od Ant. Charvát, kaplana, zaznamenán jest.*

poroučeti, komukoliv se jim líbiti bude. Však takové řízení a odkazování, aby se řádem dobrým, tak jak o tom práva městská království tohoto vyměřují, dále a konalo, a v tom aby se tak podle téhož právního vyměření chovali a komužby takkoliv kšaftem pořádným co odroku z nich dáno a odkázáno bylo, ten každý, aby takového odkazu mohl užiti a užíval bez mé i mých dědiců budoucích překážky všelijaké.

3. kdož také od starodávna v témž městěčku piva vaření někteří požívali, při tom je také zůstavuji a tu svobodu dávám; a kdožkoli těch domů, ku kterým od starodávna várka piva přísluší, v držení jsou a nebo budou, ti aby nyní i nápotomní čas vždycky piva bílá pšeničná vařili a jedenkaždý je buď ve svém domě šenkovati aneb do jiných domů tu v témž městěčku, též do cizopanských vesnic a krčem, kde by která vrchnost tomu povolila, na prodej vystaviti mohli; avšak z každého varu piva, který by se na osm sudů vařil, aby mě, dědicům a budoucím mým, jeden každý povinen byl dáti platu peněžitého dvaceti grošů českých. Do kteréhožto městěčka Skalice piva mého ani jiného žádného na prodej se vystavovati, šenkovati, ani žádných krčem neb domů šenkovních ode mě ani od dědiců a budoucích mých pánů držitelů téhož městěčka zarážeti a stavěti se nemá.
4. Také toho jim propůjčuji, moc a svobodu dávám, aby oni purkmistr, konšelé a obec městěčka Skalice nad Úpou knihy neb registra purkrechtní, do kterých by zápisové na domy, pole, zahrady a jiné půdy se zapisovati mohli, i hned od toho času sobě založili, je ve svém opatrování a moci tu v městěčku na radním domu měli, jimi se jak oni purkmistr, konšelé a obec často psané městěčka Skalice nad Úpou, tak i jich budoucí a potomní dědicové řídili, do nich pořádně grunty neb půdy i jiné své věci zapisovali a vezmouce sobě z nynějších starých register purkrechtních na též městěčko a jich statky se vztahujících, na zámku Náchodu zůstávajících zápisů předešlých těch, na nichž by jim aneb komu z nich záležitosti chtělo, a oni toho za potřebu uznali — výpisy ty do týchž svých nových

knih neb register aby vepsati a přenéstí mohli; peníze sirotkům neb komu koli za grundy v tomž městečku ležící neb začkoliv jiného náležitě a před nimi skládané do obzvláštní trublice aby skládali, a je zase jim v čas uznalé a hodné potřeby propouštětí mají; avšak na cizí půdy jinam, kromě lidem poddaným mým, ani osobám zle chovalým neb ze služby a půdy mé sběhlým bez povolení mého žádnému nic propouštětí toho nemají.

A což taktokoli častopsaným purkmistrům, konšelům a starším obecním i vsí obci městečka Skalice nad Úpou nynějším i budoucím ode mně učiněno, povoleno, osvobozeno a nadáno, jakož i tento list to šíře v sobě obsahuje a zavírá, při tom při všem já s dědici a budoucími svými je, dědice budoucí i potomky jejich zůstaviti, jim v tom žádné překážky nečiniti připovídám. K čemuž také i každého budoucího držitele téhož městečka Skalice zavazuji, aby i oni je při tom při všem zcela a zouplna zachovati a zůstaviti povini byli a zůstavili, v tom jim ani potomkům jejich žádné překážky nečinili a činiti moci neměli. Toho všeho na potvrzení pečel svou vlastní k tomuto listu vysuté přitisknouti jsem dal a v něm se svou vlastní rukou podepsal; a k tomu jsem se dožádal uroz. p. Rudolfa ze Šternberku a na novém městě Hradišti. a uroz. a stat. rytíře p. Jindřicha Bečkovského z Šebířova a na Loučicích, že jsou také pečeti své podle mě k tomuz listu přitiskli; kterýž jest dán a psán v pondělí po památce sv. Václava dědice českého leta od Narození Syna Božího 1612.“

Jak vidno, mnohých výhod poskytovala Skalickým tato výsada. Dříve brávala si vrchuost právo k dědictví po lidech městských a i ve všech; následkem této výsady mohl každý poslední vůli o statku svém rozhodnouti a kdoby toho nenčinil, po takovém dědila žena a dítky neb nejbližší příbuzní; když by těch nebylo, spadlo dědictví na obec. — Výsadu vaření piva měli Skaličtí již dříve. Pivovar stál na náměstí a domy pravováreční taktéž náměstí ohražovaly. Po r. 1550 bylo ve Skalici asi 70 domů a příbytků: na Starém městě 20, na podměstí, kde pod „skalou“ se říká, byla lázna (č. 215) a asi 10 chalup na obci; v náměstí bylo 36 domů, jichž majitelé měli nejspíše všichni právo

vaření piva a proto snad také na vodárnu po 2 gr. č. plativali, kdežto ostatní jen po 1 gr. č. dávali. — Ještě r. 1628 počítalo se k náměstí jen 38 čísel; na Starém městě stálo jich 25 totiž č. d.: 54, 56, 57, 58, 59, 65, 66, 67, 86, 87, 89, 90, 93, 101, 106, 107, 109, 118, 122, 124, 127, 129, 131, 133, 135; k tomu osm chalup na obci při a pod špitálem.

Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic zemřel 24. dubna 1614 v Kostelci nad černými lesy.

„Tělo jeho z Kostelce až na Náchod ve slavném průvodu pohřebním od přátel, úředníkův a lidu poddaného bylo doprovázeno, ve chrámech po cestě s ním pozastavováno a kázání nad ním konáno. Tak se dělo i ve Skalici nad Úpon, kdež zemřelý při planoucích svících a pochodních veřejně byl vystaven; nesmírnému zástupu lidu, pána svého oplakávajícímu, smuteční řeč mluvil Vít Falckráb Klatovský, farář místní. ¹⁾)

Albrecht Jan Smiřický účastnil se bouří r. 1618; pomáhal při vyhození místodržících z kanceláře české na hradě Pražském. V polním ležení vojenském roznemohl se a zemřel ve věku mladém, neženat dne 19. listopadu 1618.

Všechny statky jeho byly skonfiskovány ²⁾); Náchod a Skalice koupila r. 1623 Magdaléna Trčková z Lobkovic, provdaná za Jana Rudolfa Trčku z Lípy.

Za pánů Poděbradských a Smiřických byli obyvatelé krajiny zdejší téměř na skrze utrakvisty, kteří později k protestantismu přestoupili; i fary kněžími akatolickými osazovány byly. Z farářů protestantských připomínají se ve Skalici k r. 1523 kněz Martin; k r. 1580 Mikuláš Bok, který byl dříve farářem při kostele sv. Václava v Kladsku; po něm Matěj Levínský a konečně Vít Falckráb z Klatov, dřívější farář Hoříčský, načež fara Skalická osiřela.

R. 1624 vyšel přísný rozkaz císařský, kterýmž všechno kněžstvo akatolické ze země se vypovídalo a poddaní k návratu do lůna církve kat. nabádání byli. Poněvadž ale

¹⁾ Ludvíkovy památky str. 145. — Též Dačický I. 315 praví: „slavné ceremonie těla jeho tu (v Praze) jsou vykonány a odtud na Náchod ku pohřbu dovezen.“

²⁾ Statky Smiřických byly rozsáhlé; měli: Černý Kostelec, Škvorec,

zuřila válka třicetiletá, nemohly rozkazy císařské tak důrazně býti provedeny a kněží akatoličtí tu a tam ještě se udrželi. Ano Skaličtí proti zjevnému nařízení císařovu zvolili si za faráře kněze vyznání kalvínského a mocí do svého chrámu jej uvedli. Při té příležitosti zmocnili se někteří občané Skaličtí části pozemků farních, od nynějších půd farských k pivovaru se táhnoucích, kteréž v pozdějších časech si osvojovali a práva na ně zřeknouti se zdráhali. Pole ta zůstala pro faru na vždy ztracená, neboť pře v pozdější době o to vedená minula se s výsledkem. Zmínění občané museli však až do nejnovějších dob z těch neprávě sobě osobovaných rolí třetinu faráři Skalickému odváděti.³⁾

To stalo se za panování Marie Magdaleny Trčkové na Náchodsku. Paní tato, horlivá katolička, mocně poddané k obrácení pobádala: tak v květnu 1629 purkmistr a rada Náchodská do vězení dáni byli na Nové Město n. M. pro víru a na časté jich spravedlivé žádosti, za ponechání starodávných privilegií, paní Magdaléna ani neodpovídala. Taktéž i Skalickým výsady jich obmezila, zvláště vaření piva, omlouvajíc se, že panství od císaře draze koupila, a že poddaní, zbouřivše se proti ní, mnoho škod jí natropili na hradu č. na zámku Novo-Městském.⁴⁾

Adam, hrabě Trčka z Lípy, koupil 19. dubna 1629 od matky své panství Náchodské a již 24. června 1631 Skalické následujícími výsadami obmyslil:

Ve jménu Boha všemohoucího Amen.

Já Adam Erdman, hrabě Trčka z Lípy na Opočně, Smiřicích, Náchodu a Novém Městě Hradišti nad Metují, J. C. M. skutečný komorník a nejvyšší nad lidem jízdným i pěším, všem vůbec i každému zvláště tímto listem, kdežkoli aneb před kterýmkoli stavem čten neb čtoucí slyšán bude, oznamuji, že jsem poznal mnohé pilné, věrné a stálé zachování se poddaných městys Skalice České nad Úpou,

Ouřínoves, Koloděje, Žlunice, Chřenice, Dymokury, Chotělice, Riesenburk, Náchod, Kumburk, Oubílce, Semily, Hořice, Skály, Trosky, Duň a Friedstein.

³⁾ *Rajek: matrika vik. Náchod. a pamětní kniha fary Skalické.*

⁴⁾ *Zápisky Vojtěcha Klugara. faráře Skalického.*

⁵⁾ *Pamětní kniha města Č. Skalice etc.*

pro kteréžto jich ke mně jakožto ku pánu dědičnému pravé, věrné a dobré zachování, jsa k nim milostí hnut a láskou svou obrácen k podané prosbě jich a městečka Skalice nad Úpou, jim, potomkům, dědicům a všem jiným jich po všecky časy potomním náměstkům práva, svobodu a obdarování tomuto městečku, jakož níže v tomto listu položeno jest s dobrým rozmyslem svým a mocí majestátu, mně od nejjasnějšího knížete a pána Ferdinanda II. císaře římského, krále českého etc., vlastní rukou jeho císařskou podepsaného a pečeti potvrzeného, jenž jest dán na hradě Pražském dne 18. února 1628, (městečku Skalici nad Úpou tuto výsadu a obdarování) na časy nynější beze změny všech lidí a každého člověka, ze kteréhokoli stavu neb řádu činím a dávám, totiž:

1. Aby každoročně dva roční trhy neb jarmarky držeti mohli; první tu středu po sv. Filipu a Jakubu, a druhý tu středu po sv. Vavřinci, a připomínám i při druhém svobodný trh na koně, klisny neb hříbata míti mají.
2. Více i tuto milost jim činím, aby každoročně dva svobodné trhy na vlnu měli; totiž první ten úterý po sv. Jíří a druhý v úterý po sv. Jiljí.
3. Nad to i tuto svobodu a obdarování jim dávám, aby každého dne úterního přes celý rok trhové na obilí v městečku Skalici nad Úpou držáni byli.

Taková pak obdarování, práva a svobody, kteréž jim od sebe, dědičů a budoucích svých a potomní vrchnosti jejich činím a dávám, mají výš jmenování mojí v městečku Skalici dědicové i budoucí jejich i všichni jejich potomci užívati — nyní i na časy budoucí a věčné bez překážky mé, dědičů a budoucích mých i potomných vrchností jejich jakéhokoli stavu.

Na potvrzení toho k tomu majestátu pečeť svou vlastní jsem vědomě přivěsiti dal a rukou svou podepsal. Jenž jest dán na Opočně na den sy. Jana Křtitele dne 24. června leta od narození Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista 1631.

Ve válce třicetileté velmi trpěla krajina zdejší od vojska, které buď tudy dále táhlo neb na panství ležeti zůstalo; ať přátelé ať nepřátelé, všichni svévolně si počínali, ubohý lid

olupovali a týrali. Obyvatelstvo dodávati muselo vojsku tu rozloženému vše, co jen potřebovalo. ¹⁾

S Valdštynem padl také Trčka a panství Náchodské dostalo se Octaviovi Piccolomini-mu, kterýž na panství ihned stráž poslal, které Skaličtí r. 1634 mezi velikonocí a sv. Duchem 30 sudů piva dáti museli; táž stráž „ochranná“ pobrala 15. března t. r. 121 kusů hovězího dobytka ze dvorů Ratibořického a Dubenského. Když po porážce císařských u Lehnice tito na Broumovsko a Trutnovsko couvli, vpadli 15. června tři zástupové císařští do Skalice, 17 sudů piva vypili a 310 korců sladu pšeničného pobrali.

R. 1639 Švédové Skalici poplenili, vypálili a ze sladovny 300 korců obilí odvezli, aby se vymstili na Náchodských, kteří 13. června t. r. u Jaroměře 50 Švédův zajali a na hrad odvedli. Taktéž r. 1645 Švédové ve Skalici pivovar pobořili. pánev vzali, 60 kop mandel obilí vymlátili a 285 korců pobrali. Roku následujícího dvůr Skalický a Malo-Třebešovský od Švédův byl vypálen.

Rok 1648 byl posledním války třicetileté. Již 9. ledna žádal říditel panství úřad krajský, by se vyšetřily škody vojskem císařským učiněné, kteréž jak po celém panství, tak zvláště ve Skalici a ve vsích okolních rozloženo bylo; „neboť poddaným dobytek, obilí, svršky a nábytek, co měli, všechno pobráno a v nic obráceno jest, čímž na dokonalejší záhubu přivedeni jsou, že od nich dokonce žádných berní ani císařských ani vrchnostenských dostati možno není ani hned bude. A komisaři krajští doznali, že „poddaní vesměs ani kusu chleba nemají.“ Podplukovník švédský Quart v Novém Městě n. M. ubytovaný 24. července dvůr Skalický ještě nedostavený vypálil. Konečně mírem v Osna-brücku 14. října 1648 válce třicetileté konec učiněn.

Po ukončení války třicetileté mandát císařský z r. 1624 se vši důrazností prováděn a protestanté, kteří ještě se udrželi buď ze země vyjíti, buď ke katolictví přestoupiti museli. V Náchodě devět sousedů domy a sídla svá opustivše pro víru pryč ušli. Nemůžeme upříti, že se tu dalo mnoho přehmatů, tu i tam provozováno násilí. Hlavní příčina toho byla, že dílo apoštolské svěřováno bylo cizincům,

¹⁾ *Luďvíkovy: Památky str. 178 a dále.*

neboť domorodého kněžstva katolického bylo po řídku. Cizinci neznající jazyka českého pálili knihy české vůbec, neb každá, byla-li jen česky psána, platila za kacířskou. Na děkanství Náchodské, k němuž i Skalice náležela, dosazen byl r. 1642 Antonín Liscontini, Vlach, který ani jediného slova českého neznal a dá se domyslit, že spíše tučných příjmů než spásy svých oveček si hleděl. Proto stěžovala si rada města Náchoda u knížete: „páni páteři Jesuité se vši hcrlivostí kází a učí, ale za kněze Antonína, nám za děkana daného od VMti., který česky neumí, prosíme VMt., aby nám jiný dán byl kněz, Čech, kterýž laskavěji a mírněji s lidem by nakládal;“ ačkoliv pak M. Ant. Rossini (Čech?) za děkana ustanoven byl, přece Liscontini neodstoupil. — Mimo to děkanové Náchodští s jedním kaplanem měli obstarávat dva celé dekanáty (vikariáty) Náchodský a Dobrušský; k tomu jim dáni jen dva Jesuité na výpomoc, kteří na zámku vydržováni byli. Ve Skalici připomínají se mezi lety 1650—1655 Buda Jiří a Mazenius Jiří. Ti jezdili po celém panství, potřebné úkony církevní vykonávali a lid k víře katolické obrátili. Aby žádného příkoří se jim nestalo, provázeni byli několika vojáky. R. 1643 musel tehdejšího kaplana Náchodského Ondřeje Vrbského jeden mušketýr vždy provázeti.

Ze seznamu zpovědního z r. 1654 seznáváme, kolik z jednotlivých farností svátost sv. pokání přijali: z farnosti Skalické 973 osob a sice: ze Skalice 294, Skalice Malé 70, Větrníka 13, Zájezda 70, Klen 43, Trstice 33, Světlé 30, Hostiny 16, Vestce 9, Říkova 66, Spity 29, Třebešova 68, Mískolesí 65, Sviništan 65, Starkoče 12; — z farnosti Hoříčské 623 a sice: z Hoříček 16, Lhoty 70, Onjezdce 69, Chlístova 52, Křížanova 27, Litoboře 91, Libňatova 105, Mezleče 125, Prorub 45, Běluně 23; — z farnosti Bobušínské 209 a sice: ze Slatiny 196, z Mečova 13.

Oktavian Piccolomini zrušil všechny výsady Skalických pod záminkou, že panství od císaře plným právem za výsluhu obdržel, že poddaní k císaři liknavě se chovají a k víře katolické váhavě se navracují. Vaření piva jim odejmul; z ostatních výsad jim 25. ledna 1650 některé

obnovil.¹⁾ Manželka jeho Maria Benigna osadila po smrti chotě svého faru Skalickou vlastním farářem Jiřím Heršem r. 1662.²⁾

V druhé polovici 17. století byl více rodin židovských ve Skalici a vykázáno jim od vrchnosti místo as 60 krokův pod radnicí k obývání, kdež dva dlouhé domy si postavili. Hřbitov svůj měli nad zelenou ulicí, kde až dosud na „židovském kopci“ se říká. Dle pověsti ztratila kněžna Ratibořická prsten ceny veliké, který neznámým způsobem octl se v ruku židovských. To když se prozradilo, mělo za následek vypovězení židů ze Skalice r. 1705. Jmenované dva domy, vlastně jednotlivé světničky, prodala vrchnost občanům. Nazývaly se „domy judské“ později „panské.“

Velmi nešťastným byl rok 1707, kde tu středu po sv. Michali archanjeli (5. listopadu) kolem desáté hodiny ranní strašný požár vypukl, který radnici, 45 domů a při 24 stodol, pivovar s věží a hodinama zničil. Všechny knihy a pamětní spisy, jakož i městská privilegia shořela. Pivovar stál na náměstí, co nyní kašna, vedle něho věž s hodinama. Po vyhoření nestavěla obec žádný jiný; pivo bráti se muselo z pivovaru panského, který tu od r. 1604, na místě co nyníjší, stál.

Jan Václav Piccolomini dílem potvrdil, dílem rozšířil 19. března 1719 výsady Skalických; potvrdil jim, by clo z mostu přes Úpu sami si vybírali, platné odkazy činiti, knihy zápisní a peníze sirotčí míti, povolení k ženění dávati, sůl v městečku míti a do vsí na míli vzdálených prodávati; dále dva roční trhy, trh na vlnu a týdenní odbývati mohli; — mimo to osvobodil Skalické od platu neb úroku ze sladovny (25 gr. č. ročně) od roboty ke dvoru Dubenskému a ode všeho přádlu.³⁾

Vesnice, které ve Skalici sůl kupovati musely, byly: Malá Skalice, Zájezd, Třebešov Velký a Malý, Mískolesí, Oujezdec, Lhota pod Hoříčkama. Světlá, Třtice, Trubijov, Lhotky, Starkoč, Vysokov, Kleny a Zlič. R. 1600—1610

¹⁾ *Zápisky Ludvikovy. Obsahu privilegia toho jsme se nedohledali.*

²⁾ *Pamětní kniha fary Č. Skalické.*

³⁾ *Zápisky Ludvikovy. Celé privilegium v pamětní knize farní obšírně vypsáno.*

mívalo městečko ze soli čistého užitku 20 kop č. ročně; r. 1818 na 113 bečkách 50 zl.; r. 1728 mělo 78 zl.

Co se týká roboty ke dvoru Dubenskému sluší poznamenat: dle urbáře z r. 1628 mělo městečko za povinnost čili robotu (mimo úroku stálého z vody do kašny) 64 dní ve žních, totiž každý dům jeden den. Zdá se, že této povinnosti již kníže Octavián r. 1655 je sprostil, v skutku však r. 1678 jí zbaveni byli. Za to však jiná povinnost jim uložena: Skaličtí museli dříví z vody Úpy k pivovaru potřebné vytahovati, klády na pilu u mlýna hořejšího navalovati, trávu na louce „podrážnici“ sekati a sušiti, chmel na velké chmelnici (pod radním domem) otrhati a slady přehazovati. — Mimo to musívaly obce dle usedlosti v letech 1650—1760 vrchnosti volka neb dva po žních pásti, neb s každého 1 zl. platiti, s housera čtvrtý podškub neb 12 kr. dáti na porocného na hrad Náchodský platiti, jistý počet stuček příze, 7 vrchů lnu napřísti a utkati, ryby, sýr, ovčí brak, ano i obilí od vrchnosti kupovati a co sami nespotřebovali, prodati (versilberen).

Těžké byly to časy, kde předky naše robota tížila; nedbalo se na právo a spravedlnost, ano mnohdy ani ne na výsady poddaným dané. nýbrž vrchnost dle libosti robotu ukládala, zvláště robota orná často bývala zvětšená. K robotě náležely všechny práce polního hospodářství při dvorech: orání, vláčení, seti, práce o žních a při mlácení, dovozy při panských stavbách, dovoz dříví, nucené služby synů a dcer selských ve dvorech, přástva, vnucování obilí panského a jiných věcí. Zvláště po bitvě Bělohorské poddanství nově stíženo bylo. Sedlák míval až 5 dní v týdnu roboty a proto nebudeme se diviti, že hospodáři ze svých statků raději utíkali, neb z chalupy do statku stěhovati se zpěchovali. Povstale zbourání seiské r. 1540 nezasáhlo tak krajinu zdejší jako Čáslavsko, Plzeňsko, Litoměřicko, Policko a Broumovsko, nejspíše proto, že Náchodsko pluky Pikolomínskými osazeno bylo, tak že všeliká bouře ihned v zárodku udušena byla. Marie Teresie po sedmileté válce ulehčila břemena robotní; skutečného polehčení stavu rolnickému dal ale teprv císař Josef II. — Zvláštní událost z dob poddanství vypravoval mi jeden stařeček. „Děd můj,“ pravil, „měl veliký statek, dobrých 200 korců. Pole jeho hra-

ničila s panskými. Osel na podzim, co postihnouti mohl, avšak panský ovčák vyhnal stádo na zelenající se osení; na jaře dalo se podobně. Vyhnati ovčáka nemohl, postěžovati si též ne; co tedy učinil? Vychoval si dva velké psy, kteří ve vsi téměř neznámými byli, poněvadž byli celý den na řetěze. Když jednou s večera ovčák opět na dědovo pole stádo přihnál, vzal děd oba psy, v neveliké vzdálenosti opatrně se skryl a psy pošťval na stádo. Ovce jako bleskem se rozlétly, pádily k lesu, kdež mnohá v divém chvatu o strom hlavu si rozbila, jiné pak do obcí velmi vzdálených, až i do Havlovic zaběhly.“ Jak ovčákovi, když beze stáda se vracel, doma se dařilo, neřekl. Jak by se ale dařilo ubohému sedlákově, kdyby vše se prozradilo? Zlaté časy, kde rolník záhon svůj skutečně „svým“ zvátí může.

Rodina Piccolomini byla přesně katolickou a důstojný pomník zbudovala sobě nákladnými opravami neb i zbudováním nových chrámů na svém panství. Tak kněžna Anna Viktorie, vdova po Vavřinci Piccolomini, dala r. 1724 kostel Skalický o celých 16 loket rozšířiti. Péčí faráře tehdejšího Vojtěcha Klugara postaven 24. listop. 1732 hlavní oltář „na nebevzetí panny Marie“ a již dříve čtyry poboční oltáře. Nová kazatelna, varhany a lavice zřízeny a chrám dle možnosti okrášlan.

Ve válkách pruských za Marie Terezie nebyla nšetřena krajina zdejší; dne 30. října 1731 vtrhl do Skalice s 18.000 princ Dessavský Leopold a ještě druhého dne tu ležeti zůstal. Na to 17 srpna pruský polní maršálek Šverin s 20.000 na Náchodsko přitáhl a až do Skalice se rozložil, všude násilně výpalné vymáhaje. R. 1745 bylo opět vojsko císařské v krajině zdejší rozloženo, dne 7 března ve Skalici generál Locatelli; 18. května ubytovali se ve faře Skalické polní zbrojmistr hrabě Leopold Daun, po něm princové Wolfenbütelský a Durlachský. Jak vojsko toto si počínalo, svědčí poznámka faráře Skalického Alše Klingara „dělalo mnoho škod na obilí, na lukách, bylo též náramně chlípné, majíc s sebou množství poběhlic a proto i v bitvě bez požehnání.

Prusové rozložili se na vrchu Dubenském mezi Kleny

Zblovim a Starkočí. Z pivovaru Skalického dodáno bned v prvních dnech 97 sudů piva. Jaká spousta na panství panovala, seznati můžeme ze zprávy hraběte Norberta Pikolomini-a bratru jeho: „Na panství našem Náchodském nepřítel zle řádí. Páni faráři všichni jsou obráni a poddaní mučení bitím. Vsi jsou prázdný, dobytek pobit, žně zmařeny.“¹⁾ Kostely a fary za této války velice utrpěly: v kostele Skalickém učiněno škody za 75 zl. a faráři za 260 zl.; v Třebešovském za 1085 zl.; v Bohušinském 140 zl. a faráři 180 zl.; v Studnickém za 150 zl. “

Veliká neúroda roku následujícího (1746) zvýšila bídu obyvatelstva; lidé museli jsti žaludy, hlávčiny a chléb z všelijakých plodin. Po hladu dostavil se mor.

Taktéž svízele války sedmileté (1756—1763) zakusila Skalice a okolí plnou měrou. Pro vojsko císařské, které po celém okolí rozloženo bylo, zřízena ve Skalici zásobárna, do které ze 70 obcí svezeno od 9. listop. 1756 do 18 dubna 1757: 1803 korcův ovsa, 24.300 porcí sena, 620 mandelů slámy a ze 450 centů mouky napečeno tu 33.600 porcí chleba. V červenci r. 1758 přitáhl do Skalice sbor pruský 10.000 mužů pod velením generála Fouquet-a a odtud brali se k Náchodu. Hlavní voj pruský zůstal na panství. Císařští je pronásledovali a 1. srpna t. r. strhla se u Skalice šarvátka. Roku 1762 pracovalo ze Skalice 75 osob po devět dní na náspech u Teplic; každý měl 24 kr. denně. Téhož roku muselo město zaplatiti za povozy 1100 zl., jiné vylohy činily 571 zl. Ve Skalici byl také špitál, při kterém město 5 osob k službě vydržovati muselo. Dříví přivezeno 115 sáhů; od 141 hrobů pro vojáky placeno po 10 kr. Celoroční výdej byl 3980 zl., načež vypůjčeno 1450 zl., ostatní od sousedů splaceno.²⁾

Velkými pozdními sněhy r. 1770 obilí zimní bylo vymořeno a deštivým počasím ve žních obilí již na poli vzrostlo, tak že sotva vyseté zrno sklízeno bylo. Ale ještě hůře bylo roku následujícího, neboť i tu za] příčinou mokrého studeného počasí žeň rolníka úplně sklamala. Bída a hlad počaly zuřiti; povstal mor, že lidé v trojnásobném

¹⁾ Ludvíkovy „Památky,“ str.

²⁾ Ludvíkovy „Památky,“ str. 277.

počtu umírali. Ve farnosti Skalické zemřelo 261 osob, z nichž 115 na Skalici připadá. Tu bylo největší mření od března až do konce července, kde až 32 lidí za měsíc pohřbeno bylo. Korec žita platil tenkrát 12 zl., a od toho nazývá se ona drabota „dvanáctizlatovou.“ Vpád Bedřicha II. šestinedělky³⁾ r. 1778 namířen blavně na krajinu zdejší. Příčina vpádu toho byl spor o dědictví bavorské po smrti kurfirsta Maxmiliána Josefa. Na začátku července vyjel král z Berlína k vojsku, kteréž 4. července na vrchu Raccově nad Levínem rozloženo bylo. Druhého dne s jízdou k Levínu se dal, odkudž husaři naši „Vurmserovi“ ráno do Skalice byli odešli, město osadil, přes Plhov a zámek Náchodský na Kramolnu dále táhl. Tehož dne as o $\frac{3}{4}$ na jednu s poledne odvážilo se přes 200 husarů pluku Rosenbacha u Skalického pivovaru přes Úpu až k faře, kde je farář Aleš Klugar vínem, pivem a co nadto měl, vyčastoval. načež ve třičtvrti na osmou ustoupili.

Naši husaři pluku Kayser-ova měli hlídky své u Třebešova Malého: vojsko naše tábořilo na polích nad Velkým Třebešovem k Svinišťanům.

Dne 6. července hnuť se Bedřich dále a to třemi proudy: první ubíral se přes Studnice, Žernov, Riesenburk, Vestec, Větrník, Mískolesí, Chválkovice až k Vlčkoviciám; druhý přes Zblové, Zlič, most Ratibořický k Heřmanicům; třetí přes most Skalický u pivovaru kolem fary k Zájezdu. — Téhož dne k večeru přišlo as 16 husarů pluku Vurmserova do Skalice, kdež v domě Jana Skály, kantora, na Starém městě přenocovali. Druhého dne (7. července) kolem 5. hodiny ranní přišlo jich četněji od Říkova a ke Klenům si vyjeli. Ale v tom Prusové od Zliče je spozorovali, u Dubenské bažantnice na ně vypadli, chtějíce je zaskočiti. Naši ujížděli zpět; ale nemohše ve Skalici branou stačiti, poněvadž předměstí „horské č. Staroměstské“ od náměstí příční zdí odděleno bylo, od Prusův jsou dohoněni.

³⁾ „Šestinedělka“ zove se Bedřich II. proto, poněvadž jen „šest neděl“ v Čechách se pozdržel. — Vpád tento velmi obšírně jazykem latinským popisuje farář Skalický Aleš Klugar v pamětní knize, odkudž také Ludvík čerpal. Viz jeho „Památky“ str. 286 a t. d

I přišlo k šarvátce, při které našich 30 zabito, několik raněno a zajato. K tomu se nahodil jeden starý soused Skalický, který pod Eugenem proti Turkům bojoval; ten rozhorleně naše husary povzbuzoval volaje: „jebaj burkuš!“

— Dne 8. července svedena šarvátka mezi jízdnými u Dolan.

Na to 11. a 12. přibyl sem, opět zástup nepřátelský pod generálem Bylovem, který na polích od Starého města ke Zliči se rozložil, stráž máje u kapličky nejsv. Trojice. Za horkých dnů srpnových z neřádu lidského a dobytčího vzduch se nakazil a množství mušek jak lidi tak i dobytek obtěžovalo. Ovčák Svinišťanský vyslán byv, by se podíval, mohl-li by již stádo bezpečně přihnati do ovčína, ani na sto kroků k ovčínu přistoupiti nemohl pro zápach a mouchy, pročež vrchní poručil ovčín dobou noční zapáliti. I na „červenou“ mnoho lidí a vojáků pomřelo.

Prusové nemajíce chuti do bitvy se pustiti pomalu ustupovali; dne 14. srpna vzkázal generál Bylov faráři Skalickému, že v nejbližších dnech odtáhnou. A skutečně již 15. srpna o 2. hodině ranní počali Prusáci přes most Skalický k Hoříčkám odcházeti. Bylov sám přišel k faráři, posnídal u něho kávy, děkoval mu za služby vojínům jeho katolickým prokázané a jednoho vojína u kostela na stráži zanechav, by kostel vydrancován nebyl, dále se ubíral. Kolem 5. hodiny odpolední byla Skalice Prusáků prasta.

Sotva tito odtáhli, přišli sem naši husaři od pluku Kayserova, bylo to právě o výroční pouti; důstojníci byli všichni na faře k hostině pozváni.

Válkou sedmiletou a nápotomními vpády nepřátelskými krajina zdejší velice zpustošena byla a město velmi se zadlužilo. Skalice dluhovala dílem kostelům (záduši) dílem kase sirotčí 3986 zl.; za pruského vpádu r. 1778 za pevo 60 zl.; za povinnost mušketýrské služby od r. 1774—1791 celkem 168 zl. Mimo to zaplacení výpalného z důchodu panství, k obhájení vrchnostenského pivovaru, za dříví sáhové, obilí a p. Co se týče povinnosti mušketýrské, zdráhala se obec platiti a purkmistr František Dyfter opíral se tomu zvláště, poněvadž od zemského gubernia r. 1790 sub. Nro. 140 prohlášeno, že povinnost tu pro budoucnost vrchnost na obci požadovati nemá. Stížnost obce vedena až ke guberniu a povinnost ta pro budoucnost nejen

zapověděna, ale i částka od r. 1774 důchodu vrchnostenskému zapravená i s náhradou obci vrácena byla.

Za příčinou zapravení dluhu nařídila správa zemská r. 1790, by obecní grunty, pastviště a jiná dosavade neužitečná místa emfiteutickým způsobem (pod stálý úrok roční) sousedům rozprodána byla. Tak stalo se v Skalici r. 1791, kde při veřejné dražbě trženo za jeden korec orné role „v lukách“ 300 zl. (pod roční úrok 3—4 zl.); za 1 korec prostřední půdy 200 zl. (roční úrok 2 zl.); • pastviny 1 korec po 10, 15—20 zl. (roční úrok 30 kr.).

Ale to nikam nestačovalo a obec do důchodu panského mnoho ještě dluhovala. Proto když r. 1792 Petr, vévoda z Kurlandu, panství Náchodské koupil, musela se obec nejprv k dluhům svým přiznati, a se uvoliti, že buď hned je zaplatí nebo záruku dá. K tomu cíli odhadnuto 14. listop. 1792 za Františka Dyftera, purkmistra, Josefa Josefů, radního a Karla Zitty, justiciára veškeré jmění obecní. Odhadci pod přísahu vzati byli: Václav Mikšů, Matěj Kuřák, Stanislav Červíček. Obecní pozemky ve výměře 56 jiter 821⁰; dále dům radní, obecní sladovna, lázeň, pazderna, domky vystavené na obci, valcha, užitek z trhův a jarmarků, užitek z prodeje soli — vše odhadnuto na 14 514 zl. 42 kr. Odhad ten stvrzen a do knéh vrchnostenských obce města Skalice vložen jest.

Ve válkách francouzských za Napoleona I. zavítal 16. července 1813 do Ratibořic car ruský Alexandr, král pruský Bedřich Vilém a rakouský ministr kníže Metternich. Vojsko císařské přišlo sem 11. srpna t. r. a nad panským pivovarem až k „hradu“ a po cestu ke Zličí a Dubnu podél silnice k Náchodu; — pak pod „vinicí“ od zahrady farské až po cestu k Ratibořicům se rozložilo. Do tábora svezeno 400 mandelů slámy a 100 sálů dříví. Dne 12. srpna táhlo tudy 24.000 mužů; 14. a 15. srpna přišli Rusové, a s nimi car Alexandr a bratr jeho Konstantin, jež kníže Esterhazy na mostě Slanském za Náchodem uvítal a do Ratibořic doprovodil. Ve faře ubytoval se Konstantin, v radnici generál ruský Miloradovič, ve větších domech ostatní generálové a důstojníci; vojsko tábořilo pod širým nebem. Téhož dne odpoledne přitáhli čtyři pluky ruského jízdeckta, garda, dragoni, buláni, tak že náměstí vojskem přeplněno

bylo, ano i silnice po Starém městě až ke kapličky vojskem jen se hemžila. Dne 17. srpna ubíral se tudy k armádě pruský král Bedřich Vilém. Vojsko způsobilo mnoho škod na polích, lukách, lesích a zahradách.

Dobytí Paříže vojsky spojenými bylo ve Skalici jako i jinde oslaveno; v kostele zpíváno „Te Deum,“ pozdě do noci se střílelo a město bylo osvětleno. Na domě radním v okně prostředním, v zlatém poli čísti se mohlo: „vivat Franciscus I., císař rakouský, král český a uherský!“ — V krajním okně po pravé straně v zeleném poli: „vivat Alexander, císař všech Rušanů!“ — v krajním okně po levé straně taktéž v poli zeleném: „vivat Fridericus, král pruský!“ Pod každým oknem plály hvězdy.

Důležitější události v tomto století.

1. *Požáry.* Již k r. 1707 zmínili jsme se o hrozném požáru v Skalici, avšak podobným něštěstím bylo městečko několikrát navštíveno. R. 1801 dne 9. listopadu v poledne vypukl oheň na Starém městě a při hrozném větru, jaký panoval, strávil 18 domův a 6 stodol. — Dne 19. srpna 1827 o půl desáté hodině večerní vyšel oheň ze společné stodoly Jana Mervarta a Jana Macháně. Bylo to právě o Skalickém posvícení. Oheň úžasně se šířil, a v brzku všech 18 stodol lehlo popelem. Jedinou stodolu, jejíž lomenice a střecha již počaly hořeti, podařilo se uchrániti. Štěstí bylo veliké, že vítr na „kamenec“ se obrátil, nebo tím městečko bylo zachráněno. Škoda páčila se na 60.000 zl. — Dne 24. května 1846 po jedné hodině v noci, když veškeré obyvatelstvo v hluboký ještě spánek pohříženo bylo, vypukl oheň v chlévě Kateřiny Dittrichové č. 17. vdovy to po Václavu Dittrichovi, purkmistru. V okamžiku bylo i domovní stavení v plameni, a oheň na sousední domy úžasně se šířil, neb byly šindelem a slamou (hospodářská stavení) kryty a vyschlé a veliký panoval vítr. Oheň šířil se jak ke Starému městu tak i k ulici kostelní, až u domku Josefa Hamzy č. 24 a přes silnici u Karla Kolisky č. 36 střechy strhány, čímž Staré město ochráněno bylo. Ulici i kostelní zachránil od kamene vystavený dům Jana Josefů

č. 10. Ale za to přelétl oheň na dům Františka Pavla č. 50, strávil radnici, domy panské a stodoly, které stály na místě co nyní zahrada p Plška. Celkem shořelo 43 domův a 6 stodol; 108 rodin bylo bez přístřeší. Pohořelým dostalo se však hned prvního dne po ohni výdatné pomoci od Náchodských, Úpických, Studnických a Novo-Městských, kteří chléb a jiné potraviny do Skalice přiváželi. Vrchnost dala 30 měřic obilí semleti, chleba napéci a mezi pohořelé rozdati. — Brzy na to 8. září 1848 vypukl oheň u Františka Šimka na Starém Městě č. 86; popelem lehlo 16 domů s hospodářskými staveními.

2. *Porodně.* Skalice leží při řece Úpě, která tu v rovinu přecházejíc velkou často škodu působí. Větší povodně byly r. 1804 dne 1. ledna, kde Úpa tak se rozvodnila, že lidé ani do kostela jíti nemohli; 29. ledna opětně velká voda přišla. — Taktéž 11. července 1829 a 24. ledna 1834, kde zmíněného dne kolem 11. hodiny před polednem voda takové výše dosáhla, že lidé při řece, jak říkáme pod „skalou“, bydlící příbytky své opustiti museli, aniž by to nejpotřebnější vynésti mohli kolem 3. hodiny odpolední šla voda u domů nyní p. Jos. Michálka a p. Blahníka ve výši $\frac{1}{3}$ lokte přes silnici erární — Strašnější ještě povodeň byla 19. června 1843. Téhož dne odpoledne pokryla se obloha nebeská děsnými mračny, nastal silný, celou hodinu trvající lijavec; k desáté hodině protřbly se hráze rybníkův u Kostelce Červeného. Voda zaplavila celé údolí ve výši 4—5 loket Veliké tu hrozilo nebezpečnoství, a nejedni podivně, ba zázračně při živobytí zachráněni. Ve Zličí 17letá dcerka z chalupy pod mostem č. 9., kterouž povodeň právě byla pobořila a odplavila, uchytivši se stěny, s ní vodou nesena byla dobré čtvrt hodiny cesty přes řeku Úpu na luka, kdež jedné z osmi lípek se zachytila, a když byla přes tři hodiny ve vodě proudné přestála, k ránu domů se vrátila, kdež sice sešla se s otcem a bratrem, kteří s velikou těžkostí ušli záhubě, ne tak s matkou a děvečkou cizí, které byly utonuly. Ve Skalici strhla voda kamenný most (u Michálkových) a ve výšce až dvou stop přes cis. silnici proudila. Lidé pod „skalou“ bydlící museli okny vyskákati

nebo střechou vyléztí, by život svůj zachránili. Jaká spousta panovala na polích a lukách, snadno si domyslíti. Menší povodně bývají tu každého roku zvláště na jaře.

3. *Neúroda* a následek toho bída panovala u nás r. 1805, kde tuhá zima byla, mnoho sněhu napadlo, který dlouho ležeti zůstal a ozim vyležel; na to následovalo veliké sucho. Povstala dražota, že korec pšenice 51—52 zl. v bankocetlích platil. K ulevení bídy vařila a rozdávala se polévka. Z bídy povstala tak veliká horečka, že celé rodiny vymřely. Veliká neúroda panovala tu také 1844 a 1845.

4. *Epidemie*. Po dvakráte zuřila tu cholera; nejprv r. 1831, kde po celém téměř Rakousku se nkázala. Na Náchodsku objevila se nejprve v Hronově a odtud šířila se dále po celém okrese. V kolatuře Skalické vypukla nejprve v Klenech 16. března 1832, odtud do města se dostala a zvláště v ulici zelené mnoho obětí si vyžádala; též v M. Skalici mnozí na cholera zemřeli, až koncem listopadu úplně přestala. Po druhé navštívil nemilý tento host Skalici a okolí roku následujícího, kde až do polovice února zle řádila. V létě zvláště v červnu bylo největší mření; v celé farnosti zemřelo 140 lidí, z nichž na město 60, M. Skalici 22, Zájezd 17, Zlič 11, Třebešov 10. Říkov 8 připadá; v ostatních místech po 2 nebo 3 umírali. V roce 1866 taktéž se objevila, ale neučinila takovou spoustu jako dříve.

5. *Nepokoje r. 1848*. Roku toho byla dána národům rakouským konstituce, ústava, dle které ne císař samojediný ve věcech země a národa se týkajících rozhoduje, nýbrž společně se zástupci lidu na sněmě shromážděnými. Úřadové měli lidu ohlásiti novou ústavu, a toho použili někteří výstředníci namlouvající lidu, že úřadové jen některé z udělených svobod oznamují, jiné však zamlčují, by i na dále nad lidem vládnouti mohli. Z toho povstalo jitření po celé zemi, nevážnosť a nešetrnosť k úřadům.

V úterý velikonoční povstalo i ve Skalici vzbouření proti úřadu městskému: Josefu Geislerovi (Kejzlarovi), purkmistru, Josefu Sedláčkovi a Josefu Mikšovi, radním; zvláště pak proti Janu Javůrkovi, písaři městskému. Jmenování pánové odstoupili, načež Hynek Vít purkmistrem, Jan

Vidlička a Karel Semerák radními se stali. Avšak i těm lépe se nedařilo, až r. 1850 Ondřej Řezníček za purkmistra zvolen byl.

Když konstituce prohlášena byla, zřizovány všude gardy, kteréž všelikou moc si osobovali a nedbajíce úřadů spravedlnost sami vykonávali se jali. Obyvatelstvo bylo často znepokojováno tlupami zlodějskými, k nimž i mnohý úředník přátelsky prý se měl, ano je v nekalém řemesle i podporoval. K těm garda Hoříčská a Skalická obrátila zřetel svůj. Ve čtvrtek před svatodušními svátky (8. června) přivedla garda Jana Špetlu ze Slatiny, Josefa Špetlu ze Zliče, Ignáce Kluštinu ze Žernova a Jana Exnara z Říkova do Skalice, kdež na náměstí bitím a rozličným týráním k přiznání se k vykonaným krádežím donucováni byli. Téhož dne odpoledne přiveden ze Říkova Michal Jarouš i se ženou, poněvadž prý kradené věci přechovávali. Trpce museli pykati za své činy, nebo rozdrážděný lid neznal v trýznění mezí. Každý kdo dosáhl dovolení od velitele gardy, mohl zmíněným několik ran holí zasaditi. K večeru byli od P. Antonína Charváta svátostmi umírajících zaopatřeni a k rozkazu krajského komisaře Kranse do Jaroměře odvezeni býti měli. Naložili je tedy na vůz; pod Rousínem byli však od lidu dohoněni, s vozu strženi a opět týráni; i špendlíky za nehty jim vráženy. Tři z nich na místě zemřeli; druhý den Jarouš a osmý den Exnar v hrozných bolestech skonal.

6. *Příchod J. O. Viléma, prince z Schaumburg-Lippe na panství.* Jiří Vilém, princ z Schaumburg-Lippe, který byl panství Náchodské 8. dubna 1842 za 2,500.000 zl. koupil, zemřel 22. listopadu 1860. Po něm ujal panství Náchodské druhorozený syn jeho, nynější panující kníže J. O. princ Vilém narozen 12. prosince 1834. Chotí jeho stala se 30. května 1862 Bathildis, princezna z Anhalt-Dessau. Na den nejsvětější Trojice t. r. (15. června) zavítal na panství. Do Josefova přijel po dráze a odtud bral se slavně k Svinišťanům, kdež u sochy sv. Rosálie u slavnostní brány vznešení manželé od banderia, úřednictva a v Třebešově od školní mládeže uvítáni byli. Odtud bral se průvod dále ke Skalici; tu na náměstí byly dvě slavnostní brány u radnice a domu p. Daniela Kolisky. Po obou stranách silnice rozestavena byla

školní mládež. U první brány očekávalo vznešené manžely duchovenstvo, u prostřed náměstí purkmistr p. MDr. Aug. Kordina s městským zástupitelstvem. U Dubna očekávali knížete úředníci lesní. Mnohá léta! tak zvolati musí každý, mnohá léta naší milostivé vrchnosti! Onať velkodušně podává, kde něčeho schází, nad míru dobrotivou se jeví k chudíně ztrizováním a udržováním rozličných závodů zjednuává práci ruce činné, krajinu zdejší v pravý proměňuje ráj!

7. Bitva u Skalice 28. června 1866. ¹⁾ Památným pro krajinu naši zůstane vždy rok 1866, kde vzešla Rakousku válka s Pruskem a Itálií.

Po porážce Rakušanův u Náchoda 27. června ustoupila armáda naše ke Skalici. U Skalice postavili se opět Rakušané v šik bitevní v naději jistého vítězství nad nepřitelem. S toužebností pohlíželi našinci na památný Dobenín, který s tak citelnými ztrátami opustiti museli, srdce jejich plála touhou, zmocniti se starobylého kostelíka sv. Václavského a vypuditi Prušana za hranice. Rakušané měli tu výhodné postavení: pravé křídlo opíralo se o výborně opevněné nádraží a levé na „hradě“ rozloženo bylo opírajíc se o vysoký, skalnatý břeh Úpský. Dvěma plnými sbory stáli proti pruskému pátému pod velením generála Steinmetze. Rakušané hned s počátku uvedli v boj tři brigády, tři témy myslivců, dva pluky jízdy a 24 děl; kdežto na pruské straně toliko čtyři gardové a čtyři řadové pluky, osmý pluk dragounů, první ulánův a dělostřelectvo, ne četnější než naše, bojovali.

Brzy po 11. hodině dopolední sřítli se první plukové pruští, chránění ohněm dvou baterií, z Vysokova do rovin Skalických. Byl to předvoj pátého armádního sboru a zejména plukové 47., 38. a 7. Harcovali podél železné dráhy a silnice Náchodské k Dubnu. Současně i blíže Studnic rozvinuli se dlouhé řady pruské, manevrující po hrbolovitém terrainu hbitě k Žlči a Úpě.

Rakušané stojíce skorem souběžně naproti řadám pruským nezůstali dlouho nečinnými. V hustých četách vrhli

¹⁾ Karel Sabín: *Kronika války Prusko-Italsko-Rakouské r. 1866. Podrobnosti bitvy u Skalice a události za dob okupace pruské, pokud Skalice a okolí se týká, budou bohdá též tiskem uveřejněny.*

se na nepřítele. Rázem vznikl boj blíž dráhy pod Vysokovem i na vyšinách u Studnic. Rakouská pěchota hnala všude nasazeným bodákem na pruskou; tato spoléhajíc se na svou zbraň pozvolna ustupovala, až když řady dorážejících strašlivě probrány byly, vši silou na ocháblého a unaveného protivníka se vrhla. Netrvalo to dlouho, a Prusové postupovali přes mrtvoly Rakušanů. Kolem jedné hodiny s poledne ještě bylo na váhách, kam vítězství se skloní. Benedek dostavil se z Josefova na nádraží Skalické, arcivévoda Leopold osobně velel shorům rakouským. Prusové sice na všech stranách postupovali v rovině i po pahorcích k nádraží Skalickému a ke Zličí, ale tím ještě naprosto ničeho nebylo rozhodnuto. Rakušané měli dosud pevné postavení na „hradě“ i na nádraží; tu i tam přes čtyřicet děl chrtilo záhubu v témy nepřátelské.

Ke druhé hodině umlkly pojednou baterie vyvezené na návrší u Zliče a počaly prudce couvati ke Skalici. Příčina toho byla brzy patrna: na silnici Zličské zableskly se helmice pruských gardových kyrysníků. Brzy rozvinuly se v té straně i temné pruhy gardové pěchoty, a vojevůdcové rakouští strnuli přesvědčením, že jsou obklíčeni přesilou nepřátelskou se dvou stran. Od té chvíle nabývala bitva jiného rázu. Prusové s dvojnásobnou prudkostí vrhli se na pozice rakouské, kdežto v řadách rakouských již bylo jen co brániti vznikajícímu zmatku. Od severu a od západu opět klinovitě dorážely voje pruské na boky šiku rakouského. Prvé však nežli je sevřely, měly ještě poznati naše dělostřelectvo; tím však postup pruských řad na chvíli jen zadržen byl, odraziti jej nebylo možná. K tomu překročila čásť Prusů most přes Úpu blíže Riesenburku, a co velká síla od Zliče podél samé Úpy tlačila na levé křídlo pravé, zarahotily mimo vše nadání pruské jehlovky i na straně západní. Generál Steinmetz rozkázal všeobecný útok; bubny rachotily, řev nesmírný se strhl. Gardy 7. pluku vyrazily na severu, 47. na jihu. Do předních řad sypaly se granáty; pátá setnina ztratila veškeré své důstojníky. Tu ovšem byl zmatek v řadách Rakušanův úplný. Pruský pak pluk hnál bodákem na baterie na „hradě“ a vzal osm děl; ostatní děla rychle ujela. V témž okamžení veškeré pruské řady hnaly se ku předu. Hluk byl omamující. Ač Rakušané

s nesmírnou udatností bojovali, byly přece posice jejich v půl hodině dobyty.

Nejhůře se vedlo vojínům na „hradě.“ V obrovském polokruhu tiskla pěchota pruská levé křídlo rakouské vždy prudčeji a prudčeji na vysoký břeh, ježž stráněmi jako zeď příkrými spadává do vln Úpy. Se všech stran tisknutí couvající vojáci rakouští neměli více jiné cesty, než-li se skal dolů k řece. Však tu teprv nastala pravá tíseň. Ač na druhém nízkém břehu velké zásoby prken a klád na hromadách ležely, z vůdců rakouských nepomyslel nikdo užití jich v čas ku zdělání pohodlných mostů pro možný ústup. Jediná úzká lávka byla spásou prehajících. Což divu, že přišlo tu k scénám nade vše vypsání strašlivým. Pěší, jezdci zoufale vrhali se s pokraje skály v hlubokou vodu; mnoho-li se jich utopilo, mnoho-li pádem zabilo, kdož může udati?

Pravé křídlo hájilo sice ještě opevněné nádraží s udatenstvím bezpříkladným. Každá píď ztracené půdy byla tu krutě pomstěna a boj před budovami těmi zmítal se již na třetí hodinu; však osud armády rakouské byl pro tento den již neodvratný. Potřením levého křídla rakouského usnadněno Prusům, by rozvinuli veškeru sílu dělostřelby své proti Skalici. Jehlovky vystřídány děly, a jestliže prvé shrapnely rakouské divně hospodařily v řadách pruských, nyní pruští dělostřelci spláceli Rakušanům svrchovanou měrou. Byly čtyři hodiny odpoledne, když poražená armáda rakouská chvatem ustoupila k Josefovu. Ztráty její byly ukrutné; ke třem tisícům mužů upadlo v pruské zajetí, neméně leželo jich mrtvých a raněných na rozsáhlém bojišti. Druhého dne svedena byla bitka u Svinišťan, taktéž v neprospěch Rakušanů. Zvláště kolem panského dvoru, sýpky a zahrady krutě bylo bojováno.

Dne 29. června časně z rána počato s vyklízením bojiště. Vojínové ranění odnášeni do lazaretů, z nichž největší byl ve škole a radnici, v kostele, ano i v domech soukromých. Mrtví pochováváni v hrobech společných, při čemž ani na počet, tím méně na jména jednotlivců dbáti se mohlo. Při silnici ke Zličí vedoucí po pravé straně jest obražený hřbitov, kde 480 vojínů s generál-majorem Gustavem šlechticem Fragnerem odpočívá; na kopečku Štei-

dlarově jsou dvě velké šachty; u bažantice Dubenské, při cestě z bažantnice ke Zličí více hrobů; za nádražím v „rounících“ na panské louce před pivovarem, na „podrážnici“ společné hroby; mimo to na „hradě“ na poli p. Kuťáka blíž pěšiny k nádraží, „na kamenici“ na poli p. Chaloupky v poli za stodolou p. Sedláčka, v poli za stodolou p. Konvalinky, před okny hostinského p. Víta, v příkopě blíž pole p. Řezníčka, u továrny, na starém a novém hřbitově a jinde. Až dosud zachovalé tu a tam vedle cesty stojící černé křížky a četné pomníky oznamují hrob za vlast padlého vojína.

Škoda válkou vůbec a zvláště bitvou tou způsobená byla ohromná. Poškození občané dostali ovšem částečnou náhradu, avšak mnohá rána zůstala nezhojena, mnohá jízva nezacelena.

Příchodem Jeho Veličenství císaře a krále Františka Josefa I. bylo obyvatelstvo naše velmi potěšeno. Přijel 2. listopadu do Ratibořic, 3. list. prohlížel bojiště a o půl desáté hodině odpolední do města vjel, kdež od purkmistra a zástupitelstva městského, duchovenstva, školní mládeže a množství lidu uvítán byl. Císař odebral se hned do radnice, kde v zasedací síni p. František Rint rakouského orla ze zbraní a jiných potřeb vojenských uměle zhotovil, načež po půlhodiném pobytu do Josefova odejel.

8. Dnem svátečním pro Skalici a celé okolí byl první červenec r. 1876, neb tím dnem započal tu svou činnost c. k. okresní soud a c. k. berní úřad. Prvním sudím stal se p. Arnošt Fritz a berním p. Jan Tomsa. — Na to 4. července t. r. prohlížel bojiště zdejší J. V. koruní princ Rudolf.

K farní osadě Č. Skalické náležejí tato místa:

1. Okresní město *Česká Skalice* čítá 280 domů s 2535 obyvateli¹⁾, z nichž jest 2465 katolíků, 39 akatolíků (36 augsburgského, 3 helvetského vyznání) a 31 židů. Má krásné, pravidelné náměstí, z něhož rozcházejí se ulice ve tři strany: k severovýchodu „Staré město,“ k jihovýchodu „zelená,“ třetí a čtvrtá k jihozápadu; tyto dvě poslednější „školská“ pak „kostelní č. bohatá“ nedaleko mostu přes

Úpa vedoucího se spojují. Náměstí zdobí kamenná socha panny Marie a sv. Jana Nep., železný kříž, kašna a studně. Náměstí obrubují až na malé výjimky z kamene vystavené, taškami nebo břidlicí kryté jednopatrové domy, z nichž vyniká budova školní a radnice, kde umístěny jsou: c. k. okresní soud, c. k. berní a knihovni úřad, městský úřad, okresní zastupitelstvo, obecní pětitřídní škola a trestnice. Dále nalezá se na náměstí c. k. poštovní a telegrafní úřad, c. k. notářství a advokátní kancelář, c. k. četnická stanice a občanská záložna. Mimo to jest v místě panský pivovar s mlýnem, nádraží severozápadní dráhy a parní pila. Co zdravotnictví se týká, jsou tu dva doktorové lékařství, lékárna, čtyři báby porodní a zvěrolékař. Ze spolků vynikají: spolek divadelních ochotníků, sbor dobrovolných hasičů, zábavní spolek „Eden“, čtenářská beseda, spolek vojenských vysloužilcův a spolky živnostenské. Obyvatelstvo žije se hlavně rolnictvím, řemeslem a obchodem. Živnosti jsou ve městě takto zastoupeny: 4 hospody zájizdné, 7 náleven piva, 4 vína, 5 lihovin; obchodníci: 9 ve smíšeném zboží, 5 v strážném, 2 v obilí, 2 v kožích, 1 v bavlně, 2 v plátnech, 4 ve vikuáliích, 1 ve vápně, 3 v uhlí; 4 kramáři, 6 pekařů, 5 krupařů, 6 pekařů a krupařů, 11 řezníků, 2 bednáři, 2 sklenáři, 2 kožešníci, 3 sedláři, 6 zámečnicků, 3 klempíři, 3 nožíři, 2 puškaři, 1 pilníkár, 2 kovotlačitelé, 3 hodináři, 1 kovář, 3 koláři, 11 krejčů, 32 obuvníků, 4 barvíři, 8 truhlářů, dva soustružníci, 2 tkadlci, 1 mistr zednický, 2 mydláři, 3 knihaři, 2 koželuhové, 1 hrncíř, 1 kameník, 3 cukráři, 1 malíř pokojů, 1 autografista, 1 modistka, 1 kominík.

Památosti města.

A. Škola r. 1864 nově vystavená, pravá to ozdoba města. Dříve byla škola v ulici „kostelní“, co nyní č. 19. snad od nepaměti. Když Švédové r. 1639 Skalici zapálili, shořela také škola. Dle jména známým nejstarším učitelem byl tu Jiří Milota, který r. 1654 zemřel; po něm Jan Ryba k r. 1663, Jan Hilšer, Václav Sádlo od r. 1691—1718, Jan Kluk, Jan Skála 1756—1771, Josef Houser, rodák Skalický († 1773), Jan Židek 1792—1795, Augustin Šmíd až do r. 1826, Viktorin Geisler do r. 1837, Josef

Vinr do r. 1851, Josef Kolisko do července 1879. Až do r. 1790 vyučovalo se toliko v jedné třídě; r. 1851 rozšířena byla škola o třídu třetí a r. 1864 nová škola vystavena a 28. září t. r. u přítomnosti mnoha vznešených hostů posvěcena. R. 1871 přibyla třída čtvrtá, 1876 třída pátá a 1880 jedna třída poboční. Škola jest v druhé třídě platu; žáků školou povinných čítá se 600. Řídícím učitelem jest Jan Poličanský, kterýž novou pamětní knihu školní zřídil, do níž všechny události pilně zaznamenává.

B Radnice. R. 1586 zakoupen byl na náměstí dům, z něhož učiněn dům radní. R. 1707 dne 5. listopadu shořela radnice a teprv r. 1797 za purkmistra Františka Ditricha přední díl a ponenáhle i ostatní nutná stavení postaveny byly. Tento radní dům měl jedno poschodí a věž s hodinami; pokryt byl šindelem. V přízemí byla hospoda, kterouž město vždy pronajímalo. R. 1846 opětně shořela radnice.

C. Dům chudých. Na Starém Městě při silnici stojí domek č. p. 80, kdež domácí chudí útulku docházejí. R. 1632 koupil soused Skalický Mikuláš Kroupa domek se čtyřmi světničkami od Jakuba Kobláasy za 35 kop gr. Poslední vůlí svou odkázal domek ten městu za přístřeší chudým, začaž tito každý pátek litanie k umučení Páně za spásu duše jeho modlití se mají. R. 1732 byl opraven a vížkou opatřen; zvonkem ve vížce umístěným vyzvání se denně ku „klekání.“

Č. Tvrz, po níž žádných památek více není, jejíž valy ale ještě r. 1830 částečně patrný byly, vypínala se na levém, skalnatém břehu řeky Úpy asi 300 kroků nad mostem Zličským téměř proti staré tvrzi Ratibořické s druhé strany, s kterou prý dvojmým mostem, dřevěným a koženým, spojena byla. Jak z valů na začátku tohoto století ještě patrných souditi se mohlo, byla do čtverhranu stavěna, na třech stranách byla dvěma za sebou jdoucima příkopy obehnána; na čtvrté západní strměla kolmá skála nad Úpou. Vnitřní prostora měla ve čtverhranu na každé straně asi 40 loket s délí, pak se táhl příkop as 12 loket široký a tolik snad též hluboký, s obou stran obezděný. Za tímto asi 12 loket dále byl druhý příkop prvějšímu podobný, Celá tato prostora byla obehnána příkopem se tří stran.

na každé 150 loket dlouhým. Říká se tam dosud na „hradě.“ Kdy hrad byl sbořen, nemůžeme udati, stalo se to buď při vpádu Slezanů r. 1441 aneb r. 1450. Pověst vypravuje, že Kolda se zbrojnošem svým Vikošem z hradu se vykradl a k Náchodu utíkal; zastaviv se pak na vrchu Dubenském pohlížel na hořící tvrz a pravil k zbrojnoši: „Vidiš, Vikoši, hnízdo sice hoří, ale dravec jim uletěl!“ Již r. 1682 role „hradiště“ řečené, byla osmi sousedům rozkouskována, z nichž celý úrok činil 110 gr. č.; r. 1740 zakoupila vrchnost Náchodská „na hradě“ roli a učinila tam lom kamene.

E. Záložna s ručením obmezeným vešla v život r. 1862 přičiněním měšťana zdejšího p. Václava Hamzy. Správu záložny vedou nyní pánové: Josef Bartoníček, předseda; Josef Michálek, místopředseda; Jindřich Böhm, kontrolor; Arnold Řezníček, účetní a pokladník; Hynek Bíl, jednatel; Ant. Plšek, Jan Novák, Josef Šváb, Alois Franc, Vilém Bartoníček, Jan Klos, Josef Exner, Josef Kolářský, výborové. Dozorčí rada: pp. Daniel Kolisko, Josef Klos, Jiří Valtera.

Účetní zpráva záložny za r. 1880.

P ř i j e m		zl.	kr.
1.	Pokladniční hotovost 1. ledna r. 1880	2976	06
2.	Přijem pro rezervní fond	36	—
3.	Na závodní podíly splaceno	1565	71
4.	Vklady věřitelů	170824	71
5.	Splacené půjčky	162539	53
6.	Úroků a provise vybráno	12111	83
7.	Za tiskopisy	13	09
8.	Splacené soudní výlohy	59	52
		350126	45

V y d á n í		zl.	kr.
1.	Vybrané vklady	162543	34
2.	„ úroky	5566	02
3.	Členům půjčeno	175491	59
4.	Spolkové výlohy	1579	26
5.	Sondní výlohy	58	51
6.	Hotovost 31. prosince 1880.	4887	73
		350126	45

Z obilního fondu, dosud se sídlem v Hořelkách, který vládne kapitálem kolem 24.000, má se ustaviti záložna okresní se sídlem v Č. Skalici.

2. *Malá Skalice*, ves na pravém břehu Úpském při silnici Pražsko-Vratislavské, mostem přes Úpu se Skalicí Českou spojená; čítá 65 domů s 530 obyvateli, z nichž jest 522 katolíků, 8 israelitův. Jest tu farní kostel, fara, „malá fara,“ klášter Uršulinský, dvůr poplužní, mlýn s bělidlem a mandlem, přádelna na bavlnu bratří Etrichů, 2 hospody, 1 kupec, 2 kramáři, 1 řezník, 2 pekaři a krupaři, 1 krupář, 1 obchodník v plátnech, 1 mistr zednický a tesařský, 1 sedlář, 1 truhlář, 2 kováři, 2 obuvníci, 2 krejčí.

Zboží Malo-Skalické tvořilo se zbožím Skalickým jeden statek a náleželo pánům z Dubé na Skalici; taktéž i statek Zájezdský později teprv od M. Skalice odtržen byl. Mimo to byl tu ještě dvůr kmeců. Kolem polovice 14. století drželi Skalici Malou rytíři z Koloděj. Rytíř Střezyčko (Střezko, Střezek ze Skalice uvádí se za svědka k r. 1367 ⁽¹⁾). R. 1376 odkázal svým a Střezka z Koloděj jménem 2 1/2 kopy gr. úroků kostelu Kunětickému ⁽²⁾; též k r. 1380 připomíná se co svědek při obdarování kostela v Holohlavech ⁽³⁾ a k r. 1388 co svědek nadání kostelu Skalického učiněného ⁽⁴⁾. R. 1410 byl na sněmu v Praze ⁽⁵⁾. V posledním desíletí století 14. připomíná se Petr z Hasenburka (dle Rojka „z Vartenberka“) a z Kostí. O něm vypravuje Balbín, že 8. května 1392 daroval kostelu a farni Skalické pole a les „vinici,“ by se za něho duchovní v neděli a ve svátek po kázání „Otče náš“ a „Zdravas“ pomodlil ⁽⁶⁾. Nadání toto byla vlastně jen výměna; farář Skalický bral desátek z devíti lánů rolí u Zájezda; Petr z Hasenburka směnil les „vinici“ za řečený desátek, pozůstaviv faráři jeden korec žita a korec ovsu z každého lánu ⁽⁷⁾.

¹⁾ L. E. I. M. 7.

²⁾ L. E. XII. A. 5.

³⁾ L. E. II. I. 4.

⁴⁾ L. E. XII. E. 5.

⁵⁾ Archiv Palackého II. 373.

⁶⁾ L. E. XII. D. 13.

⁷⁾ Matrika vikariátu Náchodského od K. Rojka.

Mikuláš a Jetřich z Koloděj, synové to Střezka z Koloděj, bratra to Střezka ze Skalice, sdělili po svém otci tvrz Koloděje r. 1410 a vešli také v držení zboží Malo-Skalického. Podepsali oba protest stavů českých proti usnesení sboru Kostnického. V bouřlivých dobách husitských byli tu pány oba Koldové; Kolodějové, aby dědictví svého proti nim uhájili, zapsali se jak Mikuláš tak i Jetřich k míru kraje Hradeckého r. 1440. Dobyť Prahy Jiřím Poděbradským r. 1448 účastnil se také Mikuláš z Koloděj. R. 1462 na den sv. Petra v okovech slovný panoše p. Jan Straka z Nedahylic a Jan Czerný ze Skaličky připomínají se za svědky narovnání, jež se stalo u přítomnosti p. Mikše Hložka ze Žampachu mezi p. Křížem Verneřovským a sirotky Cvrkovými ¹⁾. Jan z Koloděj a na Skalici (Malé) dopustil v krčmě v Skaličce piva Hradecká i jiná šenkovati, ale neměl k tomu práva a výsady; tedy za to žádal Jana Špetle z Prudic a ze Žlebův, a on mu dovolil na čas jeho živobytí; ²⁾ týž svědčí k r. 1510. ³⁾ Po něm Jiří Koloděj připomíná se r. 1514, kde v sobotu před květnou nedělí Náchodští postaviti mu měli Jiřika, trubače, kteréhož byli od něho „wyruczili na postaweni;“ i přišli s ním „do krczmie w skaliczeze.“ Jiří ale pro nemoc otcovu neměl času s nimi o to jednati; i stavěli jej „w bilu sobotu w ge (páně Jiřikově) twrzy w parkanie u kuchynie.“ ⁴⁾ R. 1527 v pátek před sv. Janem Křtitelem svědčil na listu obdarovacím Novo-Městským od Jana Černického z Kácova a na Novém Městě daném. ⁵⁾ Manželka jeho Jitka z Chodce měla právo (dědičné?) na Chotobici, kteréž Jiří r. 1515 postoupil p. Janu ml. Otmarovi z Holohlav. — K r. 1534 připomíná se na M. Skalici Prokop Trmal z Taušic a po něm Jiří Otmar z Holohlav, který r. 1550 prodal dvůr kmecí Nathanaelu Černínovi. Po něm Mikuláš Otmar z Holohlav, proti němuž r. 1558 zadal žalobu Tyšpíer jinak Belada. Při narovnání prominul mu Mikuláš vše a postoupil

¹⁾ *Archiv města Náchoda.*

²⁾ *Denník z kněze Myslimíra Ludvíka*

³⁾ *Urbář panství Náchod. IV. 1023.*

⁴⁾ *Současná listina z archivu města Náchoda.*

⁵⁾ *Denník Ludvíkův.*

dvůr Lukášovský za 50 kop gr. č.; k tomu přidal osení, jež Suchánek osel, a pšenici na Suprovské roli. A on Pavel za spravedlnost svou, která ze statku Beladovského jemu náležela, od téhož statku se odřekl a odevzdal.¹⁾ R. 1575 prodal Mikuláš p. Jaroslavovi ze Smiřic na Kosteletě Černém, poručníku sirotkův † Albrechta ze Smiřic, k panství Náchodskému statek Skalici Malou, totiž: tvrz s pivovarem, dvorem poplužním, mlýnem a dvory kmetskými za 500 kop gr. č.²⁾

Ve Skalici M. byl dvůr kmeců, který kolem r. 1550 od Jiří Otmaru z Holoblav koupil Nathanael Černín z Černína a se statkem Zájezdem spojil. Syn jeho Věnek asi kolem r. 1560 prodal dvůr ten Janu Donátovi z Těchovic, od něhož r. 1562 jej koupil Votík Straka z Nedabylic. Ten měl za manželku Elišku, rozenou z Dohalic. Eliška po smrti manžela svého provdala se za Protivce z Karlova a prodala r. 1575 ve čtvrtek po neděli postní reminiscere dvůr ten p. Jaroslavu Smiřickému za 2016 k. g. č. (3).

A. Farní chrám „na nebe vzetí panny Marie“ připomíná se co takový již k r. 1350, odváděl pololetního desátku 13 gr. Byla to původně jen kaple společná oběma rodům panským na Skalici České (Velké) i Malé a zaujímalá prostoru o málo větší než nynější presbyterium; teprv r. 1724 Anna Viktorie, ovdovělá kněžna po Vavřinci Piccolomini, dala jej o 16 loket rozšířiti, novou kapli umrlčí (co nyní oltář sv. Kříže), sakristii a nad ní oratorium jakož i kůr zřídit.

Před rozšířením chrámu byl tu jen jediný oltář, nyní jich jest pět.

Oltář hlavní, představující na nebevzetí panny Marie, postaven byl 24. listopadu 1732, zhotovil jej Severin Stolař z Moravské Třebové; stál přes 300 zl. Jest to umělé dílo sochařské. Jak legenda vypravuje, přišli apoštolé k hrobu panny Marie a nalezše hrob prázdný, byli všichni ohromeni. Děj ten představuje nám hlavní oltář. Apoštolé v polokruhu stojí u hrobu (který tu tabernakl, dříve rozměru mnohem většího, představuje), jeden poblíží do hrobu prázdného, druhý ohlíží se kolem, třetí pozvedá oči svých vzhůru a vidí

¹⁾ *Výpisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.*

²⁾ *Ludvikovy „Památky“ str. 125.*

³⁾ *Denník Ludvikův.*

pannu Marii do nebes vstupovati. Kámen oltární s ostatky svat. mučenníků Benedikta a Restituta konsekrován byl 13. dubna 1740 od hraběte Josefa Vratislava z Mitrovic, biskupa Králové-Hradeckého.

B. Oltář sv. Antonína Paduanského na epištolní straně presbyteria. R. 1726 Jan Řehák, sládek Úpický a měšťan Skalický, dal nákladem svým postaviti a řezbou ozdobiti oltář ten, a brzy na to Matěj Rozvoda, písař v pivovaře Skalickém, daroval nový, na plátně malovaný obraz sv. Antonína. R. 1880 pořídil tamější sbor literácký nový obraz.

Oltář panny Marie, dříve sv. Jana Křtitele, který r. 1726 Jan Janda, sládek v Hradci Králové, obstaral. Obraz početí panny Marie zřízen byl r. 1757 od neznámého dobrodince. Ze sbírky, kterou zařídily panny Skalické Josefa Linhartová a Josefa Stránská, pořízen r. 1789 nový, na plátně malovaný obraz. V kamenu oltárním nalézají se ostatky sv. Mansueta a Coelestina, mučenníků; konsekrován byl 29. ledna r. 1651 od Kryšpína z Hradiště, arcibiskupa Trapezuntského a světícího biskupa Pražského.

Oltář sv. Kříže v božím hrobě dal r. 1727 nákladem svým zříditi farář Skalický Václav Vojtěch Klugar.

Oltář zasnoubení panny Marie oproti prostraním dveřím dal r. 1726 postaviti Josef Antonín Klugar, mlynář a šenkýř ze Lhoty Řešetovy. Na nový obraz větší částka již jest sebrána.

Chrám Skalický chová starožitnou, cínovou křtitelnici z r. 1490 s nápisem: „Letha Božieho tisícieho čtyřzysteho dewadesateho toto dieľo dielano gest panu Bohu ke cti a chwale do Skalice České.“ Příklop pochází z doby pozdější, jak letopočet 1635 svědčí, a má nápis: „Ga Adam Hamza toto dilo na swuj naklad gsem zhotowiti dal a ge na pamatku chudymu zadussy darugy.“ Na víku jest soška panny Marie s Jezulátkem v náruči. Na spodní části jest osm světců. Dvě držátka končí v hlavy dračí; tři nohy, na nichž křtitelnice spočívá, vycházejí ze tří stejných obličejů lidských.

Varhany dostaveny byly v měsíci lednu r. 1738, stály mimo práci řezbářskou 600 zl. Stavěl je Šebestián Stridinger varhanář z hrabství Kladského.

Rodinné hrobky. V kostele jsou dvě hrobky č. krypty : jedna před hlavním oltářem — starší a druhá před oltářem sv. Kříže — pozdější. V prvéjší odpočívají členové rodiny Straků z Nedabylic a to : uroz. paní Dorota Lidmila Straková, rozená z Nedabylic na Střezeticích, kteráž 15. dubna 1667 zemřela; — uroz. a stat. rytíř p. Václav Straka z Nedabylic na Střezeticích a Třtici, kterýž 25. května 1769 v stáří 80 let zemřel; — uroz. a stat. rytíř p. Jeronym Straka z Nedabylic a z Řikova, kterýž zemřel 5. listopadu 1670 v stáří 78 let; — uroz. paní Anna Dorota Ctiborová (Straková z Nedabylic), rozená Vančurka; zemřela 13. květ. 1681 v stáří 60 let. — Tu také pohřbeni jsou : uroz. p. Pavel Pruner z Prunersdorfu na Lhotě Řešetově zemřel 4. června 1664 v stáří 56 let; — uroz. paní Kateřina z Rotenbachu, rozena Rožňovská; zemřela v Studnicích 6. září 1670 a 8. září byla pohřbena. — V kryptě před oltářem sv. Kříže odpočívá uroz. p. Zikmund Joachim Šmidl ze Šmidlů, pán na Studnicích a Máslojedech; zemřel 7. května 1726 v stáří 48 $\frac{1}{2}$ roku; též více kněží tu pohřbeno jest. Náhrobních kamenů tu nenacházíme; některých použito za dlažbu, jiné na dobro zničeny.

Věž. Kdeby stará zvonice byla stála, nemůžeme se dopátrati; nynější věž postavena byla r. 1715. Zvony jsou v ní následující: největší s nápisem:

„Letha Panie MDLIV Tento zwon lit w miestie Hradczy nad Labem ke czti a k chwale Panu Bohu wssemuhucimu skrze Waczlawa fararze Konwarze k zadussi do Skalicze.“ Na jedné straně jest obraz Krista Pána na kříži, na druhé panny Marie.

Prostřední má nápis: „Letha Panie MDLXXVIII slyt gest zwon tento ke cti a k chwale Panu Bohu od Adama Taraby w miestie Hradcy Kralowy nad Labem.“

Třetí s nápisem gotickým: „Tento zwon lit gest ke czti Panu Bohu; Matcze leta Božího MCCCC osmdesateho trzetiho.“

Umíráček má nápis: „Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum.“ Pořízen byl z dobrovolných dárek r. 1715.

Zvonek ve věži malé darovala paní Teresie, manželka Jana Reháka, sládka Úpického; stál 35 zl. a jest křtěn Jan Evang. a Donát.

B. Fara dřívě dřevená, teprv r. 1731 z kamene o jednom poschodí, postavená jest asi 80 krokův od kostela vzdálená.

C. Malá fara jest domek pro kněze na odpočinku hned při kostele. Kněz Jan Pfeiffer z Broumova učinil fundaci 2500 zl., jejíž úroky připadnouti mají churavému kaplanu, který v duchovní správě více působiti nemůže.

Č. Klášter Ursulinek. Když náboženské řády a kláštery za novější doby v Prusku zrušeny byly a jak řeholníci tak i řeholnice vypovězeni — uchýlily se Ursulinky ze Svidnice do Čech a tu konpily v M. Skalici r. 1877 od p. Václava Šteidlera hostinec za 30.000 zl., nákladnými stavbami jej zvětšily a v krásnou budovu proměnily; též novou kapli sv. Josefa postavily. Mají tu vychovávací ústav a dívčí školu, nejvíce dívkami ze sousedního Slezska a Německa vůbec navštěvovanou. Vyučovací řeč jest arci německá.

D. Továrna na bavlnu, hnána vodou i parou, založena byla r. 1837. Dva Slezáci, Löbeke a Lindheim, zakoupili pode dvorem Skalickým po pravém břehu Úpy od vrchnosti prostranství 50 korců na „volovnici.“ Zařídívše náhon vodní, 1400 loktů dlouhý, zbudovali továrnu úhlednou, z déli 100 loket, mimo přízemí o třech poschodích se čtvrtým pod střechou, s prostranným skladištěm a domovním příbytkem. R. 1878 vyhořela; pracuje v ní přes 300 dělníků.

E. Tvrz Malo-Skalická vypínala se na pravém břehu Úpy na mírném návrší. Památky ovšem velmi skrovné, zříceniny a hluboké sklepy, bylo zřítí ještě na počátku století nynějšího. Neboť r. 1826 fundatista tehdejší, P. František Hurdálek, chtěje zahradu rozšířiti, musel nejprv hluboké sklepy dát zasypati. V jednom sklepě nalezena těžká, železná pouta. Zároveň i kovárna (dílna) u domu p. Novotného jest zbytkem starých sklepů. Kdy tvrz pobořena byla, nemůžeme udati.

3. Zájezd, ves $\frac{1}{4}$ hod. od Č. Skalice vzdálená s 46 domy a 343 obyvateli katolickými; jsou tu 2 hospody, 1 kramář, 1 obchodník v plátech, 1 obuvník.

V Zájezdě bylo sídlo rytířské, po kterém žádných památek více není, a dvůr kmetců, který měl v století 16. (kolem r. 1550) Nathanael Černín z Černína, pán na Sobotce a Dětenicích. Týž učinil nadání 10 kop gr. kostelu

Sobotskému, což dal na vsi Dětenicích pojistiti. R. 1550 koupil od Jiří Otmara z Holohlav dvůr kmecí ve vsi M. Skalici. ¹⁾ Po něm dědil syn jeho Věnek Černín, cís. hejtman v Poděbradech, pán na Butěšově, Sobotce, Dětenicích a Zájездě; ten chtěje odprodati Dětenice, by více stržil, nadání otcovo na vsi Zájездě pojistiti dal. Kateřina z Hustiřan na Bartoušově a Zájездě prodala r. 1562 ves Zájезд a dvůr kmecí, krčmu výsadní, kovárnu, krám masný a clo i se vším příslušenstvím Albrechtovi Smiřickému ze Smiřic na Náchodě za 1500 kop gr. dluhu s tou podmínkou, by její potomci za týž peníz Zájезд opět dostati mohli. ²⁾

4. Ratibořice, visla na sever od Č. Skalice $\frac{3}{4}$ hod. vzdálená, má 164 obyvatelů. z nichž 147 jest katolických, 17 evangelických vyznání helv. v 10 domech. Jest tu letohrádek J. O. prince Schaumburg-Lippe, dvůr poplužní, mlýn, myslivna, mandl, 1 hospoda, 1 kovář, 1 obchodník v zelenině.

Vaněk ze Žampachu na Ratibořicích svědčí k r. 1388 ³⁾ Eliška z Ratibořic provdána byla (kolem r. 1392) za Hynáčka z Visenburku ⁴⁾ a r. 1405 založila oltářníka v Úpici ⁵⁾. Jan z Ratibořic zapsal se 17. března 1440 k lanfridu kraje Hradeckého. ⁶⁾ Aleš z Risenburku seděním na Ratibořicích zapsán jest v knize města Náchoda I. 66. (r. 1465) co přísedící soudce královské milosti. Když Mikeš (Hložek ze Žampachu) povolal před radu města Náchoda Vaňka, purkrabí aby „poczet udielal,“ Vaněk ale nemohl býti práv — tu na přímluvu Alšovu, rady městské a jiných dal se pohnouti a svolil, aby mu dal sladu 42 korce co více jiného obilí zůstalo. ⁷⁾ Aleš přivěsil ve čtvrtek den sv. panny Doroty (6. února) r. 1466 pečeť svou k listu danému

¹⁾ Viz *Malá Skalice* str. 49.

²⁾ *Ludvikovy Památky* str. 124.

³⁾ *Ritter v. Bienenberg. Alterthümer Böhm. I. 177 a L. E. XII. E. 5.*

⁴⁾ *Pomátky Ludvikovy* str. 35. *Hrad Visenburk od Ed. Pelhřimovského z Greifenfelsu* str. 13.

⁵⁾ *L. E. VII. C. 10.*

⁶⁾ *Ludvikovy Památky* str. 70.

⁷⁾ *Archiv města Náchoda.*

od Jeníka z Kostelce na prodaný svobodný dvůr ve Rtni¹⁾); taktéž až dosud samostatné zboží Ratibořické připojil k Risenburku. Po něm Zděnek Lev z Rožmitálu a Blatné a Hynek Krušina z Lichtenburku, kteří celé zboží Ratibořické a Risenburské 6. června 1534 Janovi z Pernštejna prodali. Ten opět postoupil Ratibořice a Risenburk Žehušickým z Nestájova a sice Bernardovi r. 1544. Ten doporučil r. 1563 celé zboží strýci svému Janovi Žehušickému na Bystré. Po jeho smrti nastoupil vladaření obojího zboží Hertvík Žehušický r. 1565.²⁾ Po smrti Hertvíkově rozděleny byly všechny statky Žehušických třem sestrám, z nichž Risenburk a Ratibořice paní Magdalena Žehušická dostala,³⁾ ta prodala 22. prosince 1582 Ratibořice k panství Náchodskému (Hedvice Smiřické) za 8500 kop gr. a sice: dvůr poplužní s dědinou, lukami počínaje od mostu u mlýna Ratibořického k mezím panství Náchoda, se čtyřmi rybníky, lesem, strání při „vinici“ a t. d.

A. Zámek, dvoupatrová, velmi úhledná to budova, dodává známému údolí Ratibořickému zvláštní půvabnosti. Vavřinec kníže Piccolomini (1673—1712) dal zámek zcela přestavěti a rozšířiti; také kapli v něm zřídil. Tento kníže nejraději Ratibořice obýval a tu také dne 22. srpna 1712 zemřel. Kateřina, vévodkyně Zaháňská, dala letohrádek obnoviti, skvostně ozdobiti a celou kotlinu od přírody již lepotvárnou v umělý přetvořiti park. Tu přijímala návštěvy učencův a jinak slovatných mužů; r. 1813 navštívili vévodkyni v Ratibořicích car ruský Alexander a král pruský Bedřich Vilém III. Letohrádek až dosud obývá každé léto vrchnost.⁴⁾

B. Tvrz Ratibořická vypínala se k jihozápadu od nynějšího zámku. Památek neshledáváme tam žádných; říká se tu dosud „na starých Ratibořicích.“

V Ratibořicích vychována byla slavná spisovatelka naše Božena Němcová; vypravováním ve spise „Babička“ zvěčnila údolíčko Ratibořické. V Č. Skalici utvořilo se již

¹⁾ *Ludvíkovy Památky str. 330.*

²⁾ *Knihy města Náchoda XIII. I. k.*

³⁾ *Viz více při „Risenburk“ str.*

⁴⁾ *Památky Ludvíkovy str. 302.*

komitě pro zbudování pomníku Boženě Němcové v Ratibořicích s osvědčeným vlastencem p. MDr. Aug. Kordinou, purkmistrem Č. Skalickým, v čele. Kéžby tužby mnohých brzy uskutečnění svého došly!

5. **Vestec** se samotou Nouzínem, ves hodinu severozápadu od Č. Skalice $\frac{3}{4}$ h. vzdálená; čítá 39 domů s 280 obyvateli, z nichž 1 evangelík augsburského a 1 helvetského vyznání; ostatní jsou katolíci. Jest tu jednotřídní škola a poblíže poplužní dvůr Heřmanice (též Heřmaničky), 1 hospoda, 2 kramáři, 1 truhlář, 1 kolář, 1 kovář a 2 obuvníci.

K r. 1415 připomíná se Hynek z Dubé na Heřmanicích a Vestci. V dobách pohusitských měli tu jisté dědiny Strakové z Nedabylic. Jan Straka¹⁾ byl kolem r. 1450 panošema od něho Jana Koldy k valnému sněmu sv. Kateřinskému do Prahy, kde se hlavně o Koldovi a jeho loupežích jednalo, vyslán²⁾; r. 1454 ucházel se o jisté dědiny odumřelé vsích Vestci a Mečově, které také obdržel; k 1462 uvádí se za svědka.³⁾ R. 1562 měli Vestec a Heřmanice Zdislav Straka a bratr jeho Jan mladší Straka. Zdislav uvádí se k r. 1572 v tituláři stavů českých a 1575 za svědka koupeného statku Skaličky nad Úpou;⁴⁾ s bratrem svým Janem ml. ujal se poddanného svého z Vestce proti Chválkovskému. Petr Straka r. 1852 dílem zakoupil, dílem dědil: Heřmanice, Vestec etc.; zastával r. 1614 úřad hejtmanský kraje hradeckého⁵⁾ a zemřel r. 1617. R. 1586 byl ve Vestci jeden sedlák a jeden zahradník. Po Petrovi hospodařil Jindřich, syn nejstarší; byl regentem panství Trčkovských, po jeho smrti i Jindřichovy statky v pokutu vzaty a za 30.000 zl. cíś. plukovníku Štěpánovi Verfenu (de Veruene) de S. Mauritio za služby vojenské postoupeny. Od něho koupil zboží Heřmanické r. 1637 Oktavian Piccolomini za 21541 zl.

Škola jednotřídní byla teprv r. 1814 vystavena, ač již dříve v č. p. 13. vyučoval Josef Huneš. Ten bydlel však ve Skalici a vyučování svěřil bratru svému Václavu

¹⁾ Viz více při „Studnice“ str.

²⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

³⁾ Viz „Malá Skalice“ str. 49.

⁴⁾ Viz „Malá Skalice“ str. 50.

⁵⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

Hunešovi. Od r. 1851—1877 vyučoval tu Karel Čapek, za něhož r. 1876 nová škola postavena byla. Učitel p. Bohumil Novák (nyní řídící učitel v Bohuslavicích) zřídil knihovnu pro žáky, která již 200 děl v 280 svazcích čítá. Škola jest ve 4. třídě platu a školou povinných dítek 118. Nynější učitel p. J. K. Čapek dočká se bohdá příštím školním rokem třídy druhé.

6. Světlá, ves severozápadně od Skalice 1 hod. vzdálená, při okresní silnici Skalicko - Hoříčské; čítá 58 čísel a 324 obyvatelů katolických a 2 evangelíky augsb. vyznání. Nedaleko směrem k Risenburku na pravém břehu Úpy jest samota „Pohodlí.“ Jsou tu 2 hospody, 2 nálevny lihovin, 2 kramáři, 1 řezník, 1 pekař a krupař, 1 obchodník v potravinách, 1 truhlář, 1 bednář, 3 pokrývači a více tkadlců.

R. 1638 píše úředník Náchodský uroz. paní Kateřině Marketě Rašínové, rozené Kordulové ze Sloupna a na Vinařicích, o poddaného před 18 lety výhost obdrževšího ze vsi Světlé ¹⁾. V století 17. a snad již dříve slál tu pivovar; zbytek sklepů ještě možno znamenati.

7. Hostinka (Hostyně, Hostyň) as $\frac{1}{4}$ hodiny jihozápadně od Světlé, víska s 16 domy a 99 obyvateli katolickými; 1 hospoda, 1 truhlář. Byl tu dvůr poplužní a ovčín. Pověst vypravuje, že ovčákovi narodil se synáček. I prosil milostivou paní Ratibořickou, by dítěti jeho stála kmotrovstvím a také obyčejného při tom jídla se účastnila. Přišla skutečně na „hostinku“ a synáčkovi ovčín a kolem ležící role do vínku dala. Když později více příbytků tu vystaveno bylo, dostala ves jméno „Hostinka.“ Lid zdejší však jmenuje „Hostiuku“ Hostyň (Hostýn), říkáje: já půjdu na Hostyň, jsem z Hostýně a t. d.

8. Větrník, víska $\frac{3}{4}$ hod. k severozápadu od Skalice vzdálená, čítá 15 příbytků s 96 obyvateli katolickými; jest tu 1 hospoda, 1 kolář, 1 krejčí.

Tato ves byla sprostěna roboty panské, ale za to byla poddána faráři Skalickému. Povinností tří rolníkův, a devíti chalupníků bylo, faráři nejen všechny polní, ale i potřebné domácí práce konati. Sedláci měli roboty po tři

¹⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

dny v tém dni každý s párem koní a 13 dní v roce ruční práce; chalupníci měli někteří 13, jiní 26 dní ročně roboty. Zrušením roboty byli chalupníci úplně sprostěni povinnosti své, sedláci museli složit kapitál, jehož úroky, které 100 zl. 23 $\frac{1}{2}$ kr. r. č. činily, farář Skalický užívá. — Kaplička panny Marie pod Větrníkem bývá v létě četnými poutníky navštěvována.

9. Zlič se samotou „Ostaš“ při okresní silnici Skalicko-Svatoňovické, ves $\frac{1}{2}$ hodiny k severovýchodu od Skalice vzdálená; čítá 47 domů s 317 obyvateli katolickými; jsou tu 3 hospody, bělidlo, 2 kramáři, 1 řezník, 1 truhlář, 1 kotlár, 1 kovář, 2 obuvníci. Zlič náležela ku zboží a hradu Skalickému. Tas a Oldřich z Boskovic odkázali r. 1380 na vsi té 1 $\frac{1}{2}$ kopy gr. úroku stáلهo kostelu Skalickému ¹⁾. Na návrší nad Zličí vypíná se svatostánek k úctě Bohorodičky od zbožných občanů r. 1713 po hrozném moru, jaký tu panoval, zbudovaný. „Tohoto roku (1713),“ čteme v pamětní knize fary Skalické, „z spravedlivého hněvu a dopuštění Božího ve vsi Zličí morová rána trvala až do slibu obce, že chtějí kapli ke cti a chvále Boží a k počtení nejblahoslavenější panny Marie narození sv. Šebestiána a sv. Lidmily vystavěti, od kteréhožto dne se také lepšilo. Morová rána začala na oktáv narození panny Marie (14. září) a přestala po sv. Václavu; zemřelo tu 23 osob. Na to s dovolením obojí vrchnosti obec Zlič kapli svým nákladem na poděkování Bohu postavila.“ Kaple ta byla r. 1812 zvětšena a 8. září od Josefa Ditricha, rodáka Skalického a kanovníka Vyšehradského, požehnána. Povodní r. 1843 Zlič velmi utrpěla ²⁾.

10. Kleny (vlastně Chleny), ves při erární silnici od Skalice k Náchodu ve vzdálenosti $\frac{3}{4}$ hodiny; čítá 34 domův a 259 obyvatelů katolických; jsou tu 2 hospody, 1 kramář, 1 zámečník, 1 kovář, 1 kolář. Na sever ode vsi jest poplužní dvůr Dubno s myslivnou (lesnický úřad) a na návrší ovčín.

¹⁾ Viz město „Č. Skalice“ str. 18.

²⁾ Viz město „Česká Skalice“ str. 38.

Dětrich z Janovic poručil na kaplanství u Matky boží v chrámě sv. Vavřince v Náchodě „sedm kop grossow strziebrnich dobrich prazskeho razu praweho a czisteho platu,“ z nichž vykázal „ctirzi kopy grossow a ssestmecziatma grossow na Dubnye.“ List obdarovací dán na Náchodě „leta od buozieho Narozenie po tyssicz po cztirstech leta drubcho a w strziedu postiecz sie k swatému Ondrzięgi“ (29. listop. 1402).¹⁾ R. 1528 v pondělí před sv. Janem s povolením p. Jana Špetle z Janovic stal se trh mezi uroz. p. Výškem z Veselice s jedné a sirotky zemřelého Jana Dubenského s druhé strany o statek v Dubně, že jest p. Výšek koupil ten statek v Dubně za 400 kop gr. m. a zavalil jím 100 a platí po 20 kopách o sv. Duše, až zaplatí. Rukojmě mimo jiné: Ondřej, hospodář městečka Skalice; r 1542 položil Výšek 20 kop a 20 kop ještě dluhuje.²⁾ Týž Výšek byl r. 1533 v pondělí před proměněním K. P. při smlouvě, kterou nkončena byla pře obce Náchodské s p. Jarošem z Roudného o cestu.³⁾ R. 1533 potvrdili mu Vojtěch z Pernštejna a Hynek Špetle z Janovic svobodu a právo honby. R. 1549 v sobotu sv. Matouše svědčí p. Jan Straka z Nedabylic jistému Ondřeji Královi a Matěji z Dubna v zápisu o dluh. — Dvůr jest nyní pronajat. Ve válce r. 1866 zapálena byla ves Kleny od vojska rakoukého a až na devět stavení vyhořela.

11. *Spita* as $\frac{1}{4}$ hodiny na jih od Skalice, ves čítající 26 domů 151 obyvatelů katolických; jest tu 1 hopoda.

Lid si vypravuje, že po vyhoření Skalice r 1708 odbývaly se ve Spitě trhy výroční; ano někteří jako vzácnost chovají miskou neb jinou nádobu blíněnou z „jarmarku“ Spitského. Jarmarky ty odbývány byly nejspíše nade vsí Spitou, směrem k městským stodolám.

¹⁾ *Ludvikovy památky str. 37.*

²⁾ *Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.*

³⁾ *Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.*

II. Třebešov.

Dobré půl hodiny od Skalice k západu při erární silnici jest Malý a Velký Třebešov. V 14. století náležel ke statku pánů z Risenburka, kteří jej však brzy odprodali klášteru Augustiniánů v Jaroměři, jak svědčí list Alše z Vřesolub, syna to Alše z Risenburka. r. 1404. poručníku jeho Dětrichovi z Janovic daný, jimž dosvědčuje, že od Dětricha prodaný statek Třebešovský jest upokojen ⁽¹⁾. Kostel Třebešovský byl před válkami husitskými farním a připomíná se r. 1350 v dekanátu Dobrušském; odváděl 3 groše polo-ročního desátku. Chrám ten jest starobylý; stavba (presbyterium) slohu gotického. Presbyterium jest kamenem klenuto, z čehož se domnívá Rojek ⁽²⁾, že již před r. 1300 asi stával. R. 1355 připomíná se plebán Jau Haškův ze Lhoty; podací p. Albert z Risenburka; r. 1386 kněz Mikuláš, podán již od Jakuba, probošta Jaroměřského. Od tohoto času byl probošt kláštera Jaroměřského podacím pánem a fara kněžími řádu toho osazována. Kněz Jan směnil 4. září 1391 s Benešem, oltářníkem u sv. Kateřiny ve farním kostele Častolovském; zemřel r. 1393. Po něm až do r. 1397 kněz Petr z Dvora Králové; na to Jan, syn Pecoldův z Dvora Králové; který byl jedním z komisařů při narovnání farářů Skalických r. 1407 ⁽³⁾. Dne 29. září r. 1409 vykázal Pešík, řečený Chripta ze Zblové, půl kopy gr. úroku ročního na zboží svém Mískolesi pro kostel Třebešovský za duši své manželky Zdeny ⁽⁴⁾. Ve válkách husitských po zboření kláštera a vyhnání mnichův Jaroměřských zůstala farnost Třebešovská bez vlastního správce; později přidělena byla ke Skalici. Statky kláštera Jaroměřského král Zikmund později rozdal; jak obdržel Třebešev, Doubravici a Říkov rytíř Jiří z Chválkovic se vším právem a se vši náležitostí, z ohledu králi prokázaných služeb vojenských v 400 kop. gr. pr. stř. v zástavu. ⁽⁵⁾

¹⁾ Paprocký o stavu panském str. 359.

²⁾ K. Rojek: Matrika vik. Náchodského.

³⁾ Viz „Skalice česká“ str. 18.

⁴⁾ L. E. VIII. II. 1.

⁵⁾ Denník Ludvíkův.

Synům jeho Magrušovi a Tobiašovi ten den po sv. Jakubu r. 1465 potvrdil král Jiří zástavu tu s tím dodatkem, že kdyby on sám neb jeho nástupcové si jmenované statky vyplatili, nynější držitelové jich neb jejich nástupcové 1000 kop gr. v náhradu dostanou. Bavor Chválkovský z Hus-tiřan a na Třebešově zemřel r. 1565 a s manželkou svou Eleonorou z Chlumu v Chválkovicích odpočívá. Samuel Chválkovský prodal kolem r. 1560 oba Třebešovy Bernardovi Žehušickému z Nestájova, který je se zbožím svým Risenburským spojil. R. 1580 dědili tři sestry, rozené Žehušické z Nestájova, a sice Magdaléna Ůlibská, Alžběta Bohdanecká a Lidmila Čertorejská zboží Risenburské a ostatní statky s ním spojené a ty prodaly oba Třebešovy Marši Dobřenskému z Dobřenic¹⁾. Mareš odprodal malý Třebešov Petru Plesovi Heřmanskému ze Sloupna a na Malé Bukovině r. 1602 za 6100 kop gr. m.; připomíná se v tituláři stavů českých k r. 1572; manželkou jeho byla Veronika z Maxu²⁾. Velký Třebešov podržel si Mareš Dobřenský, nebo r. 1604 připomíná se paní Anna Dobřenská, rozená Žehušická z Nestájova, manželka Marše Dobřenského na velkém Třebešově³⁾, ve sporu proti Plesovi o výplatu Třebešova Malého, někdy ke klášteru Jaroměřskému náležitého. Mareš zemřel před r. 1621, a manželka provdala se opětně v pondělí po neděli Cantate (10. květ.) 1621 za Zikmunda Maternu z Květnice.⁴⁾ Oba Třebešovy koupil Markvart Stranovský ze Svojo vic za 18.500 kop gr. m.; ale již r. 1603 prodal Albrechtu Václavu Smiřickému ze Smiřic za 9646 kop gr. č. Třebešov Velký a Malý, též půl Litoboře.

1. *Třebešov Malý*, ves čítající 23 domů s 192 obyvateli katolickými, mezi nimiž 1 evangelík augsburského vyznání. Jest tu dvůr poplužní s nově zařízenou sýrárnou, mlýn, nálevna lihovin, 1 řezník a 2 truhláři. V průjezdu nynějšího dvora v levo byl z kamene vystavený byt a dále na dvoře dřevěný.

¹⁾ *Dennik Ludvikův.*

²⁾ *Dennik Ludvikův.*

³⁾ *Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.*

⁴⁾ *Paměti Dačického z Heslova, vydal Dr. Rezek II. st. 201.*

2. Třebešov Velký, ves čítající 57 domův a v nich 312 obyvatelů katolických a 1 evangelíka angsburského vyznání. Jest tu filiální kostel sv. Štěpána prvomučeníka, škola, 1 hospoda, 1 nálevna lihovin, 2 kramáři, 1 pekař a krupař, 1 kolář, 1 puškař, 1 nožíř, 1 obuvník.

Co nyní č. p. 1., bylo skrovné sídlo rytířské se dvorem poplužním. Dům ten v přízemí z kamene vystavený a kamenem též klenutý jest; první poschodí jest ze dřeva roubené a již sešlé. Když r. 1827 dvůr zrušen byl, tu ze stavení hospodářských a chlévů chalupy nadělány (familie), pole pak s části jsou pronajata pod roční úrok, neb ke dvoru Malo-Třebešovskému připojena; sídlo rytířské, které po další čas za obydlí správcovo sloužilo, bylo hospodou; taktéž i studně na „familích“ jest pozůstatek z dob dřívějších.

A. Filiální kostel sv. Štěpána stavba to starobylá, jehož presbyterium, v gotickém slohu vystavené, až na nás se dochovalo. Kdy kostel byl rozšířen, nemůžeme udati; stalo se to asi na dvakráte, jak z vazby poznati možno. Strop byl dříve prkenný a symbolickými malbami, jak ze zbytků pod kůrem až dosud spatřujeme, okrášlen. Za faráře Skalického Jiří Antonína Hanuchny byl kostel opravován, jak nápis pod kůrem dosvědčuje: „Ao. 1687 14. Nbr. tento chrám Panie gest okrášlen za důst. p. Jiřího Antonína Hanuchny, protonotariusa apoštolského, faráře Skalického.“ Větší opravy daly se tu r. 1858; dán strop rákosový, nové dláždění, kostel vybílen; nový na plátně malovaný obraz sv. Štěpána na hlavní, sv. Václava a sv. Vojtěcha na dva poboční oltáře pořízeny. Zvony má kostel následující:

Největší r. 1746 přelitý z nápisem: Walentiu Lissiack hat mich gegossen in der künigl. Klein-Residenz. Stadt. Prag. 1746;“ a dále český nápis: „Ga zWon. WaCLaW. Ian. W. Praze. VDÉLan. a křtěn. gzeM. za. pana. vys. osw. knížete. P. T. Octawia. Piccolomini. z Aragon: General. Feldt. Marschal. Lientnant. Titl- P. Wael. Wogt. Jana. Klingar. fararže; P. Anton. Joseph. Fritz. Hegtmana. — Martina. Sedlaczka. kantora. Jakob. Pitasse. kostelnika: nakladem zaduss. przelity.“

Druhý zvon z r. 1500 s nápisem: „tento. zwon. slit. gest. M. V. C. ke. cti. a. chwałe. bozie. a swatemu. sstiepanu do trzebessova.“

Třetí a nejstarší, ač bez letopočtu, přece nejdéle z r. 1480 pocházející, má nápis: „tento. zvon. teto. obczy. pane. boze. racz. zdarzty.“

V kostele Třebešovském měli pohřeb svůj Těmínové z Těmic, seděním na Doubravici a Dobřenští z Dobřenic. Kameny náhrobní, které nejprv v kostele za dlažbu sloužily, byly ven vyneseny, kdež ale větrem a deštěm mnoho trpěly; přičiněním J. K. Hraše zasazeny jsou do zdi vnitř kostela. Odpočívají tu: rytíř Těmín z Těmic († 1499); Kateřina a Saloména z Těmic († 1509); Jau Chválkovský z Hustiřan († 1558); Markéta Dobřenská, manželka Jiřího st. Dobřenského († 1579); Jiří st. Dobřenský († 1582); Anna Dobřenská, druhá paní Jiřího st. Dobřenského († 1582); Synové jejich Hertvík starší a mladší; Vilém a Magdaléna Dobřenská († 1602); Jiří Dobřenský na Říkově a Svinišťanech († 1608); Zikmund Dobřenský a v Říkově († 1608).

B. Škola o dvou třídách s 138 žáky jest v II. třídě platu. Prvním dle jména známým učitelem byl Jakub Vavřinec Kratochvíle, kterýž jsa vdovcem oženil se 13. ledna 1681 „s poctivou pannou Dorotou, po Janu Šubrtovi ze vsi Olešnice.“¹⁾ Zemřel 6. června 1685 pobýv ve službě kantorské 26 let. Po něm syn Daniel Malý, jinak Kratochvíle; Martin Sedláček poděkoval se r. 1784 ze služby kantorské; Jan Kutichl, zemřel 4. května 1810; Jan Rudolf † 14. května 1855; Jan Šulc do r. 1864. Řídícím učitelem jest nyní p. Vilém Wolf. R. 1797 byla škola dosud jednotřídní o třídu druhou rozšířena. Budova školní jest prachatrná a jest se tomu co diviti, že aspoň v novější době, kde školy jak milé zámečky se staví, také v Třebešově o novou postaráno nebylo. Počet dítek školou povinných obnášel ke 200; i měla se zřídití třída třetí, čímž vhodná naskytla se příležitost k stavbě nové školy. Tu ale Říkov žádal za přískolení k Č. Skalici, kteréžto žádosti bylo vyhověno; tím přes 60 dítek odpadlo, tak že o stavbě nové školy pohříchu se více nemluví.

C. Cihelna, rozsáhlé to stavení, náleží J. O. principi ze Schaumburg-Lippe. Cihly výborné jakosti rozvázejí se z nádraží Č. Skalického na všechny strany a stálá se činí

¹⁾ *Matriky fary Skalické.*

po nich poptávka. Nazývá se ovšem cihelna „Mískoleská,“ stojí však na půdě obce Třebešovské.

3 **Říkov**, ves k jihozápadu $\frac{3}{4}$ hod. od Skalice na levém břehu Úpském; čítá 55 domů s 353 obyvateli, z nichž 332 jest katolíků, 21 evangelíkův augsburgského vyznání; jest tu mlýn, 2 hospody, 1 nálevna lihovin, 2 kramáři, 1 krupař, 1 kolář, 1 bednář, 1 kovář.

V století 14. náležel pánům z Risenburka. Avšak již r. 1366 rytíř Tas z Risenburka s dvěma syny svými Benešem a Rubínem „dědictví“ své v Říkově prodal kanovníkům řádu sv. Augustina v Jaroměři¹⁾. Po zboření kláštera dostal jej Jiří z Chválkovic²⁾. Po něm měli Říkov Dobřenští z Dobřenic, z nichž zvláště Jiří a Zikmund se připomínají. Zikmund D. z D. a na „dvore v Říkově“ pobýval před soud r. 1606 v sobotu po obrácení sv. Pavla na víru Křištofa Fikera z města Pilnikova, jelikož ale čas žaloby byl prošel, jest Fiker osvobozen³⁾. K r. 1572 uvádí se Karel Rodovský z Hustiřan za pána na Říkově; týž měl dvůr „Mazánkovský“ v Náchodě a jest r. 1576 na Říkově se připomíná⁴⁾. Též Strakové z Nedabylic nějaké zboží tu měli, neb 5. listop. 1670 zemřel uroz. a stat. rytíř Jeronym Straka z Nedabylic a z Říkova⁵⁾.

4. **Svinišťany**, ves při silnici erární hodinu k západu od Skalice; má 40 domův a 261 obyvatelů katolických; jest tu dvůr poplužní, ovčín, 2 hospody, 1 kramář, 1 trublár, 1 kolář, 1 kovář, 1 obuvník.

Svinišťany náležely až do r. 1560 král. věnnému městu Jaroměři. Když pak stavové čeští a města proti králi čes. Ferdinandovi I. se zbouřili, ale potom pokoření byli: tu stavové na milost jsou přijati, však města těžce pokutována. Těm odhaty statky a výsady a mnohá břemena na ně uvržena. Na útraty měst obohacovali se opět mnozí páni, kteří statky skonfiskované skupovali a pak po částech ovšem ne bez zisku, prodávali. Mezi takovými vynikal zvláště Jan z Pernštejna, který mimo mnohé jiné i statky Jaroměřských koupil a tudíž i Svinišťany, jež r. 1548 prodal Lidmíle

¹⁾ Paprocký o stavu panském str. 358.

²⁾ Viz „Třebešov“ str. 60.

³⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

⁴⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

⁵⁾ Viz „Malá Skalice“ str. 52.

z Gerštorfu, vdově po Janu Chválkovském z Hustiřan, za 1250 kop gr. č.; tím Svinišťany k statku Chválkovskému připojeny byly. Lidmila provdala se po druhé za Mikuláše Plesa Heřmanského ze Sloupna na Velké Bukovině; sama zemřela r. 1563 ve středu před sv. Václavem. Z Chválkovských připomínají se na Svinišťanech: Zdeněk Chválkovský z Hustiřan (1565 — 1572), který na Svinišťanech sídlil; byl hejtmanem kraje Hradeckého; za manželku měl Veroniku z Šebřova. Zdeněk † r. 1572 v pátek po sv. Pavle Václav Chválkovský z Hustiřan účastnil se vzpoury r. 1618; a manželka jeho též r. 1572 ve čtvrtek před sv. Duchem.¹⁾ Následkem toho statky mn skonfiskovány a hraběti Ferd. Rudolfu Lažanskému na Bukovině za 19.000 zl. prodány byly.²⁾ Po něm měli Chvalkovice se Svinišťany Dobřensští z Dobřenic; Rudolf Dobřenský z Dobřenic byl r. 1640 druhým hejtmanem kraje Hradeckého a t. r. 12. prosince přišel s Otton z Opperstorffu, prvním hejtmanem kraje Hradeckého, Náchodským stran statku paní Anny Šadimské ze Šadimy o 9 kop gr. m.;³⁾ taktéž 19. října r. 1661 přišel p. Matesovi Lorencovi, hejtmann panství Náchodského a Hradištského, v příčině revíru bažantního pod Svinišťany. Pod rybníkem svým na Dolanských rolich zahlédl mladého kohouta (bažanta), kterýž se zdvihl a pod týmž rybníkem do malé olšiny padl; „i vědonce já, že od Náchodských zápalu táž březinka (!) velmi daleko, od Doubravského pak zápalu jen přes louky, a vědonce že bažantník Adam vždycky na „sedmpytle“ nařikává, že všechno, obzvláštně z té březinky každého ptáka k sobě stáhne; tehdy, abych jen zvěděl, jest-li tn co více, než ten jeden kohout, přijedonce do Svinišťan káزال jsem hajnému aby zápal udělal a zasypal, jen abych zvěděl, co tn jest; což on učinivše více nikdy nemohl než kohouta a jednu slepici spatřiti. Abych pak je lapati poručil, to Adam bažantník i můj hajný klame . . .“ „Prosím Vás, když do Jaroměře pojedete, oznamte mi i já tam přijedu, poblídneme na to, uhlídáte,

¹⁾ *Denník Ludvíkův.*

²⁾ *Rieger's Materialien IX. str. 51.*

³⁾ *Zápisky J. K. Hrase z archivu města Náchoda.*

sem li křiv.“¹⁾ Rudolf Dobřenský měl za manželku Ester, rozenou Mitrovskou z Nemyšle. Syn jeho Ferdinand Rudolf byl sekvestratorem panství Náchodského od r. 1681-1684;²⁾ r. 1685 píše Náchodským, že kontribuci, jakou jim hejtman Kladský (Václav Jindřich z Haugvic) vypisuje, platiti nemusí;³⁾ majestátem císa. Leopolda I. povýšen byl do stavu panského.

Při silnici za Sviništiny k Dolanům dal r. 1684 postaviti sochu sv. Rosálie, na vysokém, kameném slonpu. Na podstavci jsou písmena: F. R. D. Z. D. — M. M. D. R. B. Z. L. 1684.⁴⁾ Na straně druhé jest čáp, znak to Dobřenských; na třetí křížmo dvě senné podávky; na čtvrté osoba k stonku provazem přivázaná k příčinnému křivému kyji; pod ní osoba ležící a hledící k zemi. Ferdinand Rudolf zemřel bezdětek 27. prosince 1707; jím vymřela větev Chválkovská.

Ferdinand Jindřich Dobřenský † r. 1710; po něm Václav Petr, byl do r. 1738 hejtmanem kraje Hradeckého; syn jeho Jan Josef císa. kr. Milosti skutečným komorníkem. Se statkem Chválkovským byly r. 1798 Sviništiny přikoupeny k Náchodu.

R. 1866 svedena tu bitka;⁵⁾ na památku postaven na obci před dvorem panským krásný pomník.

Ve Sviništanech narodil se 11. března 1801 Josef František Smetana, kněz řádu premonstrátského v klášteře Teplánském, doktor filosofie, professor fysiky na lyceu Plzeňském; v soukromých hodinách vyučoval jazyku a literatuře české.

Smetana byl zástupcem a obhajcem národnosti naší a jakoby starostou a vůdcem vlastenecké studující mládeže v Plzni. Při gymnasiu založil českou knihovnu, v blízkém Lochotíně čítárnu, v Plzni nedělní průmyslovou školu. Pro svou mnohostrannou vzdělanost, ráznost a šlechtynost, pro svou otcovskou pečlivost o dobro mládeže sobě svěřené

¹⁾ Vypsáno z listiny (originálu) současně.

²⁾ Luďvikovy Památky str. 228.

³⁾ Zápisky J. R. Hraze z archivu města Náchoda.

⁴⁾ Znamená: Ferdinand Rudolf Dobřenský z Dobřenic. — Maria Magdalena Dobřenská, rozená Bořinka ze Lhoty (manželka jeho).

⁵⁾ Viz „Česká Skalice“

požíval lásky a důvěry studujících, jakož i obecné vážnosti občanů Plzeňských a všech, kdo s ním zacházel. Zemřel 18. února 1861. Z vděčnosti postavila mu Plzeň velkolepý pomník.

Ze spisův jeho jsou nejdůležitější: *Obráz starého světa t. j. všeobecná politická historie prvního věku.* — *Základové hvězdářství č. astronomie.* — *Sílozpyt č. fysika.* — *Všeobecný dějepis občanský (3 díly).* — Dále sepsal rozličné drobné básně, přispíval rozličnými články do *Květů*, *Časopisu Musejního*, *Vlastimila* a jiných; byl spolupracovníkem *Živy a Slovníka naučného*.¹⁾

Rodáci Smetanovi, občané Svinišťanští, hodlají slovutnému učenci zasaditi památní desku a snad v příštích prázdninách za přispění studujících Č. Skalických dojde chvalitebný úmysl ten svého uskutečnění. Kéžby při té příležitosti dosud netištěné plody jeho básnické vydány byly!

III. Hoříčky.

Severozápadně od Č. Skalice ve vzdálenosti as jedné míle na návrší kyne již ze vzdálí cestovateli úhledná, čistě obílená, zámečku se podobající budova. Jest to chrám Hoříčský, Duchu sv. zasvěcený, jakoby veškerou okolní krajinu mocnými perutmi svými chránil. U kostela rozkládá se ves téhož jména. Farní chrám připomíná se co takový již r. 1350 v knihách základních, při němž r. 1357 uvádí se plebán Petr¹⁾. Kolem téhož roku připomíná se Bytha, vdova po Ludgerovi (Luderovi) z Hoříček, od níž na faru Hoříčskou dosazen byl plebám Vitalis a 1359 od ní a Heřmana a Ludera, bratří z Hoříček, plebán Jan z Chválkovic²⁾. Kr. 1376 Rubín z Hoříček³⁾ s jehož povolením dosavadní plebán Jan směnil s Řehořem, jinak s Řehákem, plebánem v Habříně. Mladota z Risenburku na Hoříčkách podal 1380

¹⁾ *Slovník naučný* díl V. str. 698.

²⁾ *J. K. Rojek: matrika vikariátu Náchodského.*

³⁾ *J. K. Rojek: matrika vikariátu Náchodského.*

⁴⁾ *též z Risenburka; viz „Říkov“*

plebána Mikuláše z Jabloné; po něm Beneš, který 1. října r. 1400 prodal faráři Hoříčskému louku „Chlístovskou“ s břehem, částí lesa a potoka za 20 gr. úroku; začež mu farář postoupil úrok zádušní 18 gr. na člověku v Hoříčkách Václavu, řečenému Svočen ¹⁾). Týž Beneš a Hanuš z Chlumu, seděním v Litoboři, podali r. 1405. Petra, řečeného Nevlasa, řeholníka kláštera Břevnovského z řádu sv. Beneše a 1414 plebána Jana z Chomutic. V století 16. měly Hoříčky Žehušičtí z Nestájova na Risenburku. z nichž Bernard, zároveň purkrabě kraje Hradeckého, r. 1549 dosadil na faru Hoříčskou Jana, faráře na Náměstí na Horách Kutných, kterýž příčiny k nepokojům a různicím tamtéž dával a proto faru směniti musel ²⁾). Bernard Žehušický odkázal na hrobku a na zvon 650 kop gr. r. 1563; zemřel nejspíše r. 1567. Po jeho smrti chrám i hrob jeho okraden, vyloupen byl a klenoty pobrány. Na náhrobním kamenunápis zní: „Leta Pana Spasitele Našeho . . . umržel Urozeny a Statečny Rytíř Pan Bernard Zievssiczky z Nestagowa — w pokogi lechce odpocživati budu, nebo Hospodin spusohil mnje bydleni bezpečne“ ³⁾). — Ku konci století 16. náležely Hoříčky Kunešovi Bohdanecckému z Hodkova, který kostelu kalich pro večeri Páně daroval, s nápisem: „Kuness Bohdaneczky z Hodkova, Collator; Alžbieta Bohdaneczka z Lenogid manželka. I. H. F. S. V. S.“ ⁴⁾). Pohřben jest v kostele Hoříčském; náhrobní kámen má nápis: „Tuto leži urozeny a statečny rytíř Pan Kuness Bohdaneczky z Hodkova a na Lhotie Rżessetowie. Leta . . .“ ⁵⁾ R. 1637 přikoupil Oktavián Piccolomini zboží Heřmanické, k němuž Hoříčky náležely.

Jak ostatní fary tak i Hoříčská byla v století 15. a 16. kněžími podobojí a protestantskými osazována; z těch se připomínají: r. 1573 kněz Bartoloměj; po něm Jan Nysselus

¹⁾ L. E. V. B. 8

²⁾ *Jednání konsistoře pod obojí I. 249 místo tobě ukazujeme a na ně tě při času sv. Havla nejprv přistiho z úřadu našeho podáváme, totiž do Hoříček v kraji Hradeckém, od urozeného Pana Bernarta Zeušíčky z Nestájova, purkrabě kraje Hradeckého, aby faru sám při tom čase ujal a tak se podle tohoto psaní zachoval. Datum 19. července 1549.*

³⁾ *Vrch s letopočtem jest uražen.*

⁴⁾ *Kalich ten byl r. 1810 odveden státu.*

⁵⁾ *Letopočet jest zazdén.*

z Trutnova do r. 1587; Vít Falckráb Klatovský do r. 1590 ¹⁾; r. 1600 Václav Falco Písecký; Václav Dačičský do r. 1623. Potom obsluhovali farnost děkanové Náchodští; r. 1653 Jesuité Žiřečtí; po nich farář Úpický a Skalický a posledně opět děkan Náchodský. R. 1709 chrám za farní prohlášen a Františkem Leder-em osazen byl ²⁾. V pruských válkách r. 1759 dne 2. června sjeli se na faře v Hoříčkách rakouští generálové Daun, Lascy, Landon a Bek, kdež po tříhodinném rokování o listu z Vídně přislém opět se rozjeli ³⁾.

K farnosti Hoříčské náležejí z okresu tato místa :

1. **Hoříčky**, ves čítající 409 katolíků, 5 israelitů, v 65 domech; jest tu farní chrám, škola, c. k. poštovní úřad, 6 náleven piva a lihovin, 3 obchodníci v plátnech a látkách bavlněných, 2 kupci, 4 kramáři, 3 pekaři a krupaři, 3 řezníci, 2 truhláři, 1 bednář, 1 sedlár, 1 kovář, 1 krejčí, 3 obuvníci, 1 tkadlec.

U Hoříček, kde na „šutrovniku“ se říká, jest rozkošná vyhlídka do kraje; prostým okem spatříš za jasnějšího počasí horu Kunětickou; hory Kladské obloukovitě se vinoucí, Opočno, Nové Město n. M., památný Dobruška, Žaltmanské hory, Zvičín, Sněžka čarokrásný poskytují pohled.

A. **Farní chrám** sv. Ducha byl r. 1714 od Marie Benigny, kněžny Piccolomini, znova vystaven a 7. října 1715 požehnan. Oltář hlavní jest umělé dílo sochařské, podobný hlavnímu oltáři ve Skalici; ač tuto sochy jsou menší, avšak do nejmenších podrobností dobře provedeny. Mimo hlavní jsou tu tři vedlejší oltáře: sv. Jana Nep. a sv. Anny; prvéjší daroval rodák Hoříčský P. Jos. Hůlek, děkan v Dobrušce; poslednější dobrodinci r. 1876. Obrazy na plátně malovány od Hellicha. Třetí oltář panny Marie Růžencové. Křížová cesta r. 1872 nově malována. Vnitřek chrámu jest prostorný, čistý a přiměřeně vyzdobený. Krásná roucha kostelní (mešní) zřídil pomoci dobrodinců P. Václav Černý, bisk. vik. tajemník, bývalý farář Hoříčský, nyní farář Č. Skalický.

¹⁾ Viz „Česká Skalice“

²⁾ Denník Ludvíkův.

³⁾ Ludvíkovy Památky str. 275.

Cínová křtitelnice pochází z r. 1600, má nápis: „Leta Panie 1600 tato krztitedlnice udielana gest w Miestie Hradci Kralovi od mistra Jana Konwarze do wsy Horziciek za urozeneho pana Petra Straki z Nedabylic a na Studnicich — (znak kohout 1600) — a toho czasu sprawce cyrkewniho knieze Waczlawa Falko Piseckihho s dukladem gehu pro chvalu Bozi.“

Při kostele stojí věž z kamene, na místo staré dřevěné a od kostela vzdálené (co nyní č. p. 59); věž ta jest nízká a farář P. Václav Černý namáhal se, by byla přiměřeně zvýšena, šlechtitný úmysl jeho nedošel však uskutečnění. Ve věži jsou tři zvony:

první má nápis: „anno. domini. M.CCCCC octuagesimo. tercio. hec. campana. fusa. est. inomini. domini amen.“¹⁾

Na druhém čteme: „Anno Domini † M. CCCC † XXXVIII° — tento † zvon † gest . . . udielan. ke czti. a. k chvale. panu. bohu. a duchu. swatemu.“

Třetí má nápis: „Honorī D. Ioanis Baptistae Hanc cumpanam ecclesia Horžiczkensis sub titulo s. Spiritus sump-
tibus propriis fieri fecit, existente ejusdem ecclesiae curato
Joanne Jacobo Antonio Bukovsky, decano Nachodiensi.
Anno 1690.“

„Ab. VnIversa. teMpestate. InterVentIone. DIVI. Ioannis.

Libera. et. tVere. nos. IesV. ChrIste!“

„Jeremias Srötter macht mich in Nachod;“ (křesť Páně — část vydrobená²⁾).

B. Fara. Při obsazení fary Hoříčské r. 1709 nebylo tu žádného domu farního; proto byla škola přeroubena a tam faráři prozatím byt vykázán. Ale brzy vystavena byla nová fara — toliko přízemí a r. 1743 první poschodí přistaveno; fara byla jen ze dřeva a teprv r. 1810 stržena a nová z kamene o jednom poschodí postavena.

¹⁾ Leta Páně 1483 tento zvon lit jest ve jmenu Páně Amen.“

²⁾ Ke cti sv. Jana Křtitele tento zvon kostel Hoříčský (záduš) pod názvem sv. Ducha svým nákladem dal zříditi — za správce téhož kostela Pana Jana Antonina Bukovského, děkana Nachodského r. 1690. — Ode vši pohromy na přimluvu sv. Jana chraň a střež nás, Ježíši Kriste. Jeremiáš Schrötter dělal mně v Nachodě.

C. Škola. hned vedle fary, krásný jednopatrový dům : škola jest v III. třídě platu — o čtyřech třídách, které navštěvuje 363 žáků. R. 1641 byl tu učitelem Jiří Klatovský ; od r. 1650—1660 Jan Vlk ; po něm do r. 1680 Václav Dubenius ; na to do r. 1722 František Duben ; ad r. 1725—1767 Václav Farský ; na to do r. 1799 Antonín Donát, nyní jest tu řídícím učitelem František Šimek.

Hoříčky staly se daleko a široko známými Antonínem Pichem (Pich-Hanes a z toho utvořil si lid „Pechanec“ ; † 1865), v oboru chirurgie velmi obeznalým. V domě svém, který pod Hoříčkami blíž lesíka stojí, měl nemocnici ; z daleka přicházely i osoby znamenité, mezi nimiž více šlechticů, hledající u něho pomoci. Koho „Pechanec“ do nemocnice přijal, ten také jistě mohl doufati, že opět zdrav domů se vrátí.

2. *Chlístov*, ves s Hoříčkami téměř spojená, čítá 47 domů s 296 obyvateli katolickými ; jest tu mlýn „Husí krk“ zvaný, 2 nálevny piva, 1 lihovin, 1 kramář, 1 obchodník v plátnech, 1 truhlář, 1 zámečník, 2 obuvníci.

3. *Kalousov*, víska $\frac{1}{4}$ hod. od Hoříček k severu, 4 domy, 19 obyvatelů katolických.

4. *Nový Dvůr*, víska $\frac{1}{3}$ hod k jihu od Hoříček, s 12 domy a 64 obyvateli katolickými. Byl tu dvůr poplužní „Suchý dvůr“ zvaný a ovčín ; nyní jest dvůr zrušen a pole částečně pod roční úrok rozprodána, částečně pronajata.

5. *Posadov*, ves $\frac{3}{4}$ hod. od Hoříček k severu, 94 dnší v 20 domech. Posadov býval statečkem samostatným a náležel koleji Jesuitů Starého Města Pražského R. 1660 odkoupili Posadov Jesuité Hradečtí a posléze Žírečtí. ¹⁾ Po zrušení řádu byl dvůr emfiteutisován. Jest tu 1 hospoda a 3 kramáři,

6 *Litoboř*, ves $\frac{1}{2}$ hodiny od Hoříček k severovýchodu, čítá 98 domův a 533 obyvatelů katolických ; jest tu mlýn, 3 nálevny piva a lihovin, 2 kramáři, 1 řezník, 2 pekaři a krupaři, 1 zámečník, 1 kovář, 1 obuvník.

Ješek z Litoboře podal r. 1369. plebána Havla na faru ve Chvalči a 1372 Jan a Lyčko bratří z Litoboře, podali na touž faru plebána Michala z Broumova ²⁾. Hanuš

¹⁾ *Historia Collegii S. J. Reg. Hradecensis.*

²⁾ *Rojek: matrika vik. Náchod.*

z Litoboře podal r. 1405. plebána Petra na faru Hoříčskou ¹⁾); odváděl farář Skalickému kopu grošů ročního úroku ²⁾). Jiřík z Chlumu seděním na Litoboři prodal šest prutů svobodných Pavlovi v Libňatově „jemu, dietem i budoucím — také krému svobodnů, pekaře, kováře, ševce, chce-li aby měl; a třetí peniez vin přísúzených a ode všeho dobytka jak velkého i malého z každého dva háleře, kterýžby z súsedských zajíman byl do rychtářova dvora; také kdyby pán súd položil, tehdy Pavel neb jeho potomci mají obied si dielatí, item kdož s ním přijdu neb přijedú, a to jednu v roce: také kdyžby pan Jiřík neb jeho potomci budoucí z zemie jeti miel neb v Králové Milosti službu, tehdy rychtář Pavel neb jeho potomci mají jemu dáti dvě pleci dobře.“ List ten dán „v pondieli před svatú Pannú Margarethu (9. července) 1464. ³⁾ Jan Litobořský z Chlumu r. 1518. zvolen od stavů za jednoho z komisařů; když totiž komora královská ujmuvší od pánů z Gutšcina na Rabštejně pevný hrad Rabštejn a nemohla jej vyplatit, dán Rabštejn do zástavy bratřím Albrechtovi a Šebastiánovi Šlikům za 10.000 k. gr. ⁴⁾); v říjnu r. 1526 ustanoven ze stavu rytířského k volení nového krále českého; byl purkrabím kraje Hradeckého a zemřel kolem r. 1542. Zanechal syny Adama, Haška, Jiříka a Viléma. Adam Litobořský a N. Beřkovský sekali se v Praze r. 1543. před Vaničkovíc; oba se zabili a Jiříka Amchu z Borovnice zranili ⁵⁾). Dorota Třebešovská z Čermnie kšaftuje r. 1530. na den sv. Matěje z 605 kop „jakož mám na Litoboři, a Heřmanůčkách vseh, jakož to desky zemské dokazují šíře“ Mikuláši synu svému 100 kop ⁶⁾ etc. Když Jan z Pernštejna zboží Risenburské, k němuž i Litoboř náležela, koupil, jmenuje se „Litoboř, tvrz pustá, ves . . .“ Jan Jiří a Vilém Litobořští z Chlumu prodali r. 1534 Pecku, Miletín (ves) p. Heinrichovi Škopkovi z Bílých Otradovic ⁷⁾ R 1586. Alžběta Bohdanecká, rozená z Nestájova na Teplici, propouští poddaného svého

¹⁾ Viz „Hoříčky“

²⁾ *Liber manualis consistorii Pragensis de anno 1406. fol. 8.*

³⁾ *Ludvíkovy Památky str. 332.; jeho denník; Urbář IV. 902.*

⁴⁾ *Desky zemské 4.) B 28.*

⁵⁾ *M. Dačického z Heslova: Pameti I. 73.*

⁶⁾ *Zápisky J. K. Hruše z archivu města Náchoda.*

⁷⁾ *Ritter v. Bienenberg III. 162.*

z Litoboře ¹⁾ a taktéž r. 1595. Václav Bohdanecký z Hodkova. Ves Litoboř byla kolem r. 1600. dvou pánů: jedna strana Petra Straky z Nedabylic a druhá p. Barchovského z Barchova, později Jindřicha Straky. K r. 1610. připomíná se „Litoboř, ves k Velkému Třebešovu patřící (jedna strana,) v ní měl pán dvůr skoupený, v něm na léto 24 kusů jalových — výsevku jarního 7, podzimního 25 korců, 6 vozů sena, dva rybníčky na výtah, do nich 10 kop ryb ²⁾ R. 1628 čítala strana Třebešovská 9 osedlých. Ještě r 1670 platila strana Strakova 4 kopy 35 gr. 5. den. a Barchovská 4 kopy 28 gr. 6 den.

Tvrz pánů Litobořských stávala co nyní živnost p. Vondráčka č. p. 1 a říkalo se tam jak až posud na „Turyni,“ odkudž také Turynští neb Litobořští seděuím na „Turyni“ se psávali. Byla zbudována na ostrohu, který po třech stranách lesíkem vrouben jest; po straně západní vine se potůček. Valy poněkud jen lze znamenat; sklepy a studně jsou zasypány. Celý ostroh jest nyní drnem porostlý a ovocnými stromy posázený. Za doby letní jest Turyň jedno z malebnějších míst okolí Litobořského.

V denníku Ludvíkově dočetl jsem se následující pověsti, kterou jsem ale sám od lidí vypravovati si dal. — Pán na Risenburku, jedá odkudsi domů, potkal svého poddaného jménem „Turyň,“ nesoucího strom i s kořeny a uslyšev, že jej člověk ten nevykopal, nýbrž vytrhnul, divil se mu tím více. „Pane,“ pravil Turyň, „já bych byl mnohem silnějším. kdybych měl dost hrachu s uzeným masem.“ Dal mu pán obojího. Nedlouho na to odejel do Prahy, kde se jistý vládka chlubil svým obrem, který se s každým potýkati prohlásil. Pán Risenburský učinil s ním sázku a ihned Turyně do Prahy povolal. Na staroměstském náměstí postaveno lešení, kde Turyně s oným obrem před četnými diváky potýkati se měl. Obr vystoupiv na lešení rozmáčkl bez násilí oblásek; Turyň opět posměšně vzal homolku a mačkal, až z ní teklo. Na to obrátiv se k soku svému prosebně pravil: „Bratře, máme se potýkati a neublížili jsme si — podej mi

¹⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

²⁾ Denník Ludvíkův.

ruku!“ Protivník pokládá se již za vítěze, bez váhání ruku mu podal. Turyň uchopil ji však vši silou a obrem kolem hlavy své v povětrí otočiv, s lešením dolů ním mrštil. Vladyka vida, že prohrál, sednuv do vozu ujížděl; to spatřiv Turyň hnál se za ním a dopadnuv jej, popadl kolo za loukoč a vytrhl ji, kolo pak rozdrtil. Za odměnu propuštěn byl od pána svého z tělesné poddanosti a statkem obdarován, který dle jména svého „Turyň“ nazval. Ve znaku nosil čtvrt kola se třemi loukotmi. ¹⁾

Jiná pověst vypravuje, že pán Litobořský na Turyni měl tři dcery, z nichž Bětuška němá byla a honivala s pasákem dobytek po pastvích nad Slatinou až do končin Bohušínských k studánce ku schlazení. Jedenkráte vrátivši se domů: „Maria, matinko, Maria,“ volala radostně a vypravovala rodičům, kterak se jí u studánky sedící ukázala krásná paní a dotknuvši se úst její zmizela. I jeli tam rodiče a vystavěli z vděčnosti nad studánkou chrám k účtění panny Marie (chrám to Bohušínský.) ²⁾

Dle nrbáře I. 171. zeman Litobořský seděním na Turyni umřel bezdětek a daroval dvůr svůj na Bohušíně ku kapli tam stojící; na pověsti uvedené přece snad něco pravdivého.

7. *Křížanov*, ves $\frac{3}{4}$ hod. k severu od Holiček, čítá 44 domů s 235 obyvateli katolickými; jest tu 1 hospoda, 2 kramáři, 1 řezník, 1 krupař a pekař.

8. *Lhota pod Hoříčkami*, ves $\frac{3}{4}$ hod. k jihovýchodu od Hoříček, má 64 domů a 338 obyvatelů katolických a 5 protestantských vyznání helvetského; jsou tu 3 hospody 1 řezník, 3 kramáři, 1 pekař, 1 truhlář, 2 koláři, 2 krejčí, 1 obuvník, 1 tkadlec.

R. 1584 náležela Lhota k panství Risenburskému; čítala osedlých s koňmi 9, zahradníků 6; ročního platu odváděla 5 kop gr. R. 1628 patřila k statku Ratibořickému, osedlých 16, zahradníků 11 a 2 chalupy. Na pouocného na zámek Náchodský platila r. 1671 z 9 sedláků po 2 gr. a 6 zahradníků po 1 groši.

¹⁾ Božena Němcová: *podobná pověst Čítanka pro školy obecné díl III str. 57.*

²⁾ Božena Němcová: *Babička str. 51. podobná pověst.*

9. **Oujezdec** (Újezdec), ves $\frac{3}{4}$ hodiny na jih od Hoříček; 198 obyvatelů katolických ve 33 domech; jest tu 1 nálevna piva a lihovin.

Matěj z Babic, seděním na Oujezdci, svědčí k r. 1422.¹⁾ Adam z Kounic a Oujezdce měl za manželku Magdalenu Žehušickou.²⁾ Fridrich z Kounic a Oujezdce vystavěl r. 1591 dvě chalupy na půdě panské svému kuchaři a služebníkovi. Roku 1655 platilo se vrchnosti z kusu pustiny od Suchého dvoru ve vsi Oujezdci 2 gr., což r. 1665 vrchnost ke dvoru Mískoleskému užívala.³⁾ Část Oujezdce náleží k farnosti Chválkovské.

10. **Mezleč** (Mezilč) ves $\frac{1}{2}$ hod. severozápadně od Hoříček, má 61 domů s 530 obyvateli katolickými; jest tu mlýn „na dráhách“, 2 hospody, 2 obchodníci v plátnech, 2 kramáři, 1 truhlář, 1 bednář, 1 sklenář, 1 kovář.

11. **Proruby** ves $\frac{3}{4}$ hod. severozápad. od Hoříček, 240 duší katolických v 60 domech. Část česká — 19 domů — náleží k okresu Č. Skalickému, německá k Trutnovskému. Jest tu škola, 1 hospoda, hájovna, 1 obchodník v plátnech, 2 kramáři, 1 kolář, 1 obuvník. — Škola byla dříve utrakvistickou, vyučovalo se česky i německy, nyní učí se jen německy. Doufáme, že zřetel „Ústřední Matice školské“ i na Proruby obracen bude a že tu zřízena bude škola česká, kteráž by českým rodičům a jich dítkám vyhověti dovedla!

IV. Studnice.

As $1\frac{1}{2}$ hodiny k severovýchodu od Č. Skalice jsou Studnice s chrámem sv. Jana Nep. Studnice byl v ode dávna samostatným, v deskách zemských zapsaným, allodiálním statkem; náležely k němu také ves Horní Rybníky a při ní krčma Čertovina. R. 1447 v den sv. Petra a Pavla „sub regimine nobilis Domini Johannis Colda de Žampach“ slovně pán

¹⁾ *Palackého archiv III. 494*

²⁾ *Viz „Třebešův“*

³⁾ *Denník Ludvíkův.*

Jan Straka (z Nedabylic) na Studnicích zapsán jest co smluvce mezi Hotaynem z Nahoran a Giranyem; ¹⁾ 1450 dne 15. listop. poslán byl od Koldy do Prahy ke směnu sv. Katerinskému; ²⁾ 1454 ucházel se o jisté dědiny odumřelé ve vsích Vestci a Mečově; ³⁾ 1458 s manželkou svou Eliškou dal sobě a svým dědicům upsati 9 kop gr. na domě Štěrbově v Náchodě a na jeho roli; ⁴⁾ 1462 na den sv. Petra v okovech uvádí se „slovutný panoše“ Jan Straka z N. za svědka; ⁵⁾ 1469 v den sv. Trojice stěžovali si v Náchodě („prietel a susied nas dobry“), že mu jeden „člověk“ jeho, jménem Beneš, na cestě, když se vracel z trhu Náchodského, zamordován a druhý jménem Janek, oloupen. ⁶⁾ Syn jeho, Petr Straka z N. a na Studnicích, dal si pojistit s vůlí bratří svých 10 zl. uherských, dobrých, červených, na zlatě a na váze pravých a to na louce krejčího Macka z Náchoda; v den sv. Víta r. 1477. ⁷⁾ — Jan Straka z N. a na Studnicích byl r. 1552 cíś. berním kraje Králové-Hradeckého a k r. 1555 soudil se s p. Albrechtem Smiřickým o krčmu v Rybníku na „Čertovině;“ za manželku měl Marketu, rozenou z Hustiřan. — Petr Straka dílem zakoupil, dílem dědil po svých tetkách r. 1582: Heřmanice, Vestec, Řešetov a Třtici, jakož i svobodný dvůr na Žernově; svědčí k r. 1588; ⁸⁾ k r. 1590 v pondělí „po památce Jana Husí“ stala se smlonva dobrovolná, celá a dokonalá, ubrmanská: uspořádaná p. Jiřím Strakou z N. a na Šonově a M. Krauzem měšťanem při městě Náchodě; ⁹⁾ r. 1594 v den památky sv. Petra postavil ku právu v Náchodě pro krádež Vondru Tvarůžka; kolem r. 1600 připomíná se v Litoboři; ¹⁰⁾ zemřel r. 1617. — Po něm nejstarší syn jeho Jindřich též v Doubravici a na Lhotě Řešetově byl regentem

¹⁾ *Kniha prodejm a kupm města Náchoda I. 16.*

²⁾ *Viz „Vestec“*

³⁾ *Viz „Vestec“*

⁴⁾ *Archiv města Náchoda I. 43.*

⁵⁾ *Viz „Mula Skalice“*

⁶⁾ *Zápisky J. K. Hraše z archivn města Náchoda.*

⁷⁾ *Archiv města Náchoda.*

⁸⁾ *Zápisky J. K. Hraše z arch. m. N.*

⁹⁾ *Archiv města Náchoda: byl to spor o nějakou kůži hovězí.*

¹⁰⁾ *Viz „Litoboř“ str. 78.*

panství Trčkovských; r. 1624 prodal do dvora Slánského v hrabství Kladském 20 korců žita po 5 dolarech tvrdých; zemřel 22. pros. 1634. — Při dělení otcovského a bratrského podílu r. 1625 ujal Studnice, totiž: tvrz, dvůr poplužní, ves a ves Rybníky s krčmou Čertovinou Albrecht Straka. — Bratr jeho Václav dědil r. 1635 Studnice; co takový připomíná se 24. srpna 1637 za svědka prodaného statku Malé Čermné ¹⁾); dne 8. října 1638 byly statky jeho skonfiskovány ²⁾). Císař prodal Studnice r. 1639 Gerardovi Leyksovi z Leyksů; od něho r. 1643 najal statek Mikuláš Belli, Vlach, nejvyšší strážmistr ve vojště. K r. 1665 přichází na Studnicích Jakub Ondřej z Rotenbachu; za manželku měl Kateřinu, rozenou Rožňovskou ³⁾). Maria Benigna, ovdovělá kněžna Piccolomini, koupila r. 1675 Studnice, Rybníky s Čertovinou, avšak již 1683 prodala je svobodnému p. Zikmundu Leopoldu Šmídlovi ze Šmídlů za 11.300 zl. Syn jeho Joachim Zikmund a manželka Františka, rozena Hochberkova z Hennersdorfu, vystavěli r. 1717 kapli sv. Jana Nep. Joachim Zikmund Šmídl zemřel 7. května r. 1726 ⁴⁾). Anna Viktorie, vdova po Vavřinci Piccolomini, rozená z Kolovrat, koupila 9. března 1729 Studnice za 14.000 zl.; po ní dcera Lidmila, provdaná za hraběte Vojtěcha Des Fours. Po ní dědil Studnice, Rybníky s Čertovinou, a statek Lhotu Řesetovu se dvorem na Žernově a ve Vysokově syn Josef Vojtěch, hrabě Des Fours. R. 1791 František Antonín, hrabě Des Fours sdělil Náchod, k němuž již Studnice co allodiální statek přivtěleny byly. —

Dvorním dekretem ze dne 24. září 1785 povýšena byla kaple Studnická za lokálii a přivtěleny k ní: Studnice, Lhotky, Lbota Řešetová, Bakov, Třtice a Zblové od České Skalice; Starkoč od Nového Města n. M.; Trubijov od Náchoda; Žernov a Risenburk od Kostelce Cerveného.

Z okresu patří k farnosti:

1. **Studnice**, ves, má 55 domův a 379 obyvatelů katolických. Jest tu chrám sv. Jana Nep., fara, škola,

¹⁾ Zápisky J. E. Hraše z archivu města Náchoda.

²⁾ Václav Straka zemřel 25. květ. 1660; viz „Malá Skalice“

³⁾ Viz „Malá Skalice“

⁴⁾ Viz „Malá Skalice“

2 mlýny, 3 hospody, 1 nálevna vína, 2 kupci, 1 kramář, 1 řezník, 3 pekaři a krupaři, 1 bednář, 1 kovář, 3 krejčí, 2 obuvníci, 2 tkadlci, 1 obchodník v zelenině.

A. Chrám sv. Jana Nep. r. 1717 byl vystavěn. Byla to domácí kaple pánů na Studnicích, která prý již r. 1696 tu stála a ke Skalici patřila; také zámecký kaplan z Náchoda sem dojížděl. R. 1764 byla kaple prodloužena a zvýšena. Ve věži jsou tři malé zvony, z nichž dva v novější době přelity byly.

B. Fara. Co nyní fara bývalo drnhdy sídlo pánů na Studnicích; byl to úhledný jednopatrový domek s vížkou, v níž byl zvonek a bicí hodiny. Když pak Studnice k Náchodu přivtěleny byly a poplužní dvůr zdejší na kusy lidem dědičně pod úrok zaprodán byl, neobývala tu vrchnost více a sídlo duchovnímu postoupeno bylo. Později první patro strženo, tak že nyní farář v přízemí jen skrovný byt má.

C. Škola. Vrchnost usilovala, by škola taktéž v panském sídle, nápotomní faře byla; ale tomu se tehdejší lokalista Jan Matěna opřel. Zakoupen byl tedy příbytek nyní č. 42., kde dříve panský pivovar býval a potom pálenka a pro školu upraven. Dne 3. září 1798 uveden do ní učitel Jan Pecka z Nechánic. Škola jest v 4. třídě platu o třech třídách; školou povinných dětí jest 241. Ale malá prostora a schátralá budova nevyhovuje a snad tímto rokem příškolené obce novou budovu školní postaví.

2. **Starkoč**, ves $\frac{1}{2}$ hod. jiho-vých. od Studnic, čítá 31 domů s 188 obyvateli katolickými; jest tu nádraží severo-západní a státní dráhy, 2 hospody, 1 obchodník v střížném zboží, 2 kramáři, 1 truhlář. Dorota Smirická ze Smiřic prodla tu statek ¹).

3. **Zblové** ves $\frac{1}{4}$ hodiny, jiho-západ. od Studnic, 20 domův a 122 obyvatelů katolických; 1 hospoda, 1 řezník, 1 krejčí. Byl tu dvůr poplužní. R. 1409 dne 29. září slovutný muž Pešek, řečený Chřípta ze Zblové-ho na Mískolesí, panoše arcibiskupa Pražského, odkázal chrámu Třebešovskému $\frac{1}{2}$ kopy gr. úroku za duši své manželky Zdeny ²).

¹) *Knihy zápisné na zámku Náchodském I. 3.*

²) *L. E. VIII. H. 1. Viz „Třebešov“*

R. 1447 Bartoň, řečený Czlný (?) ze Zblového vypůjčil si kopu gr. v městě Náchodě¹⁾. Panoše Léva z Železnice, seděním ve Zblovém, podepsal se na list stížný do Kostnice a r. 1462 propustil jistého Janka z člověčenství²⁾. V století 16. měli statek ve Zblovém Strakové z Nedabylic a sice: r. 1562 Jan ml. Straka na Studnicích³⁾; 1583 Jan Jiří Straka na Šonově a Třtici; ten r. 1599 v pondělí po neděli cantate postavil rukojmě k ruce poddaného svého Jana Matěj-kova, obviněného od Jakuba Brože z Horní Radechové; r. 1603 v úterý oktáv sv. Martina daroval Václavu Votavovi, pro jeho zjevné zlodějství na statku Jana Matěj-kova ve vsi Zblové; poddaného svého, k smrti odsouzenému život, šetře mladosti věku jeho a dítek jeho malých; za škodu musel zaplatiti 8 kop miš.⁴⁾ Petr Straka ml. prodal 2. července 1641 knížeti Oktaviánu Piccolomini: Šonov, tvrzku a dvůr poplužní s vískou a k tomu dvě vesničky: Třtici s dvorem poplužním, mlýnem a krčmou výsadní — a Zblové s krčmou výsadní a jednoho poddaného v Doubravici nad Úpou.

4. *Risenburk*, víska 1 $\frac{1}{2}$ h. sev. od Č. Skalice, 59 obyvatelů katolických v 7 domech; jest tu dvůr poplužní, mlýn s pilou, 1 hospoda.

Na levém břehu Úpy, těsným korytem se vinoucí, na vysoké, ač kolem vyššími vrchy obklopené, skalnaté stráni, 1 $\frac{1}{2}$ hodiny k severu od Č. Skalice vypínal se za starodávna pevný hrad „Risenburk“ s dvorem poplužním. Nyní kusy zdi, na dvon stranách 8—10 loket vysoké, a za nimi sklepy klenuté, větším dílem zasypané, po vrchu lesem dospělým porostlé, jsou památky pevného někdy hradu. V předešlém století postaven tu byl altán s třemi vysokými, špičatými okny, kde cestující v příjemném chladu pookráti může. Vyhlídky z altánu jest překvapující; na pravé straně jest vidět zříceniny hradu; pod hradem točí se do polokruhu údolíčko, jež zavírají při horním i dolním konci vršky, jedleml porostlé. Šum vody Úpské, pod hradem se vinoucí a zpěv ptactva oživuje jediné panující vůkol tichost. Risenburk jest kolébkou

¹⁾ Zápisní knihy města Náchoda I. 1.

²⁾ Časopis čes. musea r. 1834.

³⁾ viz „Studnice“

⁴⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda

vládyk z Risenburku; k r. 1355 připomíná se Děpold č. Teobald ¹⁾; mezi r. 1320—1361 Jan z Boskovic na Risenburku; ten měl syny: Oldřicha, Tasa, Vaňka a Ješka. Tas z R. uvádí se r. 1362 co podací v Teplicích a 1366 prodal s vůlí synů svých Beneše a Rubína dědictví své ves Říkov řeholním kanovníkům v Jaroměři ²⁾; témuž klášteru Rubín z R. prodal ves Doubravice nad Úpon ³⁾ a Pešík z R. r. 1362 les podle vsi Keysky (Kyje). Beneš (Benešek) z R. svědčí r. 1388 ⁴⁾; 1. října 1395 „na ten čas seděním v Krčíně“ daroval půl kopy gr. úroku na místo desátku na vsi Strakatíně pro chrám v Libčanech ⁵⁾ a 1400 prodal louku u Chlistova faráři Hoříčskému ⁶⁾; r. 1415 odkázal klášteru Minoritů v Hradci Králové kopu gr. úroku ⁷⁾. K r. 1426 připomíná se Oldřich z Černčic, seděním na Risenburce ⁸⁾; r. 1432 dne 12. pros. Arnošt z Kácova (z Černčic) seděním na Risenburce, uvádí se za svědka na listu daném městu Dobrušce od p. Jiříka z Dubé, seděním na Visenburce a psaném na hradě Frimburce. Aleš starší z R. podal 1355 plebána Třebešovského ⁹⁾; Aleš ml. z R. r. 1404 dává vysvědčení poručníku svému Dětrichovi z Janovic na Náchodě, že od něho prodaný statek Třebešovský jest upokojen ¹⁰⁾. Při zápisu na mír zemský 17. března 1440 připomínají se Aleš starší a Aleš ml. z Risenburku (i na Krčíně ¹¹⁾). Podotknouti sluší, že mnozí z „Risenburku“ se psali, jím ale nevládli, jinde své „seděním“ a zboží majíce.

Po smrti Anny, vdovy po Beneši z R., poněvadž žádných, dítek nepozůstavili, dal král Ladislav právo své odúmrtí r. 1456 Janovi z Hazenburka, který je postoupil r. 1487 Petrovi z Dubé na Náchodě, řečenému Abrspach. Ten r. 1527

¹⁾ Dle urbáře zámeckého v Náchodě.

²⁾ Viz „Říkov“ —

³⁾ Paprocký o stavu panském str. 358.

⁴⁾ L. E. XII. E 5; viz „Malá Skalice“ —

⁵⁾ L. E. XII. H. 6.

⁶⁾ L. E. V. B. 8.; viz „Hoříčky“ —

⁷⁾ L. E. X. H. 2.

⁸⁾ Dsky dvorské III.

⁹⁾ Viz „Třebešov“ —

¹⁰⁾ Paprocký o stavu panském str. 359.

¹¹⁾ Archiv český I. 254.

postoupil Zděnkovi Lvovi z Rožmitála a Janu Kunšínovi z Lichtenburka: zámek Risenburk, tvrz Ratibořice a zámek zbořený Červenou Hůru, od nichž zboží to s jinými ještě statky koupil Jan z Pernštejna ¹⁾. R. 1544 prodal zboží Risenburské a Skalské Bernardovi Žehušickému z Nestájova na Tupaldech za 6050 kop, který hrad opravil a 1563 strýci svému Janovi Žehušickému z N. a na Bystré odkázal; ten zemřel bezdětek r. 1564 a po něm bratr jeho Hertvík ve veškeré dědictví se uvázal. Hertvík byl poprvé ženat s Kateřinou Bohdaneckou z Hodkova a po druhé s Bohunkou z Hustiřan; byl truksasem císaře Maxmiliána II. a r. 1562 hejtnanem kraje Chrudimského ²⁾; zemřel v prosinci 1578, rozhodnův již dříve o svých statcích ³⁾. Ale s kšaftem jeho nebyli spokojeni dědicové; mimo Bohunku táhli se k dědictví tři sestry z Nestájova: Magdalena Úlibská Alžběta Bohdanecká a Lidmila Čertorejská, jakožto poslední po přeslici z hluže Žehušických, více ještě Jan Chuchelský z Nestájova na Vamberce jakožto jediný dědic po meči. Dne 6. dubna 1579 smluvily se strany, a Risenburk připadl sestrám Žehušickým ⁴⁾. Magdalena provdaná za Adama z Kounic a Oujezdce postoupila r. 1589 Risenburk Bedřichovi z Kounic a Oujezdce, který při hradu svém Risenburku r. 1591 vystavěl dvě chalupy. Od toho koupil zboží ve čtvrtek po sv. Bartoloměji r. 1595 Vilém z Talemberka, pán na Jankově v Kouřimsku, avšak sotva rok jím vládl. Zboží sdělil r. 1596 bratr jeho Jiří z Talemberka a na Smilkově, od něhož 12. dubna 1601 je koupil Zikmund Smiřický ze Smiřic a na Skalách, poručník Albrechta Václava Smiřického, pro svého svěřence za 8000 kop 6 gr. ⁵⁾. Při tom prodeji popisuje se zboží Risenburské, totiž: hrad a dvůr poplužní na Risenburku,

¹⁾ K panství Risenburskému tehdaž náležely: Risenburk hrad, Červená Hůra hrad zbořený, Ratibořice tvrz pustá, Litoboř tvrz pustá, městečka: Žernov, Červená Hůra, vsi: Olešnice, Viska, Všeliby, Stolin pustá, Mstětín pustá, Lhota Řešetova, Ratibořice, Litoboř, Heřmanice, Světlá, Hoříčky s podacím, Lhota pod Hoříčkami, Chlistov, Křižanov, Výrov (?) pustá.

²⁾ Album der Burgen u. Schlösser v. Friedrich Bernau S. 323.

³⁾ Kšaft jeho vložen v pátek po třech králích r. 1579 ve dsky zemské.
⁴⁾ Hradby a zámky od prof. Aug. Sedláčka str. 126. Desky zem. 13 J. 26. 20.—H. 11—14. 64—G. 12.

⁵⁾ Desky zemské Nro. 175. J. 3.

městečka Žernov a Červená Hůra, vsi Olešnice s Vískou, Všeliby, Stolín, Mstětín a Skalka, následovně: „hrad dobře vystavený od kamene; světnic a pokojů pěkných jest v něm 13, má také jiných světnic z kamene vystavených jakož i sklepů sklenntých nad i pod zemí; — předhradí obsahuje dvůr prostranný s 6 světnicemi, kůlny a konírny klenuté pro 24 koní, za nimi světnice velká pro čeládku, komora, a za konírnou opět světnice pro kočí a pacholky; — pivovar v jednom zavření při tomže dvoru a hradu se sladovnou, spilkou a hvozdon, vše z kamene. Dělá se v něm obyčejně jedna várka týdně na 8 sudů na výstav; — obora pod samými okny veliká i spanilá a v ní dříví všelikého hojnost, kdež nyní několik kusů zvěře. Skrze tuto oboru teče řeka Úpa, po které se dříví k pivovaru i k jiným potřebám plaví, ano i do Skalice. K ní též nemálo luk a lesa černého a může v ní přes 30 hřebců volně se přepásti bez škody zvěři; — ovčinec blízko hradu na místě suchém může 10 kop ovcí v zimě přechovati; — chmelnice pod ovčínem a při ní zahrada pro „vaření;“ — mlýny: první na Úpě (na levém břehu, kde posud na „mlýništi“ se říká) nad oborou blízko hradu o dvou kolách moučných; při něm olejna. Druhý v Olešnici o dvou kolách. Dvůr Kochanovský na Žernově a t. d.“ — Od té doby zůstal Riesenburk s panstvím Náchodským spojen; nyní jest dvůr pronajat.

5. *Žernov* ves $\frac{3}{4}$ hod. severozápadně od Studnic na vysoké se tří stran příkré planině; počítá 86 domů s 620 obyvateli katolickými; jest tu kaple panny Marie, škola, 4 nálevny piva, 2 lihovin, 3 kramáři, 1 obchodník v dříví, 1 v semeně jetelovém, 1 ve zboží vlněném, 1 řezník, 2 pekaři a krupaři, 2 truhláři, 1 bednář, 1 kolář, 1 zámečník, 1 kovář, 1 pokrývač, 1 krejčí, 1 obuvník.

Žernov byl ode dávna městečkem a ještě r. 1686 v matrikách Hoříčských a 1694 v Náchodských setkáváme se se křty z „městečka“ Žernova. Na místě, kde nyní kaple se nachází, stával pivovar a za vsí k Červené Hůře při silnici slove jedno místo „dolec šibeniční.“ V druhé polovici 15. století vládl zpupným dvorem v deskách zemských zapsaným panoše Šimon Sudlice ze Žernova, hradník a později nejvyšší úředník č. purkrabí na Náchodě

(k r. 1475); r. 1495 ručí v Náchodě za Jana Vandu¹⁾; tamtéž častěji se připomíná; tak r. 1496 s manželkou Kateřinou dali radě Náchodské uschovati list na pergameně s vysutými pečetmi svědčící na 50 kop gr. pr. Od knížete Jindřicha z Münsterberku obdržel v manství tvrziště s dvorem poplužním v Německé Čermné a pustou ves Pastorkov. R. 1513 kšaftuje k zaduši Náchodské 5 kop gr. č., jakož i ostatní jmění manželce své a synům rozdělil a prosí purkmistra a konšely města Náchoda, kdyby synové jeho přijeli po jeho smrti, aby ničím nehýbali, leč by tu při tom byl purkmistr a konšelé a p. Jan, písař hradový.“ Po něm dědili synové jeho Jan, který 1514 koupil v Náchodě dům a 1533 v pondělí před proměněním K. P. byl při smlouvě, kterou ukončena jest pře obce Náchodské s p. Jarošem z Roudného o cestn. Jakub, bratr jeho, poddaný p. Špetle z Janovic, postoupil r. 1525 ve středu sv. Petra stolování Janu Špetlovi z Janovic tvrziště s dvorem poplužním v Německé Čermné, začez od něho z poddanosti propuštěn byl.²⁾ R. 1555 připomíná se na Žernově uroz. pán Bernard Žehušícký z Nestájova,³⁾ neb již tehdež Žernov k panství Risenburskému náležel. — Václav Javornický z Javorníka a na Žernově byl svědkem při poslední vůli, kterou Hertvík Žehušícký z N. a na Svojanové v den památky mistra Jana Husi r. 1566 učinil.⁴⁾

Na Žernově bývaly dva dvory svobodně; dle knih zápisních na zámku Náchodském koupil r. 1586 od uroz. paní Magdaleny Žehušícké z Nestájova dvůr „Handovský“ uroz. pán Jan Tista z Libšteina, hradník na Risenburku, za 300 kop gr.; ten vyměnila Anna vdova po Bedřichovi z Kounic a Oujezdce za dvůr v Olešnici a r. 1588 uroz. pán Tobiáš Kochánek z Kochánků jej za 450 kop gr. koupil; r. 1600 Jindřich Straka z Nedabylic a na svobodném dvoře v Žernově a 1622 Marketa Bukovská z Nedabylic (vdova po Jindřichu Strakovi); r. 1639 Rudolf Straka na svobodném dvoře v „městečku“ Žernově. Při té rodině zůstal až do r. 1719,

¹⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda, odkudž i následující data čerpána jsou.

²⁾ Denník Ludvíkův.

³⁾ Viz „Risenburk“ str. 81.

⁴⁾ Album der Burgen u. Schlosser v. Fridrich Bernau. Seite 324.

kde 28. července Jan Václav, kníže Piccolomini, od Petra Mikuláše Straky, císař. rady a nejvyššího písaře desk zemských, jej za 11.000 zl. stří. koupil.

Na druhém „Bendovském“ uvádí se k r. 1580 uroz. pán Bobuslav Rauš z Lipna; od něho koupil r. 1585 Prokop Otmar Strížek z Holohlav; od něho 1586 bratr Petr Skála Otmar z Holohlav za 750 kop. gr. m.; r. 1593 Václav Žlebský č. Zahský na dvoře v Žernově; týž prodal r. 1597 louku vedle obory pod „lavičkou“ za 30 kop Janovi z Talemberka na Risenburku; r. 1606 Vilém Burian a Bernard, bratři Raušové z Lipna, jak měli dvůr „Bendovský“ po otci Bohuslavovi s listem osvobozujícím od Magdalény Žehušické r. 1580 daným, prodali ten dvůr Tobiáši Kochánkovi z Kochánků; r. 1625 Jindřich Odkolek z Onjezdce a na svobodném dvoře v Žernově I tento dvůr přikoupen byl od pánů Náchodských. Oba dvory rozkouskovány a pod úrok dědičně zaprodány byly. Škola o jedné třídě s 106 školou povinnými dětmi jest v 2. tř. platu.

V. Jesenice.

Od Č. Skalice 1 hodinu k jihu při okresní silnici Skalicko-Jesenicko-Opočenské rozprostírá se ves Jesenice s farním chrámem nanebevzetí panny Marie, který, jak se podobá, kolem r. 1350 býval filiálním Zvolského. R. 1495 prodal Zbyněk Bochovec z Bochova statky své a práva Mikuláši ml. Trčkovi z Lípy na Lichtenburku (na Opočně), hejtmanu království českého, mezi kterýmiž právy se uvádí kostelní podací v Jesenicích a ve Zvoli ¹⁾ Zbyněk Bochovec, poručník sirotek po † Janu Březnickém v Náchodě, vstoupil r. 1484 do rady města Náchoda (jsa v ty časy v držení zámku i města Náchoda), oznamuje, že prodal dům sirotčí ²⁾

¹⁾ *Desky zem. kvat. VI. č. 22--24. V pamětní knize fary Jesenické četl jsem Zbyněk „Púchovec z Púchova;“ tak má i P. Václ. Uhliř ve svém spisku: Počet obnovy far. chr. P. v Jesenicích str. 3.*

²⁾ *Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.*

a když r. 1486 úřad městský obnoven byl, čteme o něm : „tunc temporis tenebat ac posedebat Castellum Nachod ac omnia bonum (!) generosus dom. z Bynko Bochovec ³⁾ Na začátku století 16. připomíná se na Jesenicích Václav Amcha z Borovnice, kterýž r. 1523 od krále Ludvíka mimo jiné z rytířstva za soudce zemského ustanoven byl ⁴⁾. Po smrti Ludvíkově přistoupili stavové k volení nového krále (Ferdinanda II.); volenců bylo po osmi z pánů, rytířů a měst; mezi volenci z rytířstva byl též Amcha z Borovnice ⁵⁾. V Jesenicích byl dvůr svobodný, nynější „Nový dvůr“, více dvorů kmetských a poplužních na nichž seděli: Kunata ml. z Dobřenic, který v pátek před sv. Havlem r. 1527 prodal dědictví své v Jesenicích: tvrz, dvůr poplužní s poplužím a dvory kmetské oseté i pusté p. Vojtěchovi z Pernštejna za 200 kop gr. pr. Však některé dvory a platy drželi Dobřenští i nápotom ještě v Jesenicích, jmenovitě ku konci 16. století seděl tam Bernard Dobřenský z Dobřenic, který se připomíná také v tituláři r. 1589 a 1593 jako svědek Prokopa Otmaro z Holohlav proti Marketě Otmarové o statek po Mikuláši Otmarovi zůstalý. R. 1527 Trčka z Lípy, Jan a Mikuláš, bratři ze Sendražic, prodali všechno právo své a díly, které měli v Jesenicích na krčmě a rychtě svobodné, Vojtěchovi z Pernštejna za 50 kop gr. č. — Jiřík a B (?) bratři z Rokytníka prodali dědictví své v Doubravici, dvůr poplužní s poplužím, v Jesenicích dvory kmetské s platem, co tu měli, Jindřichovi z Pernštejna za 250 kop. gr. č. V století 16. a 17. seděli na dvořích kmetských: r. 1564 ur. p. Matouš Mazánek z Koldína, který prodal spravedlnost svou na dvoře v Náchodě Matouši Žlutému a sice 122 kop za 66 kop. m. hotových ⁶⁾ r. 1582 rytíř Václav Bohdanecký z Hodkova a Bořek Dohalský z Dohalic; prvnější dal dovolení r. 1596 v sobotu po památce sv. Petra a Pavla, aby se postavilo několik poddaných jeho (z Teplice, kde sídlil své měl) ku právu

³⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

⁴⁾ Staří letopisové češ. str. 455.

⁵⁾ Staří letopisové češ. str. 523. — Nehoda, jaká se Amchovi stala r. 1563 při svatbě v Žumberce viz: Hradky a zámky od prof. Aug. Sedláčka str. 139.

⁶⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

v městě Náchodě, za příčinou dluhu 70 kop. 30 gr. m. ⁷⁾. R. 1580 Těminové z Těmic a na Doubravici nad Úpou, z nichž Jan Bohuslav r. 1613 prodal vsi Veselice a Jesenice Janu Bunsonovi z Bunsonu, který po smrti Benjamina Kutovce z Aurazu se stal „hofrychteřem“ měst králové v království českém; zemřel r. 1613 v Praze na mor ⁸⁾. R. 1600 Jan Rohovlád z Bělé na Jesenicích; uvádí se za svědka 5. září 1608 při svatební smlouvě p. Martina Petrova, správce panství Náchodského, s pannou Barborou, zasnoubenou manželkou jeho ⁹⁾. R. 1608. Vilém Protivec z Karlova v Jesenicích ¹⁰⁾; r. 1635. Albrecht Šťastný (z Bubna) a Šuda Řenecký z Řenec na dvoře v Jesenicích; manželka jeho Aléna Sidonia, roz. Strakova z Nedabylic, koupila s Dorotou Ludmilou, manželkou Václava staršího Straky z N., bratra svého dům v Novém Městě n/M. r 1640, kterýž opět prodaly r. 1654 Kašparu Formanovi za 100 kop. gr. m. ¹¹⁾.

K r. 1654 připomíná se Jan Albrecht Estreich z Eměřic, který r. 1656 zemřel. Manželka jeho Anna Marketa měla r. 1662 vykázati, jaké spravedlnosti na tom dvoře má. Poručníkem pozůstalých dvou dcer, Evy Marie a Anny Žofie, byl Burián Herolt Amcha z Borovnice; prvnější provdala se za Maxmiliána Adama Čachovského z Vejmyslic a prodala svobodný dvůr v Jesenicích Jakubovi, hraběti Leslie, po němž zván byl dvorem „Jakubovým.“ K rozšíření tohoto dvora přibrána byla při Jesenicích ležící role selská. Při dvoře vymlátilo se r. 1645: 131 korců pšenice, 130 žita, 52 ovsa, 8 hrachu a 24 směsice. — Nyní nazývá se Nový Dvůr. Nový Dvůr byl ku konci století osmnáctého pod roční úrok zaprodán Františku Šperling-ovi, kterýž 17. června 1830 zemřel a na hřbitově Jesenickém pohřben byl; pomník jeho nám hlásá, že sedmero řeč uměl, mnoho světa prošel, smrti ale přece neušel. Pamětihodným jest, že Šperling v minulém již století

⁷⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

⁸⁾ Paměti Mikuláše Dačického z Heslova; vydal Dr. Antonín Rezek I. 312.

⁹⁾ Zápisky J. K. Hraše z archivu města Náchoda.

¹⁰⁾ Denník Ludvíkův.

¹¹⁾ Pamětní kniha fary Bohuslavické psaná J. K. Rojkem

v Novém Dvoře zařídil cukrovar; vyráběl cukr ne ze řepy, ale ze třtiny cukrové. Byla to bezpochyby jen raffinerie: hrnbý cukr z osad francouzských a anglických ve východní a západní Indii, a tu byl pouze čištěn. Po Šperlingovi měl Nový Dvůr František Adámek, zemský advokát v Praze, který jen zřídka sem přijížděl. Pole byla pronajata Jesenickým, Veselickým, Vinickým a Volovským a ustanoven správce k vybírání nájemného; stavení domovní pak více a více pustlo. Dědicové Adámkovi chtěli dvůr prodati, a tehdejší kaplan, nyní farář Jesenický v. P. Václav Uhlíř a několik povážlivých občanů obávající se, že najaté pozemky nový majetník by mohl stáhnouti, čímž velmi mnozí, majíce toliko holou chalupu, jak se říká na „obci,“ o výživu by přijíti mohli, radili, by záložna Jesenická Nový Dvůr koupila a mezi občany po korcích opět rozprodala s tou podmínkou, že jim peníze na léta k splácení („na úmor“) od záložny půjčeny budou. Občané by tak platili o něco více nájemného a v 18 letech by měl každý chalupník kousek dobrého pole. Ale dobrý úmysl mnozí nepochopili nebo pochopiti nechtěli. Sešlo ze všeho, a dvůr koupil p. Stefan, který přistavěl nutná hospodářská stavení, pole vskutku stáhl, tak že mnohý dřívější nájemník za mizernou mzdu na cizím robotovati musl.

K farnímu chrámu Páně Jesenickému patřil též jako filiální kostel Zvolský a Rohenický; prvéjší dle zachovalých matrik od r. 1689—1773; poslední od r. 1689—1713. Z farářův akatolických připomínají se: kněz Vít do r. 1585; kněz Matěj k r. 1590; Pavel Klatovský r. 1599. První farář katolický Nikolaid Hradecký, jedá na služby boží do filiálního kostela Zvolského, byl od svého farníka, sedláka z Roztok, ze záští víry katolické, že jest jej z bludu kacířského trestal a bludné, pohoršlivé knihy pobral, na cestě zastřelen.¹⁾ Po jeho smrti osiřela farnost Jesenická a spravována byla děkanem Novo-Městským n. M., v kterém čase se mnohé farské a zádušní věci změnily. Ludvík hrabě Colloredo-Mansfeld dosadil opět na faru Jesenickou kněze Homeliusa z Králové Lhoty.

¹⁾ Počet obnovy fur. chrámu Páně v Jesenicích, podává P. Václav Uhlíř str. 3 a 4.

Z okresu náleží k farnosti:

1. *Jesenice*, ves se samotami „Končiny“ a „Rozkoš“ čítá 864 obyvatelů katolických v 129 domech; jest tu farní chrám, fara, c. k. poštovní úřad, 5 náleven piva a líbovin, 1 kupec, 2 kramáři, 2 řezníci, 1 krupař a pekař, 2 truhláři, 2 kotláři, 1 sedlák, 3 kováři, 2 krojčí a 2 obuvníci

A. Farní chrám „nanebevzetí panuy Marie“ před časy dřevěný, potom z kamene vystavený, byl malý: toliko nynější presbyterium až po jedno okno na každé straně; proto r. 1827 byl v délce o dvě okna na každé straně rozšířen a nová věž na místo dřívější dřevěné postavena.

Oltáře jsou čtyři, hlavní opraven a novým od Gustava Vacka malovaným obrazem okrášlen; obraz stál 200 zl.; ostatní výlohy na hlavní oltář 648 zl. — Poboční oltář sv. Václava po straně epištolní obnoven r. 1870; nový obraz, který maloval Aug. Löffler z Rychnova u Liberce, stál 62 zl. — Téhož roku i druhý poboční oltář sv. Kříže obnoven a na to oltář sv. Jana Nep. oproti pobočním dveřím. Obrazy křížové cesty maloval Ignác Müller z Rychnova a stály 320 zl. Příčiněním kaplana tehdejšího P. Václava Uhlíře celý chrám vkusně byl okrášlen. Podivuhodná jest obětavost farníků Jesenických, kteří velkými částkami přispívali; sbírkou r. 1864 mezi osadníky zavedenou sešlo se 910 zl. 30 kr.; r. 1870 taktéž sbírkou 791 zl. 77 kr. a r. 1872 týměž způsobem 620 zl. 13 kr.; — v době ani ne desíti let 2331 zl. 28 kr. Záložna Jesenická darovala r. 1881 200 zl. a p. farář Uhlíř opětně zavedl sbírky; kostel byl téhož roku vybiřlen a asfaltová dlažba položena. P. V. Uhlíř daroval sošku panny Marie, která 80 zl. stála — Na kazatelně jest obraz milosrdného Samaritána, ve dřevě řezaný, který jest asi velmi starý. — Křtitelnice cínová má nápis: „Leta Panie 1558 Jakub mlinář z Weselice. Slowo Panie zustawa na wieky wiekuv. amen.“ Na dolejší obrubě čteme: „HAWEL Z SSEITIA-LOWIC“ (Havel [snad] ze Šestajovic [Šestovic]),

Ve věži jsou dva zvony a umíráček; na velkém čteme: „Tento zwon slit gest ke cti a chwale Panu Bohu všemohúcimu a dobrym lidem na pochwaleni skrze mistra Adama konwáře Tarahu leta Paně 1564;“ na menším:

„Ga blas wolajícího, počte dobry hřišníci sem do domu Božího, wzdawejte čest a chwalu tomu genž“

Ve zdi hřbitovní jsou zasazeny tři kameny náhrobní; první s nápisem dosti čitelným svědčí Bernartovi Dobřenskému z Dobřenic, který r. 1599 tu středu po sv. Havle zemřel; na druhém jest nápis téměř nečitelný, dle znaku ale: štít, v něm hrábě vzhůru postavené a nad helmem opět hrábě, — náleží rodině Amchů z Borovnice; na třetím nápis i znak úplně setřen. Nyní jedná se o to, aby hřbitov byl rozšířen.

B. Škola až do r. 1871 jednotřídní; roku zmíněného o druhou a 1876 o třetí třídu byla rozšířena. Pamětihodné jest, že od r. 1696 až do 1823 působil na zdejší škole rod „Koukalů,“ pocházející z Dobrušky a sice: Jiří, Augustin, Tobiáš a Vojtěch Koukal. Za posledního navštěvovalo školu Jesenickou 230 žáků cizích, kteří dílem umění literárnímu, dílem hudbě se učili. Knihovna r. 1869 přičiněním P. Václava Uhlíře zřízená čítá 1172 děl v 1331 svazcích; škola má přičiněním iíd. učitele p. Františka Bouse r. 1868 za 100 zl. koupený, krásný prapor a harmonium. Škola jest v třetí třídě platu; žáků 204.

C. Záložna. Dne 1. dubna 1872 byla občanská záložna v Jesenicích otevřena a týmž dnem své působení i úřadování započala. Původcem záložny byl o obec Jesenickou a celé okolí zasloužilý, důst. p. P. Václav Uhlíř, tehdejší kaplan v Jesenicích, se zemř. Janem Kaválírem, rolníkem z Roztok. Stanovy vypracoval P. Uhlíř, které také od valné hromady schváleny a výnosom vys. c. k. místodržitelství v Praze 14. července 1872 čís 34 336 stvrzeny byly. Jako každá věc dobrá nalezá odpůrců zúmynských, tak stalo se i tuto; avšak obětavost a šlechetná suha podnikatelů, k nimž brzy valná většina občanstva se přidala, zvítězila. Zázračně téměř rostla důvěra ústavu toho, čímž ústav sám rozměrněv utěšenějších a uspokojujících nabýval, jak s počátku sotva kdo tušil. Záložnu Jesenickou co nejvřeleji můžeme doporučiti okolí ano i celému okresu. Ručení jest neobmezené.

Správn záložny vedou: a) řiditelstvo a sice: řiditel Václav Tošovský, pokladník Jan Šimon, kontrolor Václav Komínek, zástupce řiditele P. Václav Uhlíř, Josef Komínek,

účetní příručí; b) 24 výborů volených ze všech obcí v záložně nejméně 20 členy zastoupených; ti jsou: Václav Kavalír z Roztok, starosta, P. V. Uhlíř zástupce starosty, Alois Reichrt ze Starého Plesu zapisovatel, Čeněk Dašek ze Slavětína, Josef Dítě z Jasené, Josef Drahorád z Říkova, J. Fendrych z Rychnovka, Jos. Herman ze Spit, J. Hynek z Lejšovky, J. Chytrý ze Zvole, J. Kavalír z Volovky, Jos. Kavalír z Roztok, Jos. Komínek z Nahořan, J. Jarkovský z Nového Plesu, J. Kopecký ze Lhoty, Jan Lábus z Vese-lice, J. Lukášek z Městce, Jiří Novotný ze Slavětína, Matěj Uhlíř ze Šetovic, V. Valášek z Vlkova, Zylvar č. 20 z Libřic.

Každodenní úřední hodiny jsou dopoledne od 8—12, odpoledne od 2—6 hodin; vyjímá se čas služeb božích v neděle a ve svátky. Schůze říditelstva konají se v úterý, ve čtvrtek a v sobotu. Členů jest 803 s 1370 podíly.

Účetní zpráva záložny za rok 1880.

P ř i j e m.		zl.	kr.
1.	Počáteční hotovost	8580	06
2.	Na závodní podíly	2665	11
3.	K rezervnímu fondu	501	50
4.	Za knížky	22	70
5.	Od věřitelů na knížky	195378	65
6.	Od záložen na směnky	4470	—
7.	Od členů z výpůjček splaceno	120545	25
8.	Od záložen vrácené vklady	7231	55
9.	Úroky z výpůjček od členů	26887	06
10.	Úroky z vkladů záloženských	101	32
11.	Vrácené zálohy	1288	40
12.	Nájem za trávu z usedlosti	844	59
13.	Za tiskopisy	71	21
		368533	40

V y d á n í.		zl.	kr.
1.	Na závodní podíly	1313	17
2.	Na úroky z nich	1071	33
3.	Věřitelům vklady	132560	67
4.	Úroky věřitelům	1404	92
5.	Záložnám splaceno na směnky	22110	—
6.	Záložnám úroky	53	36
7.	Členům půjčeno	182358	56
8.	Do záložen vloženo	5056	05
9.	Spolkové vydání	4269	85
10.	Zálohy	1506	23
11.	Vydání usedlosti	150	75
12.	Hotovost pokladniční 31. pro- since 1880	16678	51
		368533	40

D. **Spolek pojišťovací proti ohni** zařídily si též Jesenice, který vládne nyní kapitálem kolem 16000 zl. Bylo by ale záhodno, kdyby spolek ten zároveň u jiného většího spolku assekuračního pojistiti se dal.

E. **Tvrz**, po níž žádných památek, kromě staré studně, více nestává, stála na místě, kde nyní hospodářství p. J. Simona č. p. 54, kde nyní žáložna a c. k. poštovní úřad sídlo své má.

2. **Vínice**, víska něco přes $\frac{1}{4}$ hod. jihozápadně od Jesenice, čítá 10 domův a 63 obyvatelů katolických. Vystavena jest na svahu dosti příkré straně, kde za dávných dob víno se sázelo a dobře asi se mu dařilo.

3. **Volorka**, ves $\frac{1}{2}$ hod. k západu od Jesenice, má 103 obyvatele katolické v 30 domech; nade vsí k Jesenicím jest dvůr poplužní, „Nový Dvůr“¹⁾ zvaný; jest tu

¹⁾ Viz „Jesenice“ str. 86.

1 hospoda. Tato víska vystavena byla na pozemcích k Novému Dvoru patřících; nejspíše tam bývala ohrada nebo pastvíska pro dobytek dvorský.

VI. Bohušín.

Dle domnění M. Ludvíka ¹⁾ byl zakladatelem Bohušína hradník Kladský Bohuše, odkudž i jméno místa toho. Chrám „navštívení panny Marie“ připomíná se již r. 1350 za farní; Děřich plebán zemřel r. 1358. ²⁾ Bohušín náležel k panství Visenburskému, jehožto páni také podací právo při kostele Bohušínském vykonávali; 1358 podal Hynek z Dubé, seděním na Visenburku, plebána Jana ze Rtyně a 1337 Jana, prvé plebána v Zákraví; Hynek a Hynáček z Dubé na Visenburku (bratři) podali r. 1367 Jana, prvé plebána v Čermné biskupství Litomyšlského a 1368 Martina Alšova ze Skalice. Plebánie Bohušínská odvedla 1380 desátku pololetního 4 gr. — Kostel Bohušínský, dřevěnou to kapli, dal dle Ludvíka ³⁾ Jan Litobořský z Chlumu seděním na Turyni r. 1464 vyroubiti; dle urbáře I. 171. zemřel bez dětí a daroval svůj dvůr nebo statek na Bohušíně ku kapli tam stojící, a poněvadž ten dvorec byl poplatný, musejí lidé, kteří zádušní pozemky roznajaty mají, císařskou daň platiti. Skutečně pak r. 1681 stará fara obnovena a rozšířena a 1692 kostel přestaven, což učinil Vavřinec kníže Piccolomini. Byl tu původně jen kostel, fara a obydlí pro kostelníka a brobaře; ještě r. 1710 připomíná se tu „chalupa zádušní samotná.“ ⁴⁾ Ne-li dříve, tedy od r. 1663, náležel kostel co filialní ke Skalici, až r. 1730 farářem vlastním osazen byl. Prvním farářem byl Jiří Milota (1730—1746).

Z okresu patří k farnosti:

¹⁾ *Ludvikovy „Památky“ str. 9. a Musejník VIII. 410.*

²⁾ *Rojek: Matr. vik. Náchodského.*

³⁾ *Denník Ludvikův.*

⁴⁾ *Denník Ludvikův.*

1. *Bohušín*, místo; 48 duší katolických v 6 domech; patří k Slatině, s níž i čísla domovní má společná. Jest tu farní chrám, fara, 1 hospoda. Od kostelíčka jest překvapující pohled na Úpu, dosti širokým a hlubokým údolím se vinoucí.

A. **Farní chrám** byl v době novější vnitř i zevně obílen a jak na hlavní tak i na dva vedlejší oltáře nové obrazy pořízeny. Ve vížce kostelní jest zvonek „sanctus“ s nápisem „kdo z Boha gest slovo Boží slyssi. Jan 8. 1682.“

2. *Slatina* ves $\frac{1}{4}$ hod. a samota. Končiny, má 1144 obyvatelů katolických v 200 domech; jest tu škola, mlýn, 5 hospod, 1 kupec, 5 kramářů, 3 řezníci, 3 pekaři, 1 krupař, 3 obchodníci v ovse, 1 v dříví, 2 v potravinách, 4 truhláři, 2 bednáři, 1 kolář, 3 kováři, 2 krejčí, 3 obuvníci, 2 tkadlci.

R. 1558 prodala vrchnost u Slatiny devět pustín dědičně pod úrok 30 gr. č. R. 1573 svobodník v horní Slatině č. 75 Řehoř, jinak Řehák, zeť Tutichův, koupil ten statek. Patří k tomu louka „Ostrov pod žebráckou roklí“ nad Úpou.⁵⁾

Ve vsi jest věž s třemi zvony: největší jest bez nápisu a byl r. 1752 přelit. Druhý zvon má nápis: Octavius S. R. J. Principes Piccolomini Arragona Dux Amalphiae Dominus in Nachot. S. C. R. Majestatis Generalis Camp. Mareschallus.“

(znak knížecí; na straně druhé sv. Alžběta, jak dává žebrákovi almužnu).

„GLoria. aLMo. Deo, et. honor. SanCtae ELIsabeth.“

Zvon třetí má nápis: Ies V. In. no MIne. tVo. fVgeat. fVLgVr.

et VÍrtute. san CtI. An Dreae, LIbera. nos. a. noXIo. aere.“ (Vyobrazení sv. Ondřeje).

Škola nově vystavená o třech třídách s 217 žáky; jest v 3. třídě platu. K roku 1650 připomíná se Václav

¹⁾ *Ludvíkovy „Památky“, str. 9 a Musejník VIII. 410.*

²⁾ *Rojek: Matr. vik. Náchodského.*

³⁾ *Denník Ludvíkův.*

⁴⁾ *Denník Ludvíkův.*

⁵⁾ *Denník Ludvíkův.*

Dubenius, správce školní; roku 1665 Jan Dubenius; 1680 Matěj Dubenius, který 2. list. 1725 zemřel; na to David Dubenius, zemřel 7. ledna 1737; Houser Josef do r. 1773; měl dětí školních 120, ale jen 20 jich v zimě do školy chodilo, v letě žádný (!).

U mlýna Statinského jest most přes Úpu, následující událostí památný. Kniže Vavřinec Piccolomini jel 2. července 1694 šesti koňmi v kočáře na pouťní slavnost do Bohušína; když pak pod Slatinou na most vysoký přes Úpu přišel, prolomil se most, kniže s kočářem i koňmi propadl se mezi trámy a mostnice, kdež vězeti zůstal, až lidé se sběhli a všem pomohli; nikomu nebylo ublíženo. Na památku postavena byla kaplička s vyobrazením této události blíže břehu.

3. *Mečov*, víska 1 hod. severozápadně od Bohušína, má 89 obyvatelů katolických v 20 domech; jest tu 1 hospoda. Roku 1454 ucházel se tu p. Jan Straka z Nedabylic o na Studnicích o jisté dědiny odumřelé ¹⁾).

VII. K různým osadám farním z okresu náležejí:

A. K farnosti Červeno-Kostelecké:

1. *Červená Hůra*, ves 1 ¹/₂ hod. k severovýchodu od České Skalice, při okresní silnici Skalicko-Svatoňovické s 356 obyvateli katolickými v 57 domech; jest tu škola, 1 hospoda, 1 nálevna lihovin, 2 krámaři, 1 pekař, 1 řezník, 1 kolář 1 krejčí.

Červená Hůra byla městečkem a ještě r. 1687 nacházíme v matrikách Náchodských křty z „městečka“ Červené Hůry. Nedaleko vsi as ¹/₄ hod. k západu na vysokém návrší nad Úpou spatřují se sporé již zříceniny pevného někdy hradu. Založení hradu Červené Hůry (také Rothenburg, Rothenberg, mons ruber, mons Rufus) klade Myslímír Ludvík do doby Otakarovy (1252 — 1278) ²⁾ Mikuláš Piskle

¹⁾ Viz Studnice.

²⁾ Ludvíkovy „Památky“ str. 29.

z Červené Hůry (de Rotmburg) připomíná se roku 1362 a 1365 co podací v Kostelci Červeném. Hynek z Náchoda, jinak z Abrspachu, seděním na Červené Hůře, učinil nadání kostelu v Kostelci Červeném 5 kop gr. úroků na 4 aniversaria a 3 mše týdně, což na vsi Všelibi pojistiti dal ¹⁾; 23. prosince 1408 dal úrok roční 1 kopu gr. pr. za duši Špačkovu, aby o každých suchých dnech aniversarium a officium tři lekcí bylo konáno. Úrok vykázán na Mstětíně a Stolíně ²⁾. Jmenovaný Hynek s bratrem svým Ješkem z Náchoda, Hynkem, řečeným Hlaváčem z Dubé na Třebechovicích, Hynkem a Hynáčkem z Visenburku vstoupili v jednotu se vším zbožím svým r. 1368; z této jednoty propustili se r. 1401 synové Jan z Visenburku a Hynek Hlaváč z Třebechovic a r. 1410 Hynek z Třebechovic s Hynkem mladším z Červené Hůry ³⁾. Tento Hynek mladší seděl na Červené Hůře ve válkách husitských; jsa horlivým katolíkem stál pevně při straně Zikmundově a krutě Husity pronásledoval. Když na jaře r. 1420 Zikmund ve Slezsku četné vojsko sebral, s ním přes Kladsko a Náchod do Čech vtrhl a přes Jaroměř k Hradci Králové a odtud ku Praze se bral, ustanovil v Jaroměři za hejtmana královského pana Hynka z Dubé a z Červené Hůry. Brzy však horliví kališníci v Hradecku dobyli Hradce Králové (26. června 1420) a tím nadvlády v kraji tom se domohli. Jako jinde tak i tu plenili Husité statky pánů katolických, což jim tito plnou opět měrou spláceli. Tak Hradečané s bratry Orebskými přepadli klášter cistercienský ve Svatém Poli ⁴⁾, vypálili jej a zbořili, mnichy do ohně vmetavše; na to obrátili se na klášter benediktinský v Opatovicích. Za to Hynek z Červené Hůry na druhý svátek vanoční r. 1421 branou mocí vtrhl k městečku Krčínu, lid při službě boží husitské v kostele shromážděný dílem povraždil, dílem poplašil a konečně uchopiv kalich, koni svému k napájení podal, úsměskem provoláváje, že i kůň jeho jest „pod obojí.“ Potupa tato byla příčinou, že Žižka přitáhl do Hradecka, dobyl Jaroměře a Hynka do vězení Pražského odvésti dal.

¹⁾ L. E. V. 9.

²⁾ L. E. VIII.

³⁾ Ludvíkovy „Památky“ str. 33.

⁴⁾ Nyní ves Klášter na Opočensku pod Vysokým Újezdem.

Téhož roku spálil Zizka mnoho vsí okolo Červené Hůry a okolo Opočna ¹⁾. V bitvě u Německého Brodu (10. ledna 1422) bojoval opět Hynek Červenohorský; tu byli zjímáni pan Závěš Černý „rytiř zjezdilý“, pan Hynek Červenohorský, Borovský rytíř Polák, Mrvice rytíř a více. Těmi vyvadili (vyměnili) své vězně, totiž pana Hlasa, pana Kostku“ atd. ²⁾ Taktéž u Skalice r. 1424 bojoval Hynek proti Žižkovi. ³⁾ R. 1427 smluvili se Hradečtí, Jaroměřští, Dvorští a Náchodští s p. Matějem Salávou z Lipy, by setřeli starý vrub Krčínský od r. 1420 páně Hynka z Dubé na Červené Hůře, stálého Husitův nepřítele; i položili se před hrad jeho Červenou Hůru nad Úpon. Když pak Sirotcí a Táboři z výpravy slezské se vraceli, tu Sirotcí připojili se k obléhající, až konečně posádka nemohouc déle odolati hrad vzdala (3. června) jsouc na svobodu propuštěna; potom hrad vypálili a zbořili na vždy ⁴⁾. Hynek zůstal povždy věren Zikmundovi a r. 1437 nachází se mezi pány království českého, které císař a král Zikmund k zřízení nových zemských práv povolal ⁵⁾. Petr z Dubé na Náchodě postoupil r. 1527 Zdenku Lvovi z Rožmitála a Janu Krušinovi z Lichtenburka zámek Risenburk, tvrz Ratibořice a zámek zbořený“ Červenou Hůrou, od nichž zboží to roku 1534 s jinými ještě statky koupil Jan z Pernštejna ⁶⁾.

Škola o dvou třídách s 161 žáky jest ve IV. třídě platu.

2. *Stolán*, ves $\frac{1}{2}$ hod. od Kostelce, 410 obyvatelů katolických v 51 domech; 3 nálevny piva a lihovin, 2 kramáři, 1 obchodník v obilí, 1 pekař, 1 krejčí, 1 obuvník.

3. *Mstětín*, ves $\frac{3}{4}$ hod., 146 obyvatelů katolických v 20 domech, 2 nálevny piva a lihovin.

4. *Olešnice*, ves $\frac{1}{2}$ hod. k jihu od Kostelce, se samotou „Víska“, 1311 obyvatelů katolických v 183 domech; jest tu škola, 9 náleven piva a lihovin, 6 kramářů, 2 kru-

¹⁾ *Starí letopisové čeští str. 48.*

²⁾ *Starí letopisové čeští str. 48.*

³⁾ *Viz „Č. Skalice“*

⁴⁾ *Starí letopisové češ. str. 71. a Ludvíkovy „Památky“ str. 59*

⁵⁾ *Paprocký, O stavu panském str. 152.*

⁶⁾ *Viz „Risenburk“.*

paři a pekaři, 2 truhláři, 1 kolář, 1 kovář, 1 krejčí, 2 mlýny, více tkalců. Byl tu dvůr svobodný ¹⁾).

Škola třítrídni s 224 žáky jest v 3. třídě platu.

5. *Všeliby*, ves 1 hod. na jih od Kostelce s 246 obyvateli katolickými v 38 domech; jsou tu 2 hospody, 2 kramáři, 1 truhlář, 1 kartáčník.

B. K farnosti **Zvolské** náleží:

Doubravice, ves 1 hod. jihovýchod. od Č. Skalice, 175 obyvatelů katol. v 29 domech; jest tu dvůr poplužní, ovčín, 2 hospody, 1 kovář.

Doubravice jest původním sídlem starožitné rodiny vladcké Tamchynův z Doubravice, kteráž byla téhož původu se Slánskými a Vranovskými z Doubravice; ažívala za znamení rytířské polovici jelena parohateho. Na sjezdu Čáslavském připomíná se Výšek z Veselice seděním na Doubravici Císař Zikmund dal statky kláštera Jaroměřského, k nimž i Doubravice náležela, v zástavu Jiří z Chválkovic. ²⁾ Ku konci století 15. přešlo řečené sídlo v držení rodiny Těmínů z Těmic. Jan Těmín z Doubravice zemřel r. 1507 a pochován byl v kostele na Vysokém Újezdě, nebo rodina Těmínů měla již tehdáž i jiná zboží v Hradecku, jako: Újezd Vysoký, Tošov, Meziříčí, Přepychy a j. K r. 1523 přichází Jan Těmín z Doubravice a na Meziříčí; v tituláři r. 1589 připomínají se Burián Těmín a Jan Těmín na Doubravici nad Úpou. Rodinný pohřeb měli v kostele Třebešovském. ³⁾ Také Sendražští ze Sendražic měli tu nějaké zboží, neb Jan ml. Sendražský prodal mimo jiné r. 1528 Vojtěchovi z Pernštejna: „v Doubravici dva dvory kmetskí s platem, na kterých sedí Petr a Řehák, kterýž i krému drží. ⁴⁾ R. 1558 v úterý po sv. Antonínu zemřel uroz. pán Jan Chválkovský z Hustiřan, syn uroz. a stateč. rytíře p. Jiříka Chválkovského z Hustiřan a na „Doubravici“ měl tu některý dvůr kmetskí. Ve válce třicetileté připadla k panství Opočenskému, k němuž až dosud náleží. Dvůr jest pronajat. U lesa „bor“ zvaného jest ovčín.

¹⁾ Viz „Žernov“.

²⁾ Viz „Třebešov“.

³⁾ Viz „Třebešov“.

⁴⁾ Kvát. d. 6. Trh. Cere od 1544—1606; pag. a. j.

Na místě co nyní dvůr, stávala druhdy tvrz, na srázném břehu Úpském; není po ní žádných památek více.

C. K farnosti **Chválkovické** patří:

1. **Brzice**, ves 1 hod. severně od Chválkovic, 577 obyvatelů katolických v 83 domech; jest tu škola, 3 hospody, 1 obchodník v mouce, 1 v dříví, 1 ve lnu, 2 kupci, 1 řezník, 1 krupař a pekař, 1 truhlář, 1 kolář, 1 kovář, 1 krejčí, 1 obuvník.

Škola dvoutřídní s 119 žáky jest ve 4. třídě platu.

2. Samoty: **Grund** se 16. obyvateli kat. ve 2 domech; **Harcov** s 20 obyvateli kat. ve 3 domech; **Ždár** s 31 obyvateli kat. v 6 domech. Jest tu 1 obchodník v dříví, 1 kramář, 1 kameník, 1 obuvník a 3 mlýny.

Doplňky:

Ve výroční valné hromadě záložny v Jesenicích dne 23. dubna 1882 odbyvané zvolen byl za řiditele záložny P. Václav Uhlíř, farář Jesenický, kterýž nejen původcem a duší celého ústavu jest, ale i neobmezené důvěry v celém okolí požívá.

Přehled činnosti záložny od 1. dubna 1872 do 31. prosince 1881.

Rok	Závodní podíl		Vklady vložené		Vklady vybrané		Půjčeno		Splaceno		Reservní fond		Počet členů
	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	kr.	zl.	
1872	2215	79	22930	51	3133	—	32940	—	12394	—	324	32	297
1873	6816	08	62054	69	19503	98	130442	76	80286	21	911	03	531
1874	9916	07	93971	98	73140	42	176618	37	157819	10	1189	97	556
1875	12200	62	105023	60	65409	13	233688	94	183691	93	1860	81	611
1876	16119	85	173539	62	109746	95	175395	—	107276	12	3777	65	694
1877	19368	11	172602	18	142039	67	115386	72	68976	40	5284	25	751
1878	22116	22	183735	41	147004	90	207419	49	151248	05	7817	85	758
1879	23168	84	206587	45	200507	78	207863	86	191297	92	10048	69	771
1880	24952	82	199848	65	154670	67	182358	56	120545	25	12320	64	803
1881	28881	18	271853	77	210249	62	316853	94	209676	26	22338	33	855

Záložna v Jesenicích přijímá vklady věřitelův: na 5° když nejmeně 180 dní, na 4° když nejmeně 90 dní, na 3° když nejmeně 15 dní v záložně zůstanou. Záložna půjčuje na 6°. V odboru spořivosti úrokují se staré vklady o $\frac{1}{2}$ o vjše.

Přehled míst okresu Česko-Skalického.

Obec katastrální	Místa přidělená	Počet domů	Počet obyv.	Rozloha katastrální		Daně přímé	
				jitra	sáby	zl.	kt
1. Brzice	Brzice, Grund, Harcov, Zdár.	94	644	957	515	1347	23
2. Doubravice	Doubravice	29	175	545	1079	874	42
3. Hora Červená	Hora (Hůra) Červ.	57	356	328	246	498	91
4. Hoříčky	Dvůr Nový, Hoříčky, Kalousov	81	492	452	148	918	21
5. Chlistov	Chlistov	47	296	321	563		
6. Jesenice	Jesenice, Vinice, Volovka	169	930	1787	294	3382	38
7. Kleny	Kleny, Starkoč, Stud- nice, Zblové	140	948	1481	749	2328	74
8. Lhota pod Hoříčkama	Lhota pod Hoříčkama	64	343	387	440	883	18
9. Litoboř	Křižanov, Litoboř, Mečov	162	857	994	150	1461	—
10. Mezleč	Mezleč, Proruby	94	770	1126	721	2200	—
11. Olešnice	Olešnice, Všeliby	221	1557	1418	1035	2073	31
12. Oujezdec	Oujezdec	33	198	305	537	524	98
13. Posadov	Posadov	20	94	140	410	180	33
14. Říkov	Říkov	55	353	543	1201	1213	86
15. Skalice Česká	Skalice Česká	280	2535	1170	1270	9693	50
16. Skalice Malá	Skalice Malá, Zajezd	111	873	616	67	2490	89
17. Slatina	Slatina, Bohušín	206	1222	1757	643	2717	68
18. Spita	Spita	26	151	259	1245	340	52
19. Stolin	Matětín, Stolin	71	556	512	271	662	39
20. Sviništany	Sviništany	40	261	653	564	1804	50
21. Třebešov	Třebešov Malý & Velký	80	506	1103	1548	2111	94
22. Vestec	Hostínka, Světlá, Vestec, Větrník	128	801	991	786	2263	36
23. Zlič	Zlič	4	317	429	606	885	39
24. Žernov	Ratibořice Risenburk, Žernov	102	843	1366	1465	3072	87
Uhrnem :		2314	16078	19.650	00.553	43929	59

Seznam jmen osob a míst.

Abersbach 17.
Adámek František 87.
Alexander ear 36. 55.
Amcha z Borovnice Jiřík 72.
 Václav 85. **Burian Herolt** 86.
z Anhalt-Dessau Bathildis 40.
z Babie Matěj 76.
Bakov 77.
Barchovský z Barchova 73
Bartoloměj kněz 68.
Bartoníček Josef 12. 16. 47.
 Jiří 21. **Vilém** 47.
Bartoušov 54.
Bedřich II. 34.
Bedřich Vilém 36. 37.
Bek generál 69.
Belli Mikuláš 77.
Benedek 42.
Beneš kněz 60. 67.
Beránkův Jiří 21.
Bernan Friedrich 81. 83.
Beřkovský z Šebířova Jindřich
 24.
Běluň 29.
Bíl Hynek 47.
Bohdanečtí z Hodkova: Alžběta
 61. 68. 72. 81. **Koneš** 68.
 Václav 73. 85. **Kateřina** 81.
Böhm Jindřich 47.
Bohuslavice 56.
Bohušín 16. 74. 92. 93.
Bochovec z Bochova Zbyněk
 84. 85.
Bok Mikuláš kněz 25.
Bolehost 20.
z Boskovic páni: Albrecht 17.
 Vaněk 17. 80. **Tas** 18 58. 80.
 Oldřich 18. 58. 80. **Markéta**
 18. **Jan** 80. **Ješek** 80. **Beneš**
 80. **Rubín** 80.

Bous František 89.
Brod Německý 96.
Broumov 14. 15.
Brzice 9. 13. 14. 15. 98.
Buda Jiří 29.
Bukovina Malá 61.
Bukovina Velká 65.
Bukovská Markéta 83
Bunson z Bunsonu Jan 86.
Butěšov 54.
Bylov generál 35.
Bystra 55. 81.
Colloredo - Mansfeld Ludvík
 hrabě 87.
Otíbor kněz 18.
Čachovský z Vojmyslic Max-
 milian Adam 86.
Častolovice 60.
Čenstochov 11.
Čermná Malá 77. **Německá** 83.
Čermčík z Kácova Arnošt 13.
 Jan 49. **Oldřich** 80.
Černíkovice 20.
Černilov 16.
Černín z Černína Nathanael 49.
 50. 53. **Věnek** 50. 54.
Černý Václav 69. 70.
Čertorejská Lidmila 61. 81.
Čertovina kréma 75.
Cervená Hůra 14. 15. 81. 82. 94.
z Červené Hůry Hynek 95. **Hy-**
 nek ml. 95. 96.
Červíček Stanislav 36.
Dačický Václav 69.
Dačický z Heslova Mikuláš 86.
Dašek Ceněk 90.
Daun Leopold 32. 69.
Dětenice 53. 54.
Dětřich kněz 92.
Díster František 35. 36.

Ditě Josef 90.
 Ditrich Václav 37. František
 46. Josef 58 Kateřina 37.
 Dobení 18. 41.
 Dobruška 20. 80. 89.
 Dobřeněti z Dobřenic 68. 64.
 Mareš 61. Anna 61. 63 Mar-
 keta 63. Jiří st. 63. 62. Hertvík
 st. a ml 63. Vilém 63. Magda-
 lena 63. Zikmund 63. 64.
 Rudolf 65. Ferdinand Rudolf
 66. Maria Magdalena 66. Fer-
 dinand Jindřich 66. Václav
 Petr 66. Kunata ml. 85.
 Bernard 85. 89.
 Dobřichov 69.
 Dohalský z Dohalic Bořek 85.
 Eliška 50.
 Dolany 35. 66.
 Donát Antonín 71.
 Donát z Těchovic Jan 50.
 Doubravice 8. 9. 10. 19. 60.
 63. 76. 79. 80. 85. 89. 87.
 Drahorád Josef 90.
 Dnb 26.
 z Dubé pání 17. Hynek Hlaváč
 17. 95. Haiman 17. Hynek
 Cerha 17. Hynek 56. 92. 95.
 Jiřík 80. Petr 80. Hynáček
 92. 95.
 Duben Fratišek 71.
 Dubenius Václav 71. 94. Jan
 94. Matěj 94. David 94.
 Dubenský Jan 59.
 z Dnbna Matěj 59.
 Dubno 3. 10. 19. 36. 41. 58. 59.
 Durchlachský princ 32.
 Dvůr Králové 60
 Dymokury 26.
 Eesterazy kníže 36.
 Estreich z Eměric Jan Albrecht
 86. Anna Marketa 86. Eva
 Marie 86. Anna Žofie 86.
 Exnar Josef 14. 47. Jan 40.
 Falckráb Vít 25. 69.
 Falco Václav 69. 70.
 Farský Václav 71.
 Fendrych Jan 90.
 Ferdinand I. 64. II. 85.
 Des Fours Vojtěch hrabě 77.

František Antonín 77. Josef
 Vojtěch 77.
 Fouquet gen. 33.
 Fragner z Fragnerů Gustav 43.
 Franc Alois 47.
 František I. 37.
 František Josef I. 37.
 Friedstein 26.
 Fritz Arnošt 44.
 Geisler Josef 39. Viktorin 45.
 z Gerštorfu Lidmila 65.
 Crund 98.
 z Gutšteina pání 72.
 Habřina 67.
 Hamza Josef 37. Václav 47.
 Adam 51.
 Hunuehna Jiří Antonín 62.
 Hanuš Matěj 16
 Harcov 98.
 z Hasenburka Petr 48. Jan 80.
 Haškův Jan 60.
 Havel kněz 18. 71.
 Havlovice 15. 32.
 z Hangwic Václav Jindřich 66.
 Herman Josef 90.
 Heře Jiří 30.
 Heřmanice 8. 34. 56. 76. 81.
 Heřmanský Ples ze Sloupna
 Petr 61. Mikuláš 65.
 Heský August 16.
 Hilšer Jan 45.
 Hložek ze Žampachu Mikeš 49.
 54.
 Hochberková z Henneradorfu
 Františka 77.
 Holohlavy 20. 48.
 Hořice 19. 26.
 z Hoříček Bytha 67. Ludger
 67. Heřman 67. Rubín 67.
 Hoříčky 7. 9. 13. 16. 29. 35
 48. 67 81.
 Hostinka 29. 57.
 Hradec Králové 15. 19. 51.
 80. 95.
 Hraše J. K. 15. 50. 56. 57. 59.
 61. 63. 65. 72. 76. 77. 79
 83. 86.
 Hronov 12. 21. 39.
 Heuser Josef 45. 34.
 Hülek Josef 69.

Huneš Josef 56. Václav 57.
 Hurdálek František k2. 53
 Husí Krk 8.
 z Husitřan Kateřina 54. Markéta
 76. Bohunka 81.
 Hynek Červenohorský 18.
 Hynek Jan 90.
 Charvát Antonín 12. 22. 40.
 Chlistov 9. 14. 80. 81.
 z Chlumu Eleonora 61. Beneš
 68. Hanuš 68, Jiřík 72.
 z Chodce Jitka 44.
 Chotělice 26.
 Chotobice 49.
 Chrudím 10.
 Chřenice 26.
 Chvaleč 71.
 z Chválkovic Jiří 60. 64. 97.
 Magruše 61. Tobiáš 61.
 Chválkovice 34. 65.
 Chválkovští z Hustiřan 63.
 Samuel 61. Bavor 61. Jan 65.
 Zdenek 65. Václav 65. Jan
 97. Jiří 97.
 Chuchelský z Nestájova Jan 81.
 Chytrý Jan 90.
 Jakub probošt 60.
 Jan kněz 18. 60. 67. 68. 92.
 Janda Jan 51.
 Jankov 81.
 z Janovic Dětrich 59. 60. 80.
 Jarkovský Jan 90.
 Jaroměř 8. 9. 12. 15. 17. 20.
 28. 40. 60. 64. 65. 80. 95.
 Javůrek Jan 39.
 Javornický z Javorníka Václav
 83.
 Jesenice 7. 9. 13. 16. 84.
 Jesenický Jan 21.
 Jetřich z Miletínka 20.
 Jiří král 61.
 Josef II. 31.
 Josefov 9. 12. 40. 42. 43. 44.
 Josefů Jan 36.
 Just Jiří 21. Václav 21.
 z Kácova Arnošt 80.
 Kalousev 71.
 Kamencová z Hostovic Kate-
 řina 21.
 Kavalír Jan 89. 90. Václav 90.

Klatovský Jiří 71.
 Kleny 7. 12. 14. 19. 29. 30.
 34. 39. 58.
 Klos Josef 47. Jan 47.
 Kluština Ignác 40.
 Klugar Vojtěch 26. 32. 51. Aleš
 32. 34. Josef Antonín 61.
 Kluk Jan 45.
 Koblasa Jakub 46.
 Kociánův Jan 21.
 Kochánek z Kochánků Tobiáš
 83. 84.
 Kolátský Josef 47.
 Kolísko Josef 12. 46. Karel 37.
 Daniel 40. 47.
 z Koloděj Střezyčko 48. Střezek
 48. Mikuláš 49. Jetřich 49.
 Jan 49. Jiří 49.
 Koloděje 26. 49.
 Komínek Václav 89. Josef 87. 90.
 Konstantin velkokníže 36.
 Končiny 88.
 Kopecký Jan 90.
 Kordina August 16. 41. 56.
 Kordulová ze Sloupna Kateřina
 Marketa 59.
 Kostelec Černý 8. 22. 25. 50.
 Červený 21. 38. 77. 94.
 z Kostelce Jeník 55.
 Kostnice 79.
 Koukal Jiří 89. Augustin 89.
 Tobiáš 89. Vojtěch 89.
 z Kounice a Ujezda Adam 75. 81.
 Fridrich 75. 81. 83. Anna 83.
 Král Ondřej 59.
 Kramolna 34.
 Kratochvíle Jakub Vavřinec 68.
 Krčín 17. 18. 95.
 Kroupa Jan 21. Mikuláš 46.
 Krušina z Lichtenburku Hynek
 55. 96.
 Kryšpín z Hradiště 51.
 Kříž Matěj 21.
 Křižanov 29. 74. 81.
 Kuba Florian 21.
 Kuks 15.
 Kumburk 26.
 z Kuněho Vojslav 20.
 z Kunštátu a Poděbrad páni 18.
 Viktorin 18. 19. Jiří 19. 49.

z Kurlandu Petr 36.
 Kutichl Jan 63.
 Kutovec z Aurazu Benjamin 46.
 Kuták Matěj 36.
 Kyje 80.
 Lábus Jan 90.
 Ladislav král 80.
 Lasey general 69.
 Laudon gen. 69.
 Lažanský Rudolf Ferdinand
 hrabě 65.
 Leder František 69.
 Lehnice 28.
 Leopold Desavský princ 32.
 arcivévoda 42. I. císař 66
 Leslie Jakub hrabě 86.
 Lev z Rožmitála Zdeněk 96.
 Lavín 34.
 Levínský Matěj kněz 25.
 Leyke z Leyků Gerard 77.
 Lhota pod Hořickama 29. 30.
 74. 81. Králová 87. Rešetová
 8. 51. 52. 76. 77. 81.
 Lhotky 30. 77.
 Libčany 80.
 Libnětov 29. 71.
 z Lichtenburka Krušina Jan 81.
 Linhartová Josefa 51.
 Liscontini Antonín 29.
 Litoboř 8. 29. 61. 73. 76. 81.
 z Litobře Ješek 71. Jan 71.
 Lyčko 71. Hanuš 71.
 Litobořský z Chlumu Jan 72
 92. Adam 72. Hašek 72. Vilém
 72. Jan Jiří 72.
 Locattelli generál 32.
 Löffler Augustin 88.
 Lochotín 66.
 Lorenc Mates 65.
 Ludvík král 85.
 Ludvík Myšimír 17. 93. 94.
 Lukášek Jan 90.
 Lukášův Václav 21. Jan 21.
 Macháně Jan 37.
 Machov 21.
 Malý Daniel 63.
 Maria Celle 11.
 Marie Teresie 31. 32.
 Martin kněz 25.
 Martin Alež kněz 92.

Máslojedy 52.
 Matěj kněz 87.
 Maternaz Květnice Zikmund 61.
 Matějkův Jan 79.
 Matěna Jan 78.
 Mazánek z Koldína Matouš 85.
 Mazenius Jiří 29.
 Maximilián II. císař 34. 81.
 z Maxů Veronika 61.
 Mečov 29. 56. 76. 94.
 Mervat Jan 37.
 Metternich kníže 36.
 Mezirůči 9. 97.
 Mezleč 8. 13. 29. 74.
 Městecký Jan 18.
 Michal Jěn kněz 71.
 Michálek Josef 38. 47.
 Mikš Josef 39.
 Mikšů Václav 36.
 Mikuláš kněz 18. 60. 68.
 Miletín 72.
 Miloradovič generál 36.
 Milota Jiří 45. 92.
 Miskolesí 8. 29. 30. 45. 60. 92.
 Mitrovská z Nemyšle Ester 66.
 Mstětín 81. 95. 96.
 Müller Ignác 88.
 z Münsterberka Jindřich 83.
 Náchod 12. 14. 15. 18. 22. 25.
 25. 33. 36. 41. 47. 59. 76.
 77. 95.
 z Náchoda Hynek 95. Ješek 95.
 Němcová Božena 55. 56. 74.
 Nikolaid Hradecký kněz 87.
 Novák Jan 47. Bohumil 57.
 Nové Město n. M. 15. 16. 26.
 49. 69. 77.
 Nové Dvory 9.
 Novotný Jiří 90.
 Nový Dvůr 71. 56.
 Nouzín 56.
 Nysselus Jan kněz 68.
 Obrátil Bartoň 21.
 Odkolek z Oujezdce Jindřich 84.
 Olešnice 8. 9. 15. 81. 83. 95.
 Opatovice 95.
 Opočno 14. 26. 69. 96.
 z Opperstorfu Otta 65.
 Osuabruk 28.
 Ostě 58.

Otmarové z Holohlav Jan ml.
 44. Jiří 49. 54. Mikuláš 49.
 50. 85. Prokop 84. 85. Petr
 84. Marketa 85.
 z Orlický Jan kněz 18.
 Oujezdec 29. 30. 74
 Oufiňoves 26.
 Oustí nad Orlicí 10.
 Pastorkov 83.
 Pavel Erantišek 38. Klatovský
 87.
 Pecka 72.
 Pecka Jan 60.
 Pecoldův Jan 60.
 Pelhřimovsky z Greifenfelsu
 Eduard rytíř 5. 54.
 Pešek Chřipta ze Zblové 78.
 z Pernštejna Jan 21. 55. 64.
 72. 81. 96. Vojtěch 57. 85.
 97. Jindřich 85.
 Pertoltice 17.
 Petr kněz 18. 60. 67. 68.
 Pfeifer Jan 53.
 Piccolomini Octavius 28. 29.
 31. 56. 68. 79. Jan Václav
 30. 84. Vavřinec 32. 50. 55.
 77. 92. 94. Norbert 33. Maria
 Benigna 30. 69. 77. Anna
 Viktorie 32. 50. 77.
 Pich Antonín 71.
 Pilníkov 64.
 Piskle z Červené Hůry Miku-
 láš 95.
 Pitaš Václav 13.
 Plhov 34.
 Plšek Antonín 47.
 Plzeň 66. 67.
 Poděbrady 51.
 Pohodlí 9. 57.
 Poličanský Jan 46.
 Posadov 47. 71.
 z Postupic Zdeněk 20.
 Pošepný Jan 16.
 Praha 49.
 Prábruby 14. 29. 74.
 Protivec z Karlova 50. Vilém 86
 Provodov 19.
 Pruner z Prunersdorfu Pavel 52.
 Příbík řeč. Kováč kněz 18.
 Rabštejn 71.

Racov 34.
 Rašínová Kateřina Markéta 57.
 z Ratiboří Eliška 54 Jan 54.
 Rabořice 8. 10. 36. 44. 54. 81. 94.
 Rtauš z Lipna Bohuslav 84.
 Vilém Burián 84. Bernard 84.
 Rejchrt Alois 90.
 Richemberk 20.
 Rint František 44.
 Risenburk 7. 8. 10. 15. 22. 26.
 34. 42. 55. 57. 77. 81. 83.
 z Risenburka páni 64. 80. Aleš
 54. 60. 80. Albert 60. Tas
 64. Beneš 64. 80. Pešík 80.
 Aleš ml. 80. Anna 80.
 Rodovský z Hustiřan Karel 64
 Rohovlád z Bělé Jan 86.
 Rokole 11.
 z Rokytника Jiřík 85.
 Rossini Antonín 29.
 z Rottenbachu Kateřina 52.
 Jakub Ondřej 77.
 z Roudného Jaroš 59.
 Rozkoš 88.
 Roztoky 87.
 Rozvoda Matěj 51.
 z Rožmitálu Zdeněk Jan 55.
 Rožňovská Kateřina 77.
 Rtyň 55.
 Rudolf korun. princ 49
 Rudolf Jan 63.
 Ryba Jan 45.
 Rybníky horní 75.
 Řeháčekův Michal řeč. Topič 21.
 Tobiaš 21. Jan 21.
 Řehák Jan 51. 52.
 Řeháková Teresie 52.
 Řehoř kněz 52.
 Řezníček Ondřej 40. Arnold 47.
 Říkov 7. 9. 19. 29. 34. 39. 52.
 60. 63. 64. 80.
 Saláva z Lipy Matěj 96.
 Sádlo Václav 45.
 Sebuč 14.
 Sedláček Josef 36. Martin 63.
 August 85. 85.
 z Schaumburg. Lippe 15. 54.
 63. Jiří Vilém 40. Vilém 40.
 Semerák Karel 40.
 Semily 26.

Semonice 16.
 Sendražští ze Sendražic Jan 85
 Mikuláš 85. Jan ml. 97.
 Skála Jan 34. 45.
 Skalka 82.
 Skalice Česká 7. atd. Malá 8.
 14. 15. 18. 29. 30. 39. 48. 50.
 ze Skalice Neuhlas 17. Aleš
 17. Markvart 17. Střezek 48.
 Skály 26
 Slatina 8. 9. 15. 29. 74. 93.
 Smetana Josef František 66.
 Smilkov 81.
 Smiřice 9. 20. 26.
 Smiřičtí ze Smiřic Zikmund
 21. 81. Albrecht Václav 22.
 25. 81. Albrecht Jan 25. Ja-
 slav 50. Albrecht 50. 54. 76.
 Hedvika 55. Dorota 78.
 Sobíšek Václav 16.
 Sobotka 53. 54.
 Spita 7. 9. 21. 20. 59.
 Starkoň 8. 14. 29. 30. 33. 77. 78.
 Stolař Severin 50.
 Stolín 9. 14. 81. 82. 95. 96.
 Strakové z Nedabylic 56. 64.
 Jan 49. 56. 59. 76. 94. Votik
 50. Václav 52. 77. Jeroným
 52. 64. Zdislav 56. Jan ml.
 56. 79. Petr 56. 70. 73. 76.
 Jindřich 56. 73. 76. 83. Jiří
 76. Albrecht 77. Jan Jiří 79.
 Petr ml. 79. Rudolf 83. Petr
 Mikuláš 84. Václav st. 86.
 Dorota Lidmila 52. Dorota
 Anna 52. Eliška 76.
 Strakotín 80.
 Stranovský ze Svojovic Mark-
 vart 61.
 Stránská Josefa 51.
 Stridinger Sebastian 51.
 Studnice 8. 13. 15. 16. 34. 41.
 42. 52. 70. 74. 77.
 Střezetice 52.
 Sudlice ze Žernova Šimon 82.
 Jan 83. Jakub 83.
 Suchý Dvůr 71.
 Svatoňovice 11.
 Svatoslav kněz 18.
 Světlá 9. 12. 14. 30. 57. 81.

Svidnice 53.
 Sviněšany 9. 10. 14. 29. 34
 40. 43. 63. 66.
 Svojanov 83.
 Šedimská ze Šadiuše Anna 65
 z Sebiřová Veronika 65.
 Šenov 19. 76. 79.
 Šerů 8.
 Škoppek z Bílých Ostradovic
 Heinrich 72.
 Špetla Jan 40. Josef 40.
 Špetle z Janovic 83. Jan 21.
 Hynek 59.
 Špetle z Prudic a ze Žlebů
 Jan 49.
 Štastný z Bubna Albrecht 86.
 z Šternberka Rudolf 24.
 Steidler Václav 53.
 Šimek František 38. 71.
 Šimon Jan 89.
 Šlik Albrecht hrabě 72. Šebe-
 stian 72.
 Šmídl ze Šmídlů Zikmund Joa-
 chim 52. Zikmund Leopold
 77. Joachim Zikmund 77.
 Šmidt Augustin 45.
 Sperling František 86.
 Sule Jan 63.
 Šuda Renecký z Renec 86. Alena
 Sidonia 86.
 Šváb Josef 47.
 Šwerin mar. 32.
 z Talemberka Vilém 81. Jiř
 81. Jan 84.
 Tamechynové z Doubravice 97.
 Teplice 33. 72. 80.
 Těmínové z Těmic 63. Kateřina
 63. Salomena 63. Jan Bohuslav
 86. Jan 97. Burian 97.
 Tista z Libšteina Jan 83.
 Tobišášův Jan 20.
 Tomsa Jan 44.
 Tošov 97.
 Tošovský Václav 16. 89.
 Trčka z Lipy Jan Rudolf hrabě
 25. Adam 26. 28. Mikuláš
 ml. 84.
 Trčková z Lobkovic Magdalena
 25. 26.
 Trmal z Taužic Prokop 49.

Trasky 26.
 Trubijov 30. 37.
 Trutnov 9. 15.
 Třebešov Velký a Malý 7. 8.
 14. 16. 15. 18. 30. 34. 39.
 40. 60. 62.
 Třebešovská z Čermnic Dorota
 72. Mikuláš 72.
 Třtice 29. 30. 52. 76. 77. 19.
 Taryň 8. 73.
 Týš Vilém 16.
 Uhlíř Václav 84. 87. 90.
 Matěj 90.
 Újezd Vysoký 97.
 Ulibská Magdalena 61. 81.
 Ůpice 5. 21. 54.
 Václav z Hradce kněz 18.
 Václavice 14. 19.
 Valášek Václav 90.
 Valdštejn 28.
 Valentin kněz 18.
 Válovice 8.
 Valtera Jiří 47.
 Vamberk 81.
 Vambeřice 11.
 Varta 11.
 z Vartenberka Čeněk 19.
 Verfen de S. Mauritio Štěpán 56.
 Veselice 86.
 z Veselice Výšek 59. 97.
 Vestec 8. 15. 29. 34. 57. 56.
 Větrník 7. 11. 29. 34. 57. 56.
 Vidlička Jan 40.
 Vinařice 57.
 Vinice 91.
 Vintr Josef 46.
 Visenburk 17. 21. 89. 92.
 z Visenburka Hynáček 54. Jan 97.
 Viska 81. 82.

Vít kněz 87. Hynek 39.
 Vitális kněz 67.
 Vlčkovice 34.
 Vlk Jan 41.
 Volovka 7. 9.
 Vratislav z Mitrovic Josef 51.
 Vrbský Ondřej 29.
 z Vřesolub Aleš 60.
 Všeliby 81. 82. 95. 97.
 Vyrava 17.
 Vysokov 20. 30. 41. 42. 77.
 Wolf Vilém 12. 63.
 Wolfenbüttelský princ 32.
 Zabský Václav 84.
 Zaháňská Kateřina 55.
 Zajezd 7. 9. 14. 29. 30. 36. 39.
 50. 53. 54.
 Zákraví 92.
 Zblové 33. 34. 77. 78.
 ze Zblové Pešík 60. Zdena 60.
 Zikmund král 60. 95. 97.
 Zitta Karel 36.
 Zlič 8. 14. 19. 34. 36. 41. 42.
 44. 58.
 Zvol 19. 84.
 Zylvar 90.
 ze Žumpachu Koldové 20. 49.
 Jan st. a ml. 20. 56. 75.
 Vaněk 54.
 Zdár 98.
 Zehušičti z Nestájova 55. 61.
 68. Jan 55. 81. Hertvik 55.
 81. 83. Bernard 55. 61. 75.
 83. 84. Alžběta 61. Lidmila 61.
 Železnice Levá 79.
 Žerádov 7. 14. 34. 76. 77. 81. 82.
 Židek Jan 45.
 Žiška Jan 18. 19. 95. 96.
 Žlunice 26.

Opravy.

Str.	7.	místo	Riesenburk čti Risenburk
"	8.	"	potoku čti potoků.
"	8.	"	rozkož čti rozkoš.
"	9.	"	mrhele čti (mrhele).
"	9.	"	pěstuj čti pěstují.
"	9.	"	Jaroměřské čti Jaroměřská.
"	9.	"	závodňováním čti zavodňováním.
"	9.	"	třešňové čti třešňová.
"	9.	"	švestkové čti švestková.
"	10.	"	Svinišťanském čti Svinišťanském.
"	12.	"	svascích čti svazcích.
"	12.	"	Steidlara čti Steidlera.
"	13.	"	Hoříčka čti Horičky.
"	18.	"	směni čti směnil.
"	24.	"	Bečkovského čti Beřkovského.
"	29.	"	obráceli čti obraceli.
"	29.	"	ostatních čti ostatních.
"	30.	"	byl čti bylo.
"	31.	"	1818 čti 1718.
"	31.	"	1860 čti 1680.
"	33.	"	pevo čti pivo.
"	41.	"	Žlič čti Zlič.
"	46.	"	postaveny čti postavena.
"	46.	"	byly čti byla.
"	47.	"	řečené čti řečená.
"	48.	"	devíti čti devití.
"	81.	"	Tupaľdech čti Tupadlech.
"	98.	"	a mlýny čti a tři mlýny.